

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ
Ա. ՏԱՐԻ

1927-ՅՈՒՆՈՒԱՐ
ԹԻԻԻ

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԱՐԳՈՒԹՅԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱՊՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պատրիարքական Պաշտօնագիր : — 2. Խոսքերական : —
3. Դասեր Աւետարանի. Բ. Ե. — 4. Բերսամիւսի Սայր. Թ. Ե. —
5. Բառագնական դիտողութիւն մը. Ե. Ե. Դ. — 6. Տառնեղոր
- Հայ Վանքի Բովսափաւի Զորին միջ. Մ. Ե. Ա. — 7. Սոխրաւի
- Մանը, Լաւարքիւն, Թրգմ. Ե. Ե. Դ. — 8. Վրբանիս Բերքոյ.
- Յաղագս Պաշկերականացից. — 9. Վարդ Բարոցներ. Ղ. Ե. Դ. —
10. Բանաստեղծական. Ի Դիշերի. Վ. Թ. — Աղօթերգ. Ա. Ե. —
11. Հաւաստի ցոյցեր ու խօսքեր : — 12. 1866ի Սիոնի յայտարարու-
- թեանի քննարկում մը : — 13. Ս. Յակոբայ Երեւան. Ա. Դպրոցական ար-
- դիւնք : Բ. Սըր Թ. Որոտին Երեւանցի : Դ. Ազգայնական :

The SION, an Armenian Monthly of Religion
Printed in JERUSALEM - PALESTINE

Ս Ե Ո Ն

ԱՄԱՆՈՐԻ և Ս. ՄԱՆԴԵԱՆ ՏՈՂԻՆ արքի
իր Առաջին Թիվին մեծ իր շնորհաւորական մայրամհներ
կ'ուղղէ իր աշխատակիցներուն, իր բարեկամներուն, իր
համակիւրներուն և բոլոր Հայ մողականացիին:

Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ՏՊԱՐԱՆԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՆ

ԱՄԵՆ. Ս. ՀՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏԱՆ ԳԱՍԱԳԻՐԿԵՐԷՆ

- 1.— ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, Չորրորդ Տղադրութիւն:
- 2.— ԸՆԹԱՅԻ Ի ԳՐՈՑ ԲԱԲՈՒ, Ա. Տարի, Եօթներորդ Տղադրութիւն:
Իւրաքանչիւրին զինք Եղիպտական Ղրչ. 5, Անգլիական Շրլին 1, Ամերիկական Տօլար 0.25.
 Երկու գտնողիքներն այ տալիներու բնթագրին փորձուած և լու. արդիւնք
առուած են Դէ-Է-էի ուսուցման մէջ, իրենց զիւրին և գործնական մեթոտով:
- 3.— ՕՐԱՅՈՑՑ Երեսուցէմի 1927 տարւոյ (Հին Տոմարով):
Գին Եղիպտական Ղրչ. 2

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԵՆ

ԵԳԻՊՏՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԹՈՐԳՈՐ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

ԽԻՐԵԱՆ ՀԱՅԻՐԻԿ և ՆԱԲԵԿԻ աշխարհարար:
ՏՐԱԳԻՉՈՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԳԱՐԵԳԷՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՆԱԲԵԿԻ աշխարհարար:
ՄԱՆՁԼՍԹԻԻ ՀՈՐԵԹՈՐ ՀՈՎԻԻ, ՂԵԻՈՆԴ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՊԱՐԶ ՔԱՐԱԶՆԵՐՈՆ
Բ. և Գ. Հասարակը, և ԶՈՐԸ ԱԻՆՏԱՐԱՆՆԵՐԻ (Բ. Տիպ):
Բոլորն այ յանձնարարելի գործեր, բնթերցումի և ազօթի համար:

ԿՆՔԱՀԱՅՐ ԿՈՒՋԵՆՔ

Կը փախախնէ բոլոր որբանոցներու, մարդասիրական հաստատարիւն-
ներու, աղատիկ դպրոցներու և պանդոխտ հոգեւորականներու ՍԻՈՆ ևուրի,
երբ բարեւէ և գրասէ հայեր զիւրուրիւն ընծայեն մեզ, կեանայր ըլլալով
5 կամ 10 օրինակ ՍԻՈՆի:

Նուէր դիւտած ՍԻՈՆներ պիտի հրատարակուին ՍԻՈՆի մէջ նուրա-
տներու անուններով:

ՄԵՐ ՔԱՀԱՆԱՑ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ

Այն Քանակոյ Հայեր, որոնք սաւր բաժանորդ կը գտնեն ՍԻՈՆի իրենց
երջանակին մէջ և կանխիկ կը դիւեն անոնց բաժնեկիները, ՉՐԻ կ'ընդունին
Տարեկան մը ՍԻՈՆ:

Մ Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԲԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԳԼԵՍԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԱՐԵՐՈՒԹՅԱՆ

Խմբագրություն

ԲԱԲԳԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԻԼԷՍԷՐԵԱՆ

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ — 1927

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

ԵՐՈՒՍԱԳԼԵՍ

Ս Ի Ո Ն

Ց Ա Ն Կ Ն Ի Ի Թ Ո Ց

1927 ՏԱՐԻՈՑ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

- Բ. Ե. Հայերէնի երեանեան ուղղագրութիւնը՝ 171-174:
- Ե. Ե. Գ. Բառազնեական Դիտողութիւն մը. Արեւած, Աստ՝ 12-14. — Խոնակեմ, Խոնակեմակ՝ 47-48. — Մարդաստորոտի անիմել բայը՝ 340-49. — Մանգակունեայ ձառերուն մէկ նոր Ձեռագիրը՝ 368-369, 343-346, 372-73. — Ուղղագրութեան Հարցը (Գրախօսական՝ Ի. Գ. Քարտաշեանի գրքային վրայ):
- ԳԱՐԵԻԿ ՅԵՏԻՆԵԱՆ, Վարք Մաշթոցի, ուղղեալ և լուսարանեալ՝ 146-150, 175-178, 214-218, 301-305:
- Եփրեմ Խորի կամ Խուրի՝ 252-53:
- Մ. Յ. ԹԻՐԵԱՒԵԱՆ, Պատշոն — Պատշել՝ 281-282:
- Ն. ԱՂԱՍԵԱՆ, Բանասիրական Մանրութ. Ս. Դրքի թարգմանութեան մասին՝ 90-91. Պաշտօն պաշտել՝ 126-128. — Ուղիմպիոզորոս, Դորգի, Բանան, Դաւիթ, Տարբան, Տարօն (Ա)՝ 376-378:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

- ԱՐԱՆԱՆԻ, Արզնիի Բարձրահայեաց Մենաստանը՝ 305:
- ԱՐՄԵՆ ԵՐԿԱԹ, Ազոթերգ՝ 26, Ուխտ՝ 46, Խորհուրդ՝ 168, Սուգ՝ 203:
- [Ե. Ե. Գ.] Սկարանովի Տաղանադիրը, Արցունք և Մարգարիտ (Թրգմ.)՝ 336. — Ուր ապրիմ (Թրգմ.)՝ 376:
- Թ. Ե. Գ. Մովսէս (Թրգմ.)՝ 101-103, « Ի վեր զսիրտ » 184, Սիւնիքսը (Թրգմ.)՝ 267:
- ԴԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՓՈՍ ՏՐԱՊԵՉՈՆԻ, Զինորս Մարթէի Աւանդավէպը (Թրգմ.)՝ 139:
- ԻԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ, Եթէ կիներ չ'արտասուէր՝ 333:
- ՄԵՍՐՈՓ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ, (Թրգմ.)՝ Արձակուրդի օրեր-Գիշերային ժամեր 88:
- Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ, Մահուան առջի, Անտառի մը խորը մեկուսի (Թրգմ.)՝ 221-222:
- ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՍԿՈՒ, Պատարագը (Թրգմ. Նե-

ՍԱՐ)՝ 46, Մուրացիկ Տղան՝ 88, Երեք Ողկոյզ-նեքը՝ 138, Իմաստութիւն՝ 181:

ՆԵՐՍԷՍ ՍՐԿ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ, Լուսանք և Ազոթ (Թրգմ.)՝ 306-307:

ՇԱՀԷ Ե. ՎԱՐԴԱՊԵՏ, Հրաժարում (Թրգմ.)՝ 298. — Տերևաթափ Թագը (Թրգմ.)՝ 362:

ՎԱՀԱՆ ԹԻՔԷՆԵԱՆ, Ի գիշերի՝ 26:

ՎԱՀԱՆ ՄԱՒԷՋԵԱՆ, Կէս-գիշերին՝ 134:

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՏՐՈՒՇԵԱՆ, Անարգ Յարգանքը՝ 56-58:

Դ. Մ., Պատիկ Բաներ և Մեծ Բաներ՝ 112-113. — Մեծնալու Փափաքը և Պատիկնալու Փափաքը՝ 169-171:

Մ. Ե. Ն., Լոյսի Կաթիլները (պատմուածք)՝ 271-275:

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՆՈՐԱՅՐ ՍՐԿ. ՊՅՈՂԱՐԵԱՆ Նոր լոյս մը Աստուածաշնչական Զրահողիկն վրայ՝ 185-187:

ԳՐԱԿԱՆ

Ե. Ե. Գ. Թրգմ. Լամարթիւնէ — Ուղբատի Մահը՝ 17-19, 43-45, 268-270, 299-301, 334-36, 363-365:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ

ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱԶ, Մզկիթի մը Պատմութիւնը՝ 58-60:

ՕՐՄԱՆԵԱՆ, Ռուսահայ Կայուածնեքու Դրաւումը, Ազգապատումէն՝ 225-239:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՔ

ՍԻՐՆԻ Հատատատումը, Կային՝ 2-5. — Հայ և Հայացի Տօներու ամիսը՝ 33-37. — Վեկեղեցական

Միութիւն» 38-39. — Մեծպաշտօնի կրօնականութիւնը՝ 65-68. — Զատիկին Պատգամը՝ 98-100. — Հայց. եկեղեցւոյ Դիրքը Քրիստոնէական լոյզմանուր եկեղեցւոյ մէջ՝ 129-131. — Առաքելականութիւն Հայց. եկեղեցւոյ՝ 161-165, 325-330. — կրօնական մեծ շարժում մը՝ 193-198. — Պետութիւն և եկեղեցի՝ 257-260, 289-292, 321-324, 353-358:

ԿԻՆԿԻՈՅ ԿԱՌՈՂԻԿՈՍՆԵՐԸ

ԲԱՐԲԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, Ընդհանուր ակնարկ մը՝ 121-126, Ա. Գրիգոր Մուսարէկեան՝ 154-158, Բ. Կարապետ Եւզոպցի՝ 240-244:

ԿՐՈՆԱԿԱՆՔ

Բ. Ե. Դասեր Աւետարանէն, Կոչը՝ 6-9. — Կոչէն ետքը՝ 69-71. — Աղօթքը՝ 132-134. — Անիբաւ Մամոնան՝ 261-262. — Երանելի է մանաւանդ տալիս քան առնուլին՝ 293-294. — Փառաւորեալ Դէմքեր՝ 358-362. — Վարդապետ և Աստուածածին (Տօնական)՝ 198-201:

ԹՈՐԳՈՄ ԵՊՍ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ, Ա. Ինքնաքննութիւն, Բ. Ողջմտութիւն՝ Գործունէութեան մէջ, Գ. Բուն Բարին, Գ. Կորստածները՝ 331-33:

ՂԵՒՈՂԵ ԵՊՍ. ԳՈՒՐԵԱՆ, Պարզ Քարոյներ, Երկրաշարժ, բայց ոչ սրտաշարժ՝ 20-22, Մի՛շընար՝ 106-109, Հեղեղը՝ 201:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆՆԻ «Հաւատքի ցոյքեր ու խօսքեր» 27-28, 51, 76, 81:

ՆԵՐՍԷՍ ՔԶԵՑ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, «Դուք էք լոյս աշխարհի» (Թրգմ.)՝ 171, Հոգեւոր զեղագիր մը (Թրգմ.)՝ 307:

ՆՈՐԱՅՐ ՍԱՐԿԱՒԱԳ, Աղօթք և Այլակերպութիւն՝ 250-51:

ՄԱՏԵՆԱԹՈՍԱԿԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, Ազատ Վաճառականին Կոտակը կամ Թաւորոս Ազատ, Դրեց՝ Մի՛հր, Նաւարեան՝ 188:

Ա. ԿԷՆՃԵԱՆ, «Կրօնաբարոյական և Ընկերային Շողակաթուններ» — Հեղինակ՝ Գարեգին Եպս. Տրապիզոնի՝ 1-1:

ԲԱՐԲԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. 1. — ՆԱՐԵԿ, Աղօթամատեան Ս. Գրիգոր Նարեկացւոյ, Արդի հայերէնի վերածնց Թարգմ. Եպիսկոպոս. 2. — ՆԱՐԵԿ Ողբերգութիւն Ս. Գրիգոր Նարեկացիի. աշխարհաբարի վերածնց Գարեգին Եպիսկոպոս Տրապիզոնի՝ 114-117. Ամենասուրբ Երրորդութիւն և Հայութիւն, Դրեց՝ Բ. Ա. Կէօղլուպէճեան՝ 244-245. ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱՋ, Իր Կեանքը և Գործը, Դրեց՝ Արշակ Այւոյանեան, — ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱՋ, Արեւելեան

Վիպակներ, Ուսմ. Արտաշէս Յովհաննէսեանէ՝ 310-11, կրօնական Գրականութիւն, ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ ՃԱՄԲԷՆ՝ Թարգմ. Եպիսկոպոսի, ՊԱՐԶ ՔԱՐԱՋԵՆԸ, Ղևոնդ Եպիսկոպոսի՝ 374-75. — ՏԱԹԵԻ՝ 375-76:

Գ. Մ. Բարոյաշունչ Քերթումներ Փրօֆ. Կ. Յ. Պէշկէօթլարեանի՝ 150-151:

ԼԵՒՈՆ ԶԻՆԿԻՐԵԱՆ, Զայնագրեալ Մանկական և Դպրոցական Նոր Երգարան. Աշխ. Գէորգ Մ. Դասապետ՝ 188:

ՄԵՍՐՈՊ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ, Դպրոցատիրաց Տեղեկագիրքը՝ 188-189:

ՆԵՐՍԷՍ ՍՐԿ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ՝ Սատու Սունտար Սինկէ՝ 152:

Ն. Ս. Պ. Հոգեվերլուծում, Տքթ. Գ. Ամատեան՝ 187:

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՕՇԱԿԱՆ, Մովսէս Կազանկայտուացի՝ 278-280:

ՆՇԽԱՐՔ ՆԱԽՆԵԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բ. Ե. ՎԵՐԱՆԷՍ ՔԵՐԹՈՂ՝ 22:

Ե. Ե. Գ. ՎԵՐԱՆԷՍ ՔԵՐԹՈՂԻ Յաղագս Պատկերամարտից՝ 23-25, 61-63. — Կորագրեալ Գլուխներ Սիրաքայ Գիրքին հին թարգմանութենէն՝ 246-250:

ՅԻՆՏԷՐԻՔ Յ. ՄՈՒՐԱՏ, Ս. Եփրեմի Ասորոյ Վեշտասան Ասացուածք վասն Նիկիոյից քաղաքին՝ 314-316, 346-49, 381-383:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԱԳՐԱԿԱՆ

Մ. Ե. Ն. Իսրայէլի Զուրկը՝ 48-51, 76-81, Հնազախական Պեղումներ՝ 60. — Որթատունը և Գինին Ս. Դրոց մէջ՝ 366-368:

ՊԱՏՄԱԿԱՆՔ

ՄԿՐՏԻԶ ԵՊՍ. ԱՂԱԽԵՈՒՆԻ, Տեառնեղբոր Հայ վանքը Յովսէփատի Զորին մէջ՝ 14-16. — Ներսէս Կրակցի՝ 52-55. — Երուսաղէմի Տարագիր Եպիսկոպոսը՝ 82-84. — Հայոց Ս. Աստուածածնի վանքը Բիթղիէնէմի ճանապարհին վրայ՝ 109-112. — Սիոնի վրայ Հայոց Ս. Ստեփանոսի վանքը՝ 140-144. — Էլ Պիրէ՝ Գիւղի Հայոց եկեղեցին Երուսաղէմի ճանապարհին վրայ՝ 178-182. — Այնքերտիմ Գիւղի Հայոց վանքը ու եկեղեցին՝ 207-211, 23-267. — Քէրէքի Հայ Գաղութը և անոր եկեղեցին՝ 295-298. — Հովուանացի եկեղեցին՝ 337-340. — Հայ Միարանուծութեան մը ծագումը Մար Սարայի վանքին մէջ (Ա.)՝ 369-372:

ՄԻՈՆԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

[Բ. Ե.], 1.— Լուսնոտ մը կրնայ Գաւանայ ձեռնադրուիլ. 2.— Եթէ ձեռնադրուած է արդէն՝ կրնայ քանանայազորել՝ 152-153. 3.— Շարահաններ, Մաշտոց՝ 223-224, Մեծպահոց մէջ ձողհանդիստ, — Հայր Գրիգոր՝ 311-312:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Դպրոցական Արդիւնքը, — Սըր Ռօնալտ Սթոր-ոյ հրատեւորը, — Ազգայնաստում՝ 30-32: Ս. Աթոռիա Տօնը երուսաղէմ և Կ. Պօլիս, — Ս. Պատրիարքին ձիւնադրութիւնը, — Ծնունդի Տօնը թիւզնէմի մէջ՝ 64: Ամեն. Ս. Պատրիարքը Հօր ապաքինումը՝ 96: Ձեռնադրութիւնը՝ 128: Ս. Պատրիարքը Հօր ապաքինումը, — Հայ Ռախտարները, — Ասորւոց տնայադաճութեանը, — Ս. Պատրիարքը Հօր ապաքինումը, — Տեղական փոփոխութիւններ, — Հայֆայի Հայ Գաղութին Կաղմակերպութիւնը, — Հանգիստ Տ. Աթանաս վրդ. Ապրանեանի՝ 191-192: Ս. Պատրիարքը Հայրը Իր Աթոռին վրայ, — Տեղական փոփոխում, — Ծնորհաւորական Հեռագիր, — Հանգիստ Տ. Սիմէոն Ն. Վ. Թեյեանի, — ՍՈՒՐԲ ՏԵՂԵԱՅ ԽԵՂԻՐ՝ 253-256: Թարգմանչաց Տօնը, — Ժառանգաւորաց վարժարան, — Ռախտարական Այցեր, — (Կենսագրութիւն) Տ. Սիմէոն Ն. Վ. Թեյեանի՝ 286-88. Ս. Պատրիարքը Հայրը Պաղեստինի Բարձր Գործիչներին մօտ, — Ս. Յակոբի Մատենադարանը՝ 318-20. Ծնորհաւորական Հեռագիր, — Բարեբարներուն Յիշատակը, Մելքոնեան Դատարաններու բացումը, — Հոգեհանգստեան Պաշտօն Զօրավար Անդրանիկի Մահուան Բաւաստներին առթիւ, — Ամեն. Ս. Պատրիարքը Հօր Անուան և Դահլիշալութեան Տօնախմբութիւնը, — Պաղեստինի երկրաշարժէն ետքը՝ Նոր Դպրոց, — Պաղեստինի Նոր Դրամները՝ 349-352, — Պատրիարքարանի Դիւանի վերակազմութիւնը, — Նոյեմբերի 11, — Սը. Հրեշտակապետ վանքին Զանգակը՝ 384:

ԱԶԳԻՆ ԳԵՂ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ հիւանդութիւնը և ապաքինումը՝ 316-17:
ԱՐԵԱՎԱՊՅԱՆՏԵԱՆ, Լուսարանութիւն մը. Ռ. Վ. Են. Georges Meeklain և Jacob de Savigny՝ 84-87:
Բ. Ե. Թեյեանը Գէլիան, Զօրավար Անդրանիկ՝ 312-13: Եկեղեցական երգեցողութիւնը և Այնթապի Դպրոց Դատուն 35ամակը՝ 378-79: Բարձրագոյն Գնահատութիւն՝ 189-91:
ԴԷՈՐԿ Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ, Կարևոր հարց մը Ամերիկայի Հանրային Դատարարական համար՝ 91-94:
ԵՂԻՇԷ (Պատմագիր)՝ երուսաղէմ՝ 16:
ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ, Գ. Ե. Պատրիարքական Պաշտօնագիր՝ 1. Ծնորհակալութիւն՝ 97:
ԵՐՈՒԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՍ, Տանձիկի Տէր Սարգիսը՝ 89-90. Դարանաղեաց Գաւառը՝ 211-14 և 341-43:
ԹՈՐԳՈՎ ԵՊԻՍԿՈՊՍ. Թեթաւմուտի Սայլը՝ 9-12 և 72-76: Արեւմտեան Պատգամը՝ 135-38: Ետայի Հարցումը՝ 204-207: Հայ Եկեղեցւոյ Հայեացքը Եկեղեցիներու Միութեան խնդրոյնը՝ կատարումը՝ 39-42:
Լօգանի Կրօնական Համալսարանական Ժողովը և Հայց. Եկեղեցին (Գեր. Խորհուրդին Հրահանգը)՝ 282-83:
ԽՐԻՍՏԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ Ա. ՍԻՈՆ՝ 144-56:
Կարևոր Ազգ.՝ 96:
ԿԻԼԻԿԻՅԱՆ Ս. Կաթողիկոսին Նամակը՝ 76-79:
Հ. ԵՐԱՄԵԱՆ, Խրիմեանի Պատգամները Եկեղեցական Բարեկարգութեան շուրջ և Իր Հայեացքները՝ Հայկական խնդրոյ մասին՝ 182-83:
ՀԱՅՐ Զ. Թ. ՊՐԻՃՄԷՆ և ՆԵՐՍԷՍ ՍՐԿ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷԱՆ, Անկիւքան Եկեղեցի — Պաշտամունքի Բարեփոխութեան խնդիրը՝ 118-19:
ՀԱՅՐ Զ. ՊՐԻՃՄԷՆ և ՆԵՐՍԷՍ ՍՐԿ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷԱՆ (Ա.)՝ Բէլլամի Աստուածաբանական Դպրոցը Անգղիոյ մէջ՝ 251-52:
Հանելուկ մը՝ 280:
ՀԵԱՌՈՅԶ (Բ. Ե.), Զատեկական Հաւելիքը՝ 104-106:
ՂԵՌՈՆԻ ԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ, Հաւատքի և Կարգի Համալսարանին Ժողովը (Տեղեկագիր)՝ 379-81:
Յ. ԹՕՓՃԵԱՆ, Յուշեր Արմաշի Ձեռագրերէն՝ 218-20:
ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Երկրաշարժը և Լուսեղէն Մարմինը՝ 284-86:
Ս. ՏԷՐ Մ. ԴՐՈՒՐԵԱՆ, Հայց. Եկեղեցւոյ Պահոց Աւուրքը՝ 153-54:
[Տ. ՍԱԻԱՆ] 1866-ի ՍԻՈՆԻ Յայտարարութենէն Քաղուած մը՝ 28-30:
ՕՐՄԱՆԱՆԻ Կարծիքը 1866-1877-ի ՍԻՈՆԻ մասին՝ 63-64:

ՄԻՈՆ, ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

Ա. ՏԱՐԻ - ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1927 - ՅՈՒՆԻՈՒՄ

Թիվ 1

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԱԳԻՐ

ԳՐՇԵՐՇ. Տ. ԲԱԲԳԷՆ Ս. ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԻԼԷՍԷՐԵԱՆ

ԵԻԱՅԼՆ, ԵԻԱՅԼՆ,

Ուրախ եմ յայտնելու որ Մեր եւ Միաբանութեանս բաղանձին համաձայն, որ արձագանգն է ընթերցատէր Հայ Հասարակութեան յուր խնդրանքին, Ս. Աթոռոյ Տնօրէն ժողովը հուսկ ուրեմն որոշեց ձեռնարկել ՄԻՈՆ-ի վերսին հրատարակութեանը, յառաջիկայ 1927 տարին սկսելով, եւ առ այդ կազմուած Խմբագրական Մարմինը միաձայն հաւանութեամբ Չեր Արքայան եղբայրութեան յանձնեց Խմբագրապետի կարեւոր պաշտօնը: Չեր խղճամիտ ուսումնասիրողի երկերը, Չեր հրապարակագրական կիրք փորձառութիւնը ԼՈՅՍ-ով եւ ՏԱԽԻՈՍ-ով, եւ Չեր յայտնի նախանձաւորութիւնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հարազատ վարդապետութեանց եւ աւանդութիւններուն հանդէպ, ինքնին կ'արդարացնեն այդ անվերապան վստահութիւնը:

Երկար տարիներ է ի վեր լուծած «ՄԻՈՆ»-ի ձայնը վերսին լսեցնելով՝ Ս. Աթոռս այն համոզումը ունի թէ զոնէ մասամբ պիտի կրնայ զոհացում տա հոգեւոր աշխատչի՝ զոր կ'զգայ մեր բարեպաշտ ժողովուրդը, ո'ր եւ ինչ պայմաններու մէջ ալ որ ապրի:

ՄԻՈՆ-ը սակայն՝ մեր ժողովուրդին զարգացած մասին ալ տրամադրուած է խօսելու, Աւետարանէն բխող խաղաղիկ ու փրկարար ներշնչումներ տալու համար անոնց՝ որոնք իմաստութիւնը ունին իրենց մէջի բոլոր հայեցողութիւններուն հետ հաշտ ու համարձակ լծողելու մարդկային զգացումներուն ամէնէն նուիրականին, կրօնին հրամայականը:

Կրօնա-քառոյական նիւթէն զատ, զոր պիտի կրնա հանելի պէտպիսութեամբ չ'ըզտակար ընել մեր ընթերցողներուն, ՄԻՈՆ-ը փոքր ի շատէ պիտի ջանայ մշակել նաեւ Տոմարային Հիւսիսեանագրութիւնը, մանաւանդ անոր էջերուն վրայ աւելցնելով անձանօր կամ անհիպ մնացած գործեր կամ գրուածներ, ինչպէս ժամանակին ըրած է Վանուցա Տպարանը: Փափաքելի է նաեւ՝ որ Հայ Եկեղեցագիտական եւ Բանասիրական հարցերու վերաբերմամբ ալ ՄԻՈՆ-ը ունենայ իր կարեւոր բաժինը:

ՍԻՈՆ իր գրական դերը պիտի ամփոփէ՝ իր սարողութեան համաձայն՝ որոշ քննականի մը մէջ, ուր բնականաբար մօտ չեն կրնար գտնուիլ զուտ գրականութեան նուիրում բոլոր սեռերը:

Իրենց բանկազին աշակցութիւնը ՍԻՈՆ-ին բերելու համար հրաւիրում ավատական անձնաւորութիւնները — եկեղեցական կամ աշխատական — մեծ յոյս ունինք թէ բարի պիտի ըլլան քաջալերելու զայն, ինչ որ պիտի կրնայ դիւրացնել Սրբազնութեանդ աշխատանքը ի նպաստ մեր առաջադրած նպատակին, եւ որով արժանաւայել հաճոյք մը պիտի ընձեռուի ամեն կարգի ընթերցողներուն:

Մաղբելով Ձեզ կարողութիւն եւ յաջողութիւն ՍԻՈՆ-ի

20 ՆՈՅ. 1926

Մնամք Աղօթարար

Ի ՎԱՆՍ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՅ

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

Պ. Ե.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՍԻՈՆ, ամառը իր հաստատուած է 1866 թ. Յունիստին, և հրատարակուած անընդհատ 12 տարի, մինչև 1877-ին վերջը: Առաջին թիւը լոյս տեսած է ուրեմն ասկից լման 60 տարի առաջ, խմբագրութեամբ Տ. Թ. Սաւալանեանի, որ ժամանակի ամէնէն լաւ պատրաստուած մտաւորական ոյժերէն մէկն էր, իբրեւ ուսուցիչ և բանասէր, ծանօթ իւր տեսական ծառայութիւններով Ս. Յակոբեանց այս պատմական հաստատութեան մէջ:

Սաւալանի խմբագրութիւնը երկարատեւ չէ եղած: Իրմէ ետքը ՍԻՈՆի խմբագրութիւնը վարած են Մուրատեանց Մելքիսեդէկ վարդապետ (ապա եպիսկոպոս) և Յապապեան Սահակ վարդապետ, (այժմ Կաթողիկոս Կիլիկիոյ):

Շատ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՞նչ ծրագրով և ի՞նչ նպատակով հաստատուեցաւ ՍԻՈՆ: Առայդ է որ այս հարցումներուն պատասխանը շատ որոշ չէ այն Յայաարարութեան մէջ, զոր Սաւալան զրած է ՍԻՈՆի Ա. թիւին սկիզբը, ատոր հաստատումը բացատրելու նպատակով: — Հետաքրքրութեան համար այս թիւին ուրիշ սխանակներուն մէջ քաջուած մը դրինք այդ Յայաարարութեան — Բայց նկատի առ-

նելով Հայ Ժողովուրդի ազգային կեանքին վաթսնական թուականները Թիւրքիոյ մէջ, կը տեսնենք որ Եսայիի պատրիարքութեան չուզրնթաց, Ս. Յակոբ գեղեցիկ ջանք մը բրած է Կ. Պոլսի հայ կեանքին մէջ խմբուող մտաւորական շարժումէն ետ չը մնալու և հայ մամուլի մէջ իր կարծիքն ու իր դիրքը շեշտելու նպատակով:

Թիւրքիոյ Հայոց Ազգային Սահմանագրութեան երկունքին և ծննդեան ժամանակներն են ատոնք:

ՎԱԹՍՆԱԿԱՆ

ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ

նկատելու և արհեստաւոր ժողովուրդի ընդհարումներէն: Փոստային մէջ կրթուած հայ մտաւորականութեան երիտասարդ և եռանդուն ոյժերը ժողովուրդին կողմէ բռնեցին: Կազմուեցան խաւարեակներու և լուսաւորեալներու կուսակցութիւնները: Ժամանակակից հայ մամուլը արձանագրեց երկու կողմերու ընդհարումներուն արձագանքները: Եւ երուսաղէմի հայ պատրիարքութիւնը, որ Կ. Պոլսի պատրիարքարանին նախասահմանագրական շրջանին մէջ, կը ճգնուէր ամիրաներու քրեմաճոյքին ներքեւ, և նշաւակ եղած էր կարգ մը թերթերու շահախնդիր զրչաձաղկումներուն, վաթսնական թուականներուն

կ'ազատագրուէր այդ դժպէնի կացութենէն, նսայի պատրիարքի բնորութենէն ևաքր (1864, օգոստոս 14), որ երուսաղէմի առաջին սահմանադրական պատրիարքն եղաւ:

Նսայի, թէ և չուրկ մտաւորական պատրաստութենէ, բայց իր կենսարաջիւր ուշիմութեամբ, բարձրաձ Էր Մայրափանքիս մտաւորական կեանքին զարգացման պէտքը: Եւ այս բարձրամով ո՛չ միայն զարկ տուաւ ժառանգաւորաց Վարժարանին, այլ նաեւ փութաց զործոն շարժումի մէջ զնել Ս. Յակոբայ մասուլը, Սաւայանի հրեշտակութեամբ, և հրատարակել տուաւ հին ունոր զործեր, և պատրիարքութիւնը օժտեց պաշտօնական թերթով մը, — «Որոն» օվ, որպէսզի Ս. Յակոբ Սիոնի բարձունքէն տայ իր պատգամները հայ ժողովուրդին, և կրօնական ու մտաւորական գիծերու վերայ յարաբերութեան մէջ մանկ ազգին հետ:

Թէ ո՛րչափ յաջողեցաւ Սիոն իր ծրարգրին ու նպատակին մէջ: — Այսպիսի հարցումի մը պատասխանը պէտք է ուղղակի բղխի Սիոնի 12 տարուան հաւաքածոյին ուսումնասիրութենէն. ասիկա աշխատութիւն մըն է, որ պէտք է բլլայ առանձինն: Իսկ հոս կրնանք միայն սաշափր հաւատաւել, թէ Սիոն իր ժամանակին փնտռուած աճողութեւր կը աւելցնէր հայ ժողովուրդին մէջ, իր բնարտայայտութիւնը ողջմիտ ուղղութեան մը, իսկ Մայրափանքիս ներսն ալ հիանալի ազգան մը դարձաւ ուսումնական և գրական շարժում մը ստեղծելու թէ՛ Միաբանութեան և թէ՛ մասնաւորապէս ժառանգաւորաց Վարժարանին, որուն աշակերտները Սիոնի սիւնակներուն մէջ փորձեցին իրենց զրէին առաջին արժէքները:

Ինչպէս որ բոնք վերեւ, Սիոնի առաջին թիւին հրատարակութենէն մինչև

ՍԻՈՆԻ
ՆՈՐ ԵՐԶԱՆԸ

կենցաւս տարուան 60
տարակութեան լման 60
տարի, իսկ վերջինէն

50 տարի անցած են: Պէտք է զիտել որ այդ կէս դարու անջրպետը լեռնէն է գիտական, տնտեսական, քաղաքական, մտաւորական, ազգային, կրթական, կրօնական և եկեղեցական, ինչպէս նաեւ համաշխարհային այնպիսի փոփոխութիւններով, որոնք կենսական ազդեցութիւն

բրին հայ ժողովուրդի ալ վրայ: Մենք չենք ուզեր այդ փոփոխութիւնները դատարել հոս և վերլուծել. միայն մատնանիլ կ'ընենք զանանք՝ բնելու համար թէ Սիոնի այս նոր շրջանի հրատարակութիւնը, այդ փոփոխութիւններէն յառաջ եկող հարկ մըն է երուսաղէմի հայ պատրիարքութեան համար:

1917-ին վերջը բոլոր Պաղեստինի վերայ ծածանեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ զբօշը: Երուսաղէմ իր մարդջութեամբ և մասնաւորապէս Հայոց Պատրիարքութիւնը, հրաշալի պարագաներու մէջ, գերծ մնացին աւարէ և աւերումներէ, թէ և Ս. Յակոբ ճգնաժամի տաղնապներ անցուց Զօրավար Ալէմպիի երուսաղէմ յաղթական մուտքը կանխող տարիներուն մէջ: Մասնաւորապէս փնտռուեցաւ ժառանգաւորաց Վարժարանը. ուսուցիչք և ուսանողք, բոլորն ալ քշուեցան զինուորագրութեան, վարժարանը փակ մնաց երկու քուկէս տարի և վերջապէս Միաբանութեան ջանքերով չհնուութեամբ հաղկու վերադարձուեցաւ զպոլսը 1920-ին, որուն ուսանողներն որբեր եղան առհասարակ:

Յարութիւն պատրիարքի վախճանումէն (1910) ի վեր թափուր էր Սրբոց Յակոբեանց աթոռը: Միւս կողմէն թիւքք կառավարութիւնը որոշեց վերցնել Կ. Պոլսի պատրիարքութիւնը և խղիլ թիւքքիոյ Հայոց հոգեւոր կապերը Ս. Էջմիածնի Մայր Սթոնին հետ: Այդ նպատակով երեք բարձրագոյն աթոռներ — Կիլիկիոյ, Երուսաղէմի և Կ. Պոլսի — միացնելով, երուսաղէմի մէջ ստեղծեց Պատրիարքութիւն — Կաթողիկոսութիւն մը թիւքքիոյ Հայոց համար, և այդ պաշտօնին կողքի Կիլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսը, որ սակայն չտեսեց. որովհետեւ Կ. Պոլսը գրաւուեցաւ զաշխարհի պետութեանց կողմէն, և վերահաստատուեցաւ նախկին իրադիճակը, որուն հետեւանքով Զաւէն Սրբազան Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութեամբ տարագրութենէն վերադարձաւ Կ. Պոլսի, իր աթոռը, և երուսաղէմի աթոռն ալ վերստացաւ իր նախկին դիրքը, թէ և ղեւ թափուր:

Այդ կարեւոր իրադարձութեանց արդ

արագ իրարու յաճողելէն ետքն է որ Կ. Պոլսի նախկին պատրիարք Ամեն. Դուրեան եղիւ է Սրբազան, 1921-ին պատրիարք բնաբուեցաւ երուսաղէմի Աթոռին, ազգային սահմանադրութեամբ, վերջին անգամ ըլլալով ու անգղիական կառավարութեան մասնաւոր թոշարութեամբ, և բնաբուութիւնը հաստատուեցաւ ձօրձ Ե. Թագաւորի կողմէն, առաջին անգամ ըլլալով. և Պաղեստինի Բարձր Գծիւսէր Սրբ. Հէրպէրթ Ս. Յակոբի պաշտօնական ներկայութեամբ՝ Ս. Յակոբի մէջ կատարուեցան նորոնոր պատրիարքին գահակալութեան արարողութիւնները:

Միջերկրականի հարաւային եզերքներուն վրայ և Անգլո-Յորդանանու սահմաններուն մէջ կատարուած քաղաքական և աշխարհադրական փոփոխութեանց շնորհիւ, նեղոսէն մինչև Տիգրիս և Պարսից ծոցը տարածեալ երկիրներ — Բաքի Սիւրիայէն — մտած էին Մեծն Բրիտանիոյ ազդեցութեան չորանակներուն մէջ: Միւս կողմէն, Թիւրքիայէն տեղահան և տարագիր եղած հայ ժողովուրդին կարեւոր հատուածները սփռուած էին այս բնդարձակ երկիրներու մէջ:

Երուսաղէմի հայ պատրիարքութիւնը, օգտուելով Պաղեստինի մէջ ստեղծուած քաղաքական աղատ և ապահով պայմաններէն, սկսաւ ներքին աշխատութեան, մէկ կողմէն բարեօքելու Մայրավանքիս տնտեսական կաշուութիւնը, միւս կողմէն զարկ տալու զարգացական գործին:

Ամեն. Դուրեան Սրբազանի պատրիարքութեան յաւէտ պանծալի կողմը պիտի ըլլայ ժառանգաւորաց Վարժարանին վերակազմութիւնը, — Կիւլպէնկեան բարեօքելութեան շնորհիւ Ընծայարանի բաժնին հաստատութիւնը, և Մեկքոնեան նուիրատուութեամբ՝ ուսումնական գործին տեւական ապահովութիւնը: Եւ ահա Սիոնի նորոգ հրատարակութիւնն ալ կուգայ Ս. Յակոբի մտաւոր կեանքին վերածնութեան շարժումը ոգևորել:

Սիոն երուսաղէմի հայ պատրիարքութեան պաշտօնական հրատարակութիւնն է: Եւ այսպիսի ինքնին բաւական է ասորը ուղղութիւնը բացատրելու համար: Եւ Ս.

Պատրիարքը իր պաշտօնագրին մէջ, որ կը գորգարէ Սիոնի այս թիւին առաջին էջը, տուած է արդէն

ՍԻՈՆԻ
ՈՒՂՆՈՒԹԻՒՆԸ
ուսումնայնիւ, կ'ուզենք զիտել տալ մեր բնթերշոյներուն թէ Սիոն պիտի ըլլայ նոր հանգէս մը իր ոգիով, իր ուղղութեամբ, նոր՝ ոչ միայն նայելով հին «Սիոն» ին, որմէ հեռացած և յառաջ անցած է կէսդարեան անջրպետով մը, այլ նաեւ ժամանակիս լուսաւոր ոգիով և յառաջդիմական ուղղութեամբ:

Մենք կը հաւատանք որ հայ ժողովուրդը խորունկ կարօտութիւն մը ունի Աւետարանի մաքուր սնունդին և յստակ լոյսին: Այդ կարօտութիւնը կ'աղաղակէ այսօր, մանաւանդ մեր գաղութներուն մէջ: Ինչ որ վշտով կը զիտենք որ կրօնքի ներշնչումներէն զրկուած են իրենց բնաշխարհէն տարագիր մեր եղբայրները, որոնք կը տառապին հոգեկան անհանգստութիւններով:

Սիոն պիտի փնայ տալ անոնց այդ ներշնչումներուն կազդուրը:

Մենք կը հաւատանք որ հայ ժողովուրդը իր աւանդական և յաւէտ աղուոր առաքինութիւնները վառ և գործօն պահելու համար բնտանկական կեանքի մէջ, իր շուկայի գործառնութիւններուն մէջ, իր բնկերային յարաբերութիւններուն մէջ, պէտք ունի չափանիչի մը, յարաշոյջի մը: Մեր ժողովուրդը ունէր այդ չափանիչն ու յարաշոյջը, իր պատմութեան մէջ, իր փորձառութիւններուն մէջ:

Սիոն մատնանիչ պիտի ընէ զանոնք:

Մենք կը հաւատանք որ հայերէն լեզուն, մայրենի՝ լեզուն, հայ ժողովուրդի ոգին ու կեանքին արտայայտութեան այդ մեծասքանչ գործին, աւանդ մըն է մեզ սեփական և սրբազան: Մայրենի լեզուն մշակումը, մաքուր զարգացումը, չքեղ կիրարկումը և ազատ ու գեղեցիկ արտայայտումը կենսական դեր մը կը կատարէ ժողովուրդներու ներքին կեանքին ու արտաքին կենցաղին մէջ:

ՍԻՈՆ պիտի գործդրայ մայրենի լեզուին մաքրութեան:

Մենք կը հաւատանք որ քննադատութիւնը հոգեկան և մտաւարական կեանքի լոյսը արտայայտութիւններուն ու ազդեցութեան մէջ, ինչպէս նաև մեր ազգային, եկեղեցական, բնակրային, քաղաքական, բնտանեկան գործունէութեան բոլոր գիծերուն վրայ կենսական ազդակ մըն է, և առոր ազդիրն է ողջմտութիւնը, ճշմարտութիւնը, գիտութիւնը:

ՍԻՈՆ պիտի բլլայ ողջմտ քննադատ մը:

Ինձ համար ստոյգ քաջայերանք և պատիւ մըն է միանգամայն ազդեցութեան պահանջները, որոնք Ս. Պատրիարքը ինձի կը յանձնէ ՍԻՈՆի խմբագրութիւնը Տնօրէն ժողովի և Խմբագրական մարմին անունով, որոնց Լուսինի ալ նախագահն է ինքն:

ՍԻՈՆԻ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս պարտք կ'զգամ յայտարարել որ ուսուցչական ծանր պարտականութիւններու վրայ պիտի չհամարձակէի ստանձնել այսպիսի պատասխանատուութիւն մըն ալ, եթէ գոտահօրէն չլսեմէի Խմբագրական մարմին լուրջ գործակցութեան, և մասնաւորապէս Նոյն ինքն Ս. Պատրիարքի բարձր աշխատակցութեան, որ իր պատրիարքական զահին կից զրաձէ վարձակցական աթոռը, և հակառակ իր գրադումներուն, ոչ միայն կը գոտախօսէ Լնծայաբանի սարկաւազներուն և Ժ. Վ. ի վերին գասարանին, այլ նաև կը փափաքի ՍԻՈՆով ալ օգտակար բլլալ մեր ժողովուրդին:

Շուտով եմ որ գրչի, գաղափարի, զբոսայի, գասի և կարգի բոլոր բնկերներս, եղբայրներս, և բարեկամներս, որ որ ալ գտնուին, իրենց կարողութեան լուսաղօյն արժէքները պիտի բնծայեն ՍԻՈՆին՝ թեթեւեղութեամբ և մարտգրական մարմին աշխատութիւնը և իմ ստանձնած պատասխանատուութիւնը:

ՍԻՈՆի հրատարակութիւնը, իր բնական մեր ուսումնական գործին, միանգամայն զրգիւ մը պիտի բլլայ մեր ուսանողներուն, որպէսզի անոնք ալ հետեւին և ծանօթանան զրեւոյս արուեստին, և որ մեր ուղղակի իրենք խմբագրեն իրենց ՍԻՈՆը, հաղուեցնելով

առոր հայահեռա գործը մը հեղինակութեան պատմութեան:

Որոշուած է որ ՍԻՈՆ առայժմ բլլայ ամսօրեայ հանդէս մը, 32 էջերով: Ասկայն

ՍԻՈՆ
ՍՄՍԱԳԻՐ

ասիկա փորձ մըն է լոկ: Պատրիարքութեան եկեմտական արդի վիճակին մէջ ՍԻՈՆի հրատարակութիւնը գոհողութիւն մըն է պարզապէս, և այդ գոհողութիւնը կ'ընէ Ս. Յակոբայ Միաբանութիւնը, յուսարով որ ՍԻՈՆին բնթերցողները իրենց տեսական և կանոնաւոր պարտաճարով պիտի ապահովեն առոր հրատարակութեան ծախքը: Այս է պատճառը որ այսպիսի ամսաթիւրի մը համար տարեկին զրուած է միայն մեկուկիս ամեկիկեան տոյս:

Եթէ բաժանորդներ իրենց կանոնաւոր և տեսական վճարումներով ապահովեն ՍԻՈՆի հրատարակութիւնը, կը փափաքինք կրտամեայ բնել գայն:

Մեր բաղձանքն է որ ՍԻՈՆ իրապէս մտա գործէ լոյսը հայ աւանդին ներս,

ՍԻՈՆԻ
ԸՆԹԵՐՈՆՆԵՐԸ

և ան արուի բոլոր հոգեւորականներուն, բոլոր ուսուցիչներուն և չափահաս ուսանողներուն, և բոլոր հայերէն կարգալ գիտցող հայերուն ձեռքը, որոնք գոտահ ենք թէ կարող պիտի բլլան իրենց ճաշակին ու նախադրութիւններուն հաճելի էջ մը զրուեն իր առոր մէջ: Այս նպատակին ապահով հասնելու համար պիտի աշխատինք հոգ տանել նիւթերու պէսպիսութեան, և ապէ՛ գտա՝ հաճոյքով պիտի պատասխանենք այն բոլոր լուրջ հարցումներուն և պիտի լուսարանենք այն բոլոր խնդիրները, որոնք կրնան առաջարկուիլ ՍԻՈՆի՝ իր բնթերցողներու լսողին, հերթէ է որ ազգային հարցումներ և խնդիրներ համապատասխանեն ՍԻՈՆի ծրագրին, ոգիին և ուղղութեան:

ԴԱՍԵՐ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ

ԿՈՉԸ

« Եկա՛յք առ իս »

Մատ. ԺԱ. 28 :

Մարդիկ ընդհանրապէս չիտակ չեն հասկնար կրօնքին զործնական նշանակութիւնը: Հետաքրքրական էրեւոյթ մըն է այս կրօններու պատմութեան մէջ: Այսպէս երբ նկատուենք Քրիստոնէութիւնը և ուսումնասիրենք քրիստոնեայ երկիրներու կրօնական բարքերն ու վարքերը, մանաւանդապատշաճապէս թիւններու առջեւ կը գտնենք ինքզինքնիստ Դիտեցէք ամէնէն պարկեշտ, ամէնէն երկիրզած, ամէնէն խորունկ քրիստոնեաներու կեանքը, ինչպէս նաեւ ամէնէն լուսամիտ, ամէնէն գիտուն և խելամուտ քրիստոնեայ անձնաւորութիւններու հասկըցողութիւնը Աւետարանի մասին, պիտի ապշիք ասոնց մէջ տիրող այլազանութիւններու վրայ:

Ասիկա նոր երեւոյթ մը չէ. իրեր աշտպէս էին մեր Փրկչին ժամանակներն ալ: Այն ատեն ալ մարդիկ իրենցմէ դուրս տեղեր կը փնտռէին կրօնքին ճշմարտութիւնները, ինչպէս նաեւ լուսազոյն յայտնութիւնները կրօնական փայլուն աղագայի մը մասին, հիմուելով մարգարէական հաւատաւորներու վրայ. և ասոր համար ուշագրտութիւն չէին դարձներ այն պարզ և յստակ ճշմարտութիւններուն, որոնք կ'արտաշնորային իրենց աչքին առջև, նոյն իսկ իրենց կեանքի պայմաններուն մէջ: Յիսուս-Քրիստոսի ժամանակակից Հրեաները կ'սպասէին Եղիա մարգարէի գալստեան, բայց ատեալսն իմաստով. իսկ Յիսուս մասնանիջ կ'ընէր անոնց Յովհաննէս Մկրտիչը. ուղեւով հասկըցնել որ, իրօք եթէ դուք բան մը գիտէք Եղիայի « գալստեան » մասին և կը հաւատաք որ ան պիտի գոհացնէ ձեռնակալութիւնները, ահա՛ Յովհաննէս Մկրտիչ. « նա՛ է Եղիա որ գալոցն է »: Յովհաննէսի նոր ձայնը, որ աղալիսարութիւն կը հնչէ, որ մար-

բութեան և սրբութեան տաղը կ'երգէ Յորդանանու մշտահոս մրմունջներուն պէս, բաւական է, « գալոց » Եղիային ընկիրքները իրադրեալու համար: Անո՛ր նայեցէք: Կիներէ ծնածներուն մէջ անկէ աւելի մեծ մարդ մը չէք ունեցած դուք: Բայց Աւետարանին իսկ խօսքերով, ժողովուրդը կը նմանի փողոցի մէջ խաղող աչոց, որ իրենց տարիքին և աւելին մէջ իրենց փողոր կը դարձնեն կը հնչեցնեն իրենց սուլիչները՝ աղանջները խաղցնելու չափ, կը վազեն, կը ցատկոտեն, կը խաղան անխոնջ, և կ'ուզեն որ ուրիշներ ալ զան միանան իրենց, աւելի՛ չուարթ, աւելի՛ հօր ընկըշակութիւն մը կազմելու, և ասոր համար ձայն կուտան իրենց դրացի ու թաղեցի տարեկիցներուն թէ « տղաք եկէք, խաղանք »: Բայց անոնք անհոգ ու անօրոյթ են: Խաղէն դիտողցած աս տղաք նոր փորձ մը կ'ընեն, և իրենց ցնծութեան ու խինդի ձայնները, ողբի ու կոծի կը փոխեն, և նորէն կը կանչեն, « տղաք եկէք », անոնք դարձեալ անշարժ են. այսինքն ամէն ոք իր գործին, իր հասկըցողութեան, իր կեցողին կ'ուզէ հաւատարիմ ըլլալ: Չեն հետաքրքրուիր ցնծութեան ձայններով, չեն ազդուիր ողբուկոծի կեղերջներէն: Ոչ եղիան կրնան հասկընալ, ո՛չ Յովհաննէս Մկրտիչը կ'ըմբռնեն, ո՛չ ալ Մարգարէ Յորդանաները կրնան թափանցել: Ի հո՛ւր կը սպասեն Եղիային, որ արդէն իր գործը կատարած է: Յովհաննէս Մկրտիչ համար կ'ըսեն թէ գիւհաբար է, որովհետեւ լուրորովին ճգնող կեանք մը կ'ապրի, թէև անոր սո՛ւր գիտողութիւնները Հերովդէսի պալատը կը վրդովեն. և իրեն — Փրկչին — համար ալ կ'ըսեն, ամէն կերպով ազէկ մարդ է, բայց այս ալ ամէնուն հետ հաւատարմապէս կ'ուտէ կը խմէ, խորի չի գնէր ազէկին և զէկին միջև, և նոյն իսկ համարձակ բարեկամ մըն է մեղաւորներուն և մաքսաւորներուն:

Այս կենդանի պատկերը մի՛ խանգարէք և մի՛ հեռացնէք ձեր աչքերէն: Այս է իրականութիւնը կրօնքի հանդէպ: Մարդիկ կ'ուզեն իրենց ուզած կերպով հասկընալ կրօնքը, և իրենց հաճելի մեկնութիւնները տալ ատոր:

Բայց շատ աւելորդ յոգնութիւն մըն է
ասիկա. ուրիշ խօսքով, պարզ ինքնախա-
բութիւն մը: Վասնզի մարդիկ կը սիրեն
խաբարիչ: Մարդիկ կրնան խաբել ուրիշնե-
րը, և շատ ճարպիկ կերպով. բայց ամէ-
նէն աւելի ինքզինքնին կը խաբեն, և ըս-
տեպ կը խաբեն: Ասիկա հոգեբանական
գիճակ մըն է մարդոց համար: Եթէ ինքնա-
խաբութիւնը հոգեբանական գիճակ մը չըլ-
լար մարդոց համար, աճապարանքը գոյու-
թիւն պիտի չունենային: Այս, մարդիկ
կը սիրեն խաբարիչ: Այս գիճակը, իբրեւ և-
րելու թիւ, իր պարզ հանգամանքով, կը կար-
ծուի թէ հաճոյք մըն է, մտքի և հոգիի հան-
գիտա մը կամ կազդոյց մը: Եւ սակայն ա-
մէնէն գաղաղակաւ հանգիտար և ամէնէն
փնտաւար կազդոյցը:

Աճապարանքը և ձեռնաձուներու հետ
կը չուարձանանք, շատ լաւ գիտնալով թէ
խաբութիւններ, հնարքներ, վարպետու-
թիւններ են անոնց լրտեսները, և կը հան-
գուրժենք անոնց՝ մեր չ'ուր աշատամտու-
թեամբ, մեր բոլոր գիտակցութեամբ և մեր
բոլոր քննադատի ոգիով: Եւ Լիլէ ասիկա
կարծ միջոցի մը համար իրօք հաճելի է ու-
ղայ մարդոց, և հանդուտի ու կազդոյցի
տեղ կ'անցնի, բայց ըստ ինքեան պարտա-
ստմ մըն է մեր ֆիզիքական կորովին և հո-
գեկան աշխոյժին համար: Այս է իրողու-
թիւնը նաեւ կրօնքին մէջ, երբ մարդիկ հե-
ռացած անոր բուն իմաստէն, կամ հռացած
անոր հոգեկանութիւնը, Լիլէ ուղեք նոգե-
ւորութիւնը, իրենց ամբողջ ուշադրութիւ-
նը, գիտութիւնը սեւեռած են կրօնքի ար-
տայայտութեան արտաքին ձեւերուն, որոնք
այնքան բարդ են և աշխդան, և այնքան
գիտանալաւոր են որ կրնան խեղդել կրօնքը,
փուշելու մէջ ինկած այն շարժելի հատիկ-
ներուն պէս, որոնք կը չ'ըկուին աճելու և
ուսանալու հնարասութիւնէն ու շինար-
հէն:

Կրօնքը ձեւերու և կերպերու մէջ չէ-
տանոց Լաթին է, ասոնց խոճքն է: Վասն-
զաւոր է շփոթել դասերը իրարու հետ: Կե-
ղեւ և միջուկ տարբեր բաներ են բոլորովին:
Թէև կէղեր պէտք է միջուկը պահելու հա-
մար:

Ահա՛ մարդկային հոգիներու կրօնա-
կանութեան այս բնագրամասցի ծանրու-
թիւններուն և ճնշումներու տակ յոյնած,

ուժասպառ ինկածներուն է որ ուղղուած
է Փրկչին ԿՈՉԸ: Եկա՛յք առ իւր, Ինձի եկէք:

Որպէսզի բնթերցողներս լաւ հասկը-
նան զիս, և շիտակ բմբռնեն կրօնքին նը-
շանակութիւնը և ոգին,
ԿՈՉԻՆ ԻՍՍՍՍՏ Ե պէտք է մասնաւոր ու-
շադրութեամբ անդրա-
դառնան այդ ԿՈՉԻՆ,

երկրագամութեամբ մտիկ ընեն և տեսնան-
քով ուսումնասիրեն չայն:

Ինձի՛ եկի՛ք. կ'ըսէ Փրկիչը: Ինչո՛ւ, ի՞նչ
կայ որ . . . — որովհետեւ յոյնած էք դուք.
ձեր ներքին ոյժերը թմբած են, նոյն իսկ
ուժասպառ եղած էք: Պէտք ունիք իրա-
կան հանգստի: Եւ ես միայն կրնամ տալ
ձեզի հոգեկան այդ հանգիստը: Այս Տաճա-
րը զողերու և աւաւակներու որջ են բրած:
Աստուծոյ ձայնը խեղդուած է շահերու
ձենձերումներուն մէջ: Այդ իրողութիւնը
ինչ յառաջ մարդարէններն ալ մատնանիչ
ըրին, բայց ձեր հայրերը փոխանակ ըզ-
դատաւանալու այդ աղգարարութիւններով,
մարդարէնները սպաննեցին. անոնց արեան
բողոքը կենդանի է դեռ հոգ, այդ Տա-
ճարի շէմքերուն վրայ: Դուք հիւանդ էք,
եկէք որ բժշկեմ ձեզ. դուք անօթի էք,
եկէք ինձի որ կեանքի հացը տամ ձեզի:
Դուք ծարաւի էք, ինձի եկէք որ կենդա-
նի ջուր խմեցնեմ ձեզի: Դուք յոյնած էք,
եկէք ինձի որ թեթեւցնեմ ձեր բեռները,
և անոնց տեղ տամ ձեզի իմ սիրոյս բե-
ռիքը, և ձեր ուսերուն վրայ դնեմ այդ
դարեկու աւանդութիւններով ու նախապա-
շարումներով ծանրացած կրօնքի լուծքին
տեղ իմ շատ թեթեւ լուծս, հոգեւոր կը-
րօնքին լուծը: Այս կերպով միայն ձեր խոշ-
տանդուած էութիւնը հանգիստ պիտի գտա-
նէ:

Կրօնական աշխարհի հիւանդութիւնը
շատ սուր հանգամանք մը ստած է: Թրմրե-
ցուցիչ դեղեր ո՛չ միայն
ՊԷՏՔ Է օգուտ չունին, այլ մա-
ՍԵՆՔ ԵՐԹԱՆՔ նաւանդ գիտանալաւոր են:
Եկա՛յք առ իւր՝ կոչն
է արմատական դարմանումի, հիմնական
բուժումի:

Այս կը նշանակէ թէ պիտի և մե՛կ և ք-
րամի իրեն: Ան, իրօք, մեզի համար եկած

է, մոլորեալ ոչխարներուն, կորսուածներուն, ինկածներուն, սրտաբեկներուն, տրեւարներուն, արհամարհուածներուն, չըքուարին, տնանկին, բորտին, խեղանդամին, և այլն, բնկերային պայմաններու անհասարակեան և մարդկային տառապանքներու բոլոր չտեսնուն, նոր կեանք մը հաղցնելու համար եկած է: Բայց հիմայ կարգը մէջն է. մենք պէտք է երթանք Անոր: Կոչը շիտակ մեզի ուղղուած է, պէտք է երթալ, եթէ կ'ուզենք թեթեւալ, կաշգուրուիլ և ուժովնալ նոր կեանքի մը վայելով:

Արդ՝ այսօր իրողութիւնը այն է որ քրիստոնեայ մարդիկ առհասարակ չեն իմանար այդ կոչին իմաստը, իբրեւ թէ ան գաղթած ըլլալ այնչա խոսելէ իրենց միտքին, իրենց սրտին, իբրեւ հինցած, իր պաշտօնը կատարած և վերջացուցած պատգամ մը: Բայց ես կը հաւատամ որ Փրկչին կոչը այսօր շատ աւելի բարեկար և գործնական արժէք մը ունի քան թէ այն առեւն, երբ ան կ'ուղղուէր հրեայ ժողովուրդի բարեպաշտ, անգիտակ, ձեւերու և անվերջ ծիսականութիւններու բեռներուն տակ կ'ըսէր ու ճնշուած զանգուածին:

Քրիստոնեայ հոգիներ պէտք է այդ ձայնին ուղղութեամբ վազեն: Իսկ վազելու, շուտ վազելու, և ստէպ վազելու համար, պէտք է թեթեւալ աւելորդ բեռներէ և ծանրութիւններէ, ամէնէն անհրաժեշտը միայն ունենալով վազքի մէջ:

Ասիկա բաւական դժուար պայման մըն է ստեղծել: Մարդիկ զիւրին զիւրին չեն հրաժարիր իրենց սոցիալութիւններէն և նախընտրեալներէն, իրենց մոլորումներէն և մոլութիւններէն: Կը սիրեն ինքնախաբուիլ: Այս է իրողութիւնը: Մերկանալ, մէկզի նետել կարգ մը բաներ, զիւր չի գար շատերուն, և ատոր համար չեն կրնար վազել այն ուղղութեամբ, ուրկէ կը հնչէ ԿՈՉԸ, ինձի՛ եկէք:

Եւ այս մտայնութեան հետեւանքով է որ մարդիկ կրնան իրենց կը յարմարցնեն, և ոչ թէ իրենք կը յարմարին կրօնքին: Եւ այս պարագային, Փրկչին ԿՈՉԸ իր իմաստին բովանդակ յատկութեամբ և պայծառութեամբ կրնայ լուսաւորել քրիստոնեաներու ինքնախաբուեան ծաւրերը:

Մէկը գիտուն ըլլալու, և ամէն բան

զիտցած ըլլալու յաւակնութիւնը ունի, և իր այս խելքով շուղեր կարեւորութիւն տալ կրօնքին: Եւ ասիկա մեծն է ինքնախաբուրկներուն: Վասն զի իրօք զիտուններ շատ բաներ գիտեն, բայց ամէն բան չեն գիտեր:

Մէկը շատ նրբացած է ճաշակով, գործի և բնատախիբի տէր է, բայց եկեղեցիի մէջ իր նուրբ ճաշակը վիրաւորող բաներ կը տեսնէ (անգործածական լեզու, երկար պաշտամունքներ ու արարողութիւններ, և այլն), և կը կարծէ որ այդ իր տեսածներն են կրօնքը, կը քնանայ իր պարտականութիւններուն վրայ և կը թմրեցնէ հոգեւոր զգաւումները ինքնախաբուեան:

Մէկը խնդիր ունի հոգեւոր պաշտօնեային հետ, կամ եկեղեցւոյ աշխարհական վարիչներուն հետ, քէն ըրած է եկեղեցիին, վերջապէս շատ պատրուակներ ունի իր հոգեւոր, կրօնական արժէքները չարժեքներու համար. այս ալ ինքնախաբուրկն մը:

Ուրիշ մը, և շատեր, այնպէս սովորած ու կարծած են որ քրիստոնեայ ըլլալու համար հերիք է եկեղեցիին մէջ երեւնալ պահ մը, այս կամ այն պաշտամունքի ատեն, աղէկ գէշ կատարել իրեն պարտականութիւնները, և անկէ անգին այնչա ազատ են, հոգ չէ թէ կիրակիի հանգիստը չեն յարգեր, իրենց շուկայի գործերը վերապահելով այդ օրուան, չեն հաղորդուիր, չեն հետաքրքրուիր իրենց կրօնական կեանքին ուրիշ կողմերով, և չեն աղօթեր, և կը կարծեն որ աղէկ քրիստոնեաներ են, և այնպէս կը խտրեն իրենք զիրենք: Վասն զի չեն յիշեր կամ չեն գիտեր որ տարբեր բան է քրիստոնեայ ըլլալ, և տարբեր բան՝ քրիստոնեայ ըլլալ: Բոլոր «Տէ՛ր, Տէ՛ր» ըսողներ Քրիստոսին, անորը չեն. բայց անոնք որ «հակառակ չեն իրեն, ի՛ր կողմէն են»:

Կարելի է երկարել այս քննարկ մասնաճիւղ, բայց աւելորդ է ասիկա աւելին: Այսչափն ալ բաւական է հաստատելու թէ մենք չենք հասկնար Փրկչին ԿՈՉԸ. մենք չենք յարմարիր ու համակերպիր Աւետարանի սկզբունքներուն, այլ կ'ուզենք զանոնք յարմարցնել մեզի, մեր գիտութեան, մեր շահերուն, մեր պայմաններուն: Հոս պէտք է կենալ. վասնզի հոս է մեր հոգեւոր և կրօնական կեանքին վերջը:

Դէպի եկայք առ իս կոչին զիմելը աշխատութիւն մըն է: Խնամքով մարզանք

ԿՈՑԻՆ
ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

պէտք է այդ աշխատութեան զիմանալու և զայն արդիւնաւորելու համար: Խնամքով չէ՛ որ կու

զայ երկնից թաղաւորութիւնը: Կրնա՞ք բնորոշել, նետել ինքնախաբուծեան լուծը ձեր վրայէն, որ թեթեւաք և զուարթանք:

Փրկիչը հրեական Տաճարին աւելորդ ծանրութիւններուն տակ ճնշուած ու այլապէս չհոգիները կ'ուզէր ազատել և առնել զանոնք սիրոյ թեթեւ լուծին տակ: Քրիստոնեայ աշուղդ և յարանուանութիւններուն առաւել նուազ զուեւոր պատմութեանը՝ բաւական չեն անշուշտ սիրոյ լուծին ներքե խոնարհած բլլալու համար: Խնդիրը այն է որ ինչպիսի բան թօթափած ենք մեր ինքնախաբուծիւններէն:

Մենք պէտք է յարմարինք աւետարանական սկզբունքներու: Եւ ո՛չ թէ յարմարեցնենք զանոնք մի ձգտումներուն և յաւակնութիւններուն:

Քրիստոնէութիւնը, բառինքան, շատ ազատամիտ է, և իր բարոյականը բոլորովին համապատասխան մեր հոգեկան և մտաւորական բնորոշանալութիւններու զարգացման: Կրօնքի արտաքին ձևերուն և արտայայտութեան կերպերուն մէջ մարդիկ կրնան տարբերիլ և զանազանիլ, այս երանգները անխուսափելի են, իրեն հետեւաք միջավայրի պայմաններուն, բայց սկզբունքը մէկ է և հաստատ ամէնուն համար և ամէն ժամանակի և զարու համար: Ինչպէս ինքն Քրիստոս մէկ է, Աստուծայի խօսքով, և նո՛յն՝ երէկ, այսօր և յաւիտեան:

Պէտք է բնորոշել որ քրիստոնեայ եկեղեցիներու և ժողովուրդներուն բոլոր սխալներուն և ձախողութեաններուն կեղծումն է չյարմարիլ Աւետարանին, այլ յարմարեցնել զայն իրենց գիտութեան, իրենց նշխարաւորութեան, իրենց շահերուն, մէկ խօսքով՝ իրենց ինքնախաբուծիւններուն:

Եկայք առ իս. պէտք է երթալ անոր, և երթալու համար ազատ և ճիշտ քայլերով, պէտք է թօթափել ծանր ծանր բեռները մեր յաւակնութիւններուն, մեր հաշիւներուն, մեր գիտութիւններուն, և

մեր տգիտութիւններուն, այսինքն բեռները մեր բոլոր ինքնախաբուծիւններուն:

Հոգիի և մտքի այս թեթեւացումները առակ և բնորոշակ պիտի բնեն մեզ շիտակ և շուտ վազելու դէպի փրկարար ԿՈՑԻՆ. և մօտենալով Փրկչին, մտերմանալով անոր ձայնին զօրութեան, անոր սիրոյն մագնիսականութեան, պիտի մաքրագործուին մեր հոգեկան տկարութիւնները, պիտի ապրինք Քրիստոսով, պիտի զգանք զայն ինչպէս զգաց Պօղոս և ապրեցաւ: Վասն զի այս է լուսն կրօնքը: Մենք անոր պաշտած ենք. անոր յարմարած ենք: Հոս ինքնախաբուծիւն չկայ այլեւս, կայ ինքնազոհացում: Հոգին հասած է իր հոգեւորական, իր կրօնական բարձրութեան: ԿՈՑԻՆ իրագործուած է:

Բ. Ե.

ԲԵԹՍԱՄԻԻՍԻ ՍԱՅԼԸ

Ա.

Հին Կտակարանին մէջ պատկեր մը կայ, որ գրականութեան մէջ անմահացած է, իրբե խորհրդանկար իրենց տաճարակրած գաղափարին համար զոհարեւած կեանքներուն:

Կը պատմուի հոն (Ա. Թագ. 2. 41.) թէ Փղատայիները Ուխտին Տապանակը եօթը ամիսներ իրենց մօտ գերի պահելէ վերջ, հարկ դատելով հուսկ ուրեմն իր տէրերուն վերադարձնել զայն, երկու անդրանկածին երինջներէ քաշուած սալլի մը մէջ զրին ահաւոր սրբութիւնը, և ճամբայ հանեցին դէպի Յուզաբի երկիրը:

Սահմանադրուիլու տառջին քաղաքին՝ Բեթսամիւսի մօտերը, երբ Իսրայէլացիները նշմարեցին զայն, բնդ առաջ վաղեցին ցընծալից, ու իրենց խանդավառութեան առաջին զօրը եղաւ իսկոյն խարոյկ մը կազմել սալլին փայտակոյտէն, ու անոր վրայ ողջակիզել երինջները: Կրողները զոհելով այսպէս կրուածին:

Տեսնելով վերաբերմունքը զոր հայ քաղաքական կեանքի այս վերջին վերածնութեանն ասդին իրարու յաջորդող մեր երկու Հանրապետութիւնները, ձեւական քանի մը մանրամասնութեանց տարբերութեամբ մի-

այն, ցոյց տուին Հայ եկեղեցիին հանդէպ, միաքանիւրքայ այդ պատկերին և անոր խորհուրդին:

Չէ՞ որ Հայաստանեայց եկեղեցին մեր ազգին դոյութեան մէջ այն հաստատութիւնն է, որ մեր քաղաքական կեանքի վերջին եզերական անկումէն, այսինքն Ուսմանից չիջումէն ի վեր, դարերով իր ծոցին մէջ պահեց և հովանաւորեց Հայ ազգային ինքնութեան գաղափարը, ընկելով ինչ որ հարկաւոր է և հնարաւոր, որպէսզի չկորսուի ազգին հոգւոյն և ապագային հոմար այնքան կենսական այդ սկզբունքը:

Ու հիմակ, երբ քաղաքական զէպեքութեան ստատուսը և ազգային առաքինութիւններով տիրապետած, կը հասնի վերջնական վայրկեանը, ուր հորիկ կ'ըլլայ ազգային ինքնութեան պահպանումին հոգն ու գործը յանձնել բուն իր արքայը, Ազգին քաղաքական իշխանութեան, այս վերջինին առջին արտաքին կ'ըլլայ առաջնապահութեան գաղափարին զո՞ւ մատուցանել պահպանող դոյութիւնը ինքնին:

Հայաստանեայց եկեղեցին և այլապէս

Իրողութիւնը ա՛յնքան ակնհեր և որ այս բաղդատութիւնը անասարկելի պէտք է նշկատուի:

Կաշկանդիչ անօրինութիւնները, զորս մեր առաջին Հանրապետութիւնը, այս կամ այն կերպով, առաջին օրէն սկսաւ ընել եկեղեցւոյ իրաւանց և Մայր-Աթոռոյ իրաւասութեանց վերաբերմամբ, և արտակարգօրէն սեղմել այն իրաւակորզը, զոր արդի Հանրապետութիւնը տարի մը առաջ հըրտաւարակեց, կրօնական ազատութեան պիտակին տակ հիւստած անկարելիութեանց ցանցի մը մէջ ճմլելով եկեղեցւոյ բարգաւաճումին համար փախան ամէն չօշափելի ազատութիւնը, պարզապէս կը բացատրեն այն մտայնութիւնը, որով առգործած էր և է Հայաստանի կառավարութիւնը Հայաստանեայց եկեղեցիին հանդէպ:

Ինչո՞ւ սակայն այսպէս:

Երկու բառով մօտենա՛նք բուն խնդրոյն: Անկարելի է ըսել թէ նոր պետութեան այս ընթացքը բոլորովին արդիւնք է յեղափոխամիտ հովերէ տարուած մտածողութեան: Ընդհակառակն, պարզ է թէ անիկա

կը հանդիսանալ տեսութեան մը վրայ, որ իրեն յատուկ տրամաբանութիւնն ունի, և իբր այդ՝ սկզբունքի հարց մըն է նոյնիսկ:

— Եկեղեցին, իբրեւ կրօնական հաստատութիւն, ժողովուրդին ճակատագիրին ուղղութեան գործին մէջ այլ ևս չի կրնար կատարել այն գերը, զոր կը պահանջէ ժամանակին յառաջդիմական ոգին: Այդ ոգին, գիտութեան լոյսէ՛ն կ'ստանայ իր սրնունդը, մինչ Հաւատաբք, որ հիմն է եկեղեցւոյ, տիրապէս հակոտնեայ շօրութիւն մըն է գիտութեան: Հայ եկեղեցին, որ պարագաներու բերմամբ երկար ատեն, դարե՛ր, վարած է Հայ ժողովուրդին ճակատագիրը, պէտք է հրաժարի և մեկուսանայ այդ գիւղէն, որպէսզի ազգը անարդի կատարէ իր ընթացքը, քաղաքական՝ ընկել բային և քաղաքակրթական գարգացման այն ճամբուն վրայ, որ զէպի լուսաւոյն օրիւն արշալոյսը կը բացաւ:

Ահա՛ պատճառաբանութիւնը, որ միաժերը կը մղէ զէպի ծանօթ ուղղութիւնը, ըստ այնմ դարձելով հայ պետական վարչութեան մեքենային անիւը:

Թէ կրօնական գաղափարը, իր քրիստոնէական բարձրագոյն բարձնումին մէջ, հակառակ է արդարեւ ժամանակին յառաջդիմական սղոյն, թէ Հաւատքն ու Փիտութիւնը ստուգիւ անհաշտ զօրութիւններ են էապէս, — ասիկա չի կրնար ըլլալ այս տոգերուն նիւթը կամ նպատակը: Կրօնի և գիտութեան արդիական ուսումն ու հասկացողութիւնը ա՛յնքան լուստարանած են այդ հարցը, ու քրիստոնէական մտածումին՝ մարդկային գարգացման գործին մէջ կատարած դերը այլ ևս ա՛յնքան ծանօթ է և հոչակում, որ աւելորդ պիտի ըլլար հասցնալով այդ խնդրով:

Իմ գիտումս էր այս գրութեամբ մտնանել միայն սա՛ իրողութիւն թէ ինչ որ Հայ կառավարութիւնը կ'օրինադրէ մերժել Հայ եկեղեցիին՝ չէ բնաւ այն, որուն պիտի ուզէր այսուհետեւ ձգալով այս վերջինը, իրերու այն նոր կարգին մէջ, որուն բնական հետեւանքն է արդարեւ կրօնի և պետութեան անջատումը: ու ինչ որ Հայ եկեղեցին այսուհետեւ մոնոտանդ պիտի ցանկար ունենալ, է ա՛յն միայն՝ որուն վրայ կը թուի թէ չուզէր կամ չի կրնար նոյն իսկ մտածել Հայ կառավարութիւնը:

Պատմական ստուգութիւն մէն է թէ Հայ եկեղեցին, մասամբ հին ժամանակներու մտայնութիւնէն ազդուած և մեծագոյն եւս մասամբ սփոյթէ պարագաներէ հարկադրուած, Հայ իրականութեան մէջ երկար դարեր կատարեց պաշտօն մը, որ, եթէ բոլորովին ժխտու մը չէր իր հոգեւորական ներկայարարին, չէր նաեւ սակայն իր կրօնական նկարագրին կատարելապէս համապատասխան ուղղութիւն մը. վաանդի ազգային ինքնութեան պահպանումի, կամ, այսպէս ըսենք, ազգային վերականգնութեան այն գործը, զոր այս կամ այն կերպով կամ չափով իրականացուց ան միշտ, վերջապէս աւելի քաղաքական քան կրօնական ստորոգելիք մը կը յատկանշէ:

Ան կատարեց այդ պաշտօնը, որքան բնազդական հարկադրութեամբ մը, նոյնքան նաեւ բարոյական պատասխանատուութեան մը խորունկ և պայծառ զգացումով, որպէսզի ամենի հովերէ զարնուած ցեղ մը իսպառ չկորսնցնէ իր ճակատագրին ճամբան. որպէսզի ո՛չ ճշմարտութեան համար, որուն աղնուազոյն ձեւը իր հոգիին հրայրքն ու կրօնքը եղած էր և ո՛չ քաղաքակրթութեան համար՝ որուն չորը շատ աւելի վաղուց նշուելի էր իր նայուածքին մէջ, անկեղծ չի գառնար զեղջուած՝ քննուած քանակութիւն մը:

Ու—պէտք է արգարութեան հատուցանել իր իրաւունքը—ան կատարեց այդ պաշտօնը, պարտախնդրութեան մը լեցունդ վիտակցութեամբը, նուիրումի և նահատակութեանց այնպիսի հոգիով մը, որ Ազգին կեանքին անկորուստ պահպանման հզօրագոյն երաշխիքը եղաւ:

Պատմութեան և բանականութեան գէժ պիտի մեղանշէինք պարզապէս, եթէ չկորենայինք ըմբռնել թէ հայութիւնը իր գոյութեան համար ո՛րչափ ինչ կը պարտի Հայաստանեայց եկեղեցիին:

Հիմակ սակայն, որ նոր հորիզոնի մը վրայ բացուած է վարագոյրը, երբ հայութեան ազգային քաղաքական և ընկերային առաջնորդութեան գործը ստանձնած է իւրական և իրաւական ստորոգելիքներով օրինադրուած պատասխանատու իշխանութիւն մը, ազգային կառավարութիւնը, տարակոյս չկայ թէ ազգային եկեղեցին մեկուսացած է այլ ևս ազգային վերականգնու-

թեան իր դարաւոր-ուժամանակեայ և հարկադրեալ պաշտօնէն, հոգեւորական երկայթի ներքե յաճախ քաղաքական արժէք ներկայացնող «ինքն ըստ ինքեան անմիտքան», այսինքն հակասական այն դիրքէն, զոր յանձն էր առած մի միայն յօգուտ ազգութեան դադախարին: Ու չեմ կարծեր որ գտնուի այսօր գիտակից հայ եկեղեցական մը, որ զժողովին զրութեան այս շրջումէն, որ Հայ եկեղեցիին համար ցանկայ այսուհետեւ «է-է-է» տիպոգոն ու հանգամանքը, որ բացարձակապէս ժըխտու մը պիտի ըլլար եկեղեցւոյ ինքնութեան և անկախութեան սկզբունքին:

Պարզ է ուրեմն հարցը. Հայ եկեղեցին բնականօրէն զտրուած է Հայ ազգային իրականութեան մէջ քաղաքական գործօն մը ըլլալէ:

Անտեղի է կասկածի՛լ իսկ այս մասին, հետեւաբար և անհարկի՛ ու է տնօրինութիւն, որ կը ձկտի այսպիսի վիճակի մը կարծեցեալ վերստեղծումն արգիլել:

Բայց անով չի փակուիր խնդիրը:

Հայ եկեղեցին կայ և պիտի մնայ. անկեղծ պէտք է շարունակել իր գոյութիւնը, այսուհետեւ կատարելու համար իր բո՛ւն պաշտօնը, կրօնական առաքելութեան՝ հոգեւոր դաստիարակութեան և միտքարութեան իր գործը այն ժողովուրդին մէջ, որ իրենք եղած է միշտ, և որո՛ւնք պիտի ըլլայ ինչ շարունակ:

Հայ եկեղեցին Հայ ժողովուրդին մէջ այսուհետեւ այդ պաշտօնը, այդ գործը միայն պիտի կատարէ այլամիտօրէն, իր պարտականութիւնն է ստիկա. ոչ ոք կրնայ ստնել զայն իրմէն:

Կարելի չէ երեւակայել ժողովուրդ մը առանց կրօնական կեանքի. ու Հայութեան կրօնքը—ինչ որ ալ ըլլայ ազգին ներկայ քաղաքական դրութիւնը, իրերու վախճանը ո՛ր որ ալ յանգի այդ գետինին վրայ—է՛ և պիտի մնայ Քրիստոնէութիւնը, իր ուղիով և վարդապետութեամբը ամենէն տիեզերական և համամարդկային կրօնը ինքնին, որ նոյն ատեն անբաղդատելի առաւելութիւնը ունի՝ ժողովուրդները իր բարոյականին զբօշին տակ իրարու լծորդելով հանդերձ՝ չալլայելու անոնց ինքնութիւնը:

Արդ, Քրիստոնէութեան այն ձեւը, ու-

բուն մէջ Հայութիւնը, բարոյական յեղաշրջումի մը ենթարկուելով հանդերձ, կըրցած է պահել իր ցեղային դրօշմը և բարացուցական ինքնատարութիւնը, Հայ եկեղեցին է գերազանցապէս:

Պէտք է տարբեր անել, իբրեւ ազգին հոգեկան բարգաւաճումին ամենէն աւելի տարիանաւորապէս ստատաբոլ ազգայնեան մին:

Ու, իբր ալ, կարենալու համար կատարել իր դերը, հարկ է որ ի վիճակի լինի ան զօրացնելու իր կազմը, ժամանակին պահանջին համեմատ շարունակելով իր պաշտօնէից կրթութեան զօրը, շատ աւելի քան զոր իր կէս դար տառջ սկսած էր ընել էջմիածնի և Կ. Պոլսոյ աթոռներուն հովանիին ներքեւ, բարեկարգելով իր բնմը, և կրօնական զբաղմունքներ և եկեղեցապատկան ուսմանց զարգացման համար ի գործ դնելով անհրաժեշտը, և, ինչ որ ամենէն էականն է, ի վիճակի ըլլայ ազգային ընդհանուր ժողովի գումարումով ճշդելու ազգին խղճն ու կամքը, եկեղեցւոյ վերանորոգութեան մեծ հարցի մասին՝ հայկական վերածնութեան այս նոր թուականին առջև:

Այս ամէնը ի գլուխ հանելու համար, սակայն, եկեղեցին պէտք ունի կենսական միջոցներու, պէտք ունի իր տրամադրութեան տակ գտնելու բոլոր այն դիւրաւթիւնները, զոր իրեն ընծայած էր ազգին կրօնական և եկեղեցական զգացումը. պարզ, պէտք ունի ազգին ճակատագիրը իր ձեռքին մէջ բռնած Հաստատութեան համակրութեան և քաջալիրութեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան արդի կառավարութիւնը, որ հայրենիքի վերաշինութեան և ժողովուրդին ընկերային մակարդակին բարձրացման գործին մէջ ցոյց տուաւ զօրինակ կորով և բարձր գիտակցութիւն, պիտի չուզէր ցուցնել քիչ մը աւելի բարեհաճութիւն, որպէսզի Հայ եկեղեցին, որ անցեալին մէջ աշխարհն արժանաւոր կերպով կատարեց իր դերը ազգին հանգչի, շինակ և աշխարհն արժանիքով կատարէր իր պաշտօնը անոր հոգեկան տառջնորդութեան այլապէս նուիրական գործին մէջ:

Ուրիշ խօսքով, պիտի չուզէր որ Հայ ժողովուրդին կրօնական պատմութեան մէջ չյուսեցանար Բերտալմուսի Սայլին պատկերը...

Կանխիկ

ԹՈՒԴՈՒՄ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՌԱՋՆԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՍԸ

ԱՐՏԵՒԱՆ, ԱՌԱՐՏ

(ԱՌԱՐՏՈՒՆԻՔ = ԱՐՏԵՒԱՆՈՒՆԻՔ ?)

Արեւմտեան բառը իր եղակի ձեռքը գործածուած է նոր կառավարանի թարգմանութեան մէջ՝ անգամ մը միայն. «Հանին գնալ արեւմտեան լեռներն» (Ղուկ. Գ. 29), և կը նշանակէ՝ լեռան գագաթը կամ սեպագած մասը, Յունարէն ծփըծփ: Արեւմտեան լեռներն ըսելով կաթողիկոս (Թ. Գար) և Իգնատիոս (ԺԲ. Գար)՝ այդ արեւմտեան բառը իբրեւ յատուկ անուն իմացած են, ինչպէս կ'երևի իրենց գրութեանքէն: Առաջինը կը գրէ, «Յարեւմտեան լեռներն ոչ կ'արագին գահալէժ տանել գնալ» (Զեռագիր), և երկրորդը ալ՝ աւելի կը չեղաէ նոյն սխալ հասկացողութիւնը, «Ամին ի գլուխ լեռներն Արեւմտեան գահալէժ տանել գնալ» (Մեկն. Ղուկ. Էջ, 122): Մաղկաւորոս իշխանն անգամ նոյնը կը հաստատէ իր ԼԶ. Թուղթին մէջ (Հրատարակութիւն Կոստանեանց, Էջ 91), ուր Պառնոս, Դրմբաւանդ, Մարալան ու Մառիս լեռներուն հետ կը յիշատակէ Արեւմտեան սահմանագիծը. «Այն որ Աստուած (կարգա՛ւ) կաշտոյց չթիտուս ի վերայ Արեւմտեան լեռներն:

Միայն վարդան վարդապետ (ԺԳ. Գար) ո'չ միայն չի գործեր այդ սխալը, այլ և մասնաւոր ճշգրտով մը կ'ուզէ լուսարանել բառին իմաստը հայերէն նման բառով մը՝ թերեւ իբրեւ համախոյ գործածելով գայն. «Հանին գնալ արեւմտեան լեռներն», այսինքն ի գլուխ լեռներն, յարաւան» (Տես, ի ԶԲ.): Գիշ յետոյ պիտի տեսնուինք այդ մասին:

Արեւմէջ արեւմտեան բառի յոգնակին կը նշանակուի արեւմտեան, և փոխարեքարար կը գործածուի՝ քարքիշ նշանակութեամբ, մինչ յայն լեռնի մէջ ծփըծփ, որ կը նշանակէ յոճ, փոխարեքարար նաեւ կը նշանակէ քարաճարպիկ կամ սար լեռին, եւ այլն: Գրական այս պարզ երևոյթին առջև՝ մենք չենք տեսներ այն զարմանալի զուգայնաբանութիւնը, զոր Տ.Բ. Թերեւսեան կը նշմարէ իր

Արիստոյ բառարանին մէջ արեւելան և արեւմտեան բառերու մասին խօսելու տալիս աւելցնում էր իմաստներու միեւնոյն բառին մէջ, թէ՛ բարձրութեան և թէ՛ աղբերականց», և այլն: Հմայքն ինքնին կը լուծուի մանաւանդ՝ եթէ փոխարեքարքար մը տաճուած լերան մը ոտքը կողք կամ լանջը, սնալքը (*), զլուխը և յոնքը (բարձրայն լերինք) միեւնոյն կարգին գերածուին:

Գալով թէ «բքան խնամութիւն կրնան ունենայ գերը յիշած արեւելան և արեւմտեան բառերը, մասնաւոր մտադրութիւն դարձընելով Վարդան Վարդապետի բացատրութեան՝ որոշ բան մը չենք կրնար բաց, զգուշանալով ստուգաբանական խաղերէ, որոնց արդիւնքը կեղտկործան կը մնայ շատ անգամ: Միայն թէ՛ ոչ անտեղի չեղումով մը՝ պիտի ուզենք անդրադառնալ այն տողին՝ չոր և: Դարուն տարեւելէն ի հայ թարգմանուած «Ի Վկայն Արեւելից» ճառին մէջ կը կարդանք. «Նոյաւ ազատ կանայք ապրելան ի պէպէս նկարագրած անօթից, և ոտ ի գաւարսն (կամ լաւ ևս գաւարսն) ստէպ ստէպ թօթափելոյ»: Կանխենք շեւելու որ մէկդի կը թողանք Սոփերքի (Բ. էջ 51) «գաւարս» սխալ ձեւը և անոր տրուած կամայական նշանակութիւնները, համեմատաբար շատ աւելի ուղիղ գտնելով Գալուստ Տ. Մկրտաւորեանի աշխատասիրութեամբ՝ էջմիածնի Տգարանէն լոյս տեսած նոյն ճառին գաւարսն կամ գաւարսուն ընթերցումները (էջ 142): Արդէն Հ. Վարդանեան իր Բառաբանական դիտողութիւններու կարգին (Բ. 112-114) գրած է այդ մասին. բայց որովհետեւ խօսքին յատկանշանակութիւնը դարձեալ կը մնայ մութին մէջ, բանասէր Վարդապետը կը դիմէ ասորի բնագրին կամ տնոր լատին թարգմանութեանը, և յետոյ յայտարարելով թէ «չ'ո՛ր է անկարելի ո՛ր եւ լուսարանութիւն» այդ համեմատութեանէն, կը բուսականաց միայն հայերէնը թարգմանելով սո՛ւպէս. «Անով է որ ազատ կանայք հանգստացան նկարագրած անօթ»:

Ներ շինելու հորկէն և արեւմտեաները (շինուածները) ծախելու ստիպումէն»: Ծիւղ է որ նկարագրած անօթներ շինելու աշխատանքը՝ ասորի բնագրին կամ լատին թարգմանութեան ուսալանկութեամբ պարագայութեան հետ կը նոյնանայ ինքնին, եթէ նկատի առնենք մանաւանդ Առաւելոյ ԼԱ. Գլխուն 13 համարը, որ Սոգոմանի ներկարգրած ժրգոյսի կէնը «Գաւալ՝ ասր և կաւա՝ արար անօթս պիտանիս ձեռօք խորովք»: Արդ՝ գերը յիշուած անօթները կըրնային նկարագրած ալ բլլալ (գէթ Հայ թարգմանչին համար), և այս ճշգումով սկզբնորի աւելցնել հանդերձանքներու գոտիները, ինչպէս կարծած են արիւններ, կը վերնայ մէջտեղէն: Այնու ամենայնիւ «արեւմտեաները ծախելու ստիպումը», ինչպէս կը թարգմանէ Հ. Վարդանեան, հետաւոր չէ պատշաճեցնել այն ազատ կրնելու կենցաղին՝ որոնց գործը վաճառաշահութեամբ զբաղուիլ չէր, և պէտք է աւելցնել նաեւ, որ տակաւին անոնք ենթարկուած այլ չէին հալածանքի մը սպանալիքներուն. ինչպէս պատմութիւնէն կ'երևի: Մենք պո՛ւմը կը փորձուինք խօսքին գաւարսուն բառը զարեւանուելու կորցալ, սա՛ ինքնագրութեամբ որ սակաւաթիւ գրչագիրներու շնորհիւ միայն մեզի հասած վաւարս, գաւարս, գաւարսուն փոխանակները (variante) աչքի տալիս ունենալու տառն՝ յանդգնութիւն մը չէ խորհիլ՝ թէ օրին մէկը ուրիշ գրչագիր մըն ալ զարեւանուելու ձեւ հրամցնէ մեզի: Միւս կողմէ՝ շատ դժուարանա՛ւ ալ չենք գաւարսուն-ի ձեւը յարգելով հանդերձ՝ զարեւանուելու իմանալ անօթ: Մեզի բանասէր կը թախ՝ «ստէպ ստէպ թօթափել» հայեցի բացատրութեան չհետեցնել «արեւմտեան»-ը: Այս այն պարանքն է՝ որ հինքէն կ'ընծայուի կանանց սեռին, և հաւանաբար Հայ թարգմանիչը այդ կոնայի տեղաւորութիւնը ուզած է մատնանշել, քիչ մը աւելի տարակալացնելով բնագրին (ըստ լատին թարգմանութեան՝ *Secularum negotium* տարրած խօսքը (*)):

Մեր հին թարգմանիչները ա՛յս ու այս.

(*)— Հ. Ա. Բաղրասունցի մեր արեւելան բառին կիսովումէն գրեալ է իր նմանակամ սա՛՝ տղը. «Իսկ միւս կողմն քնի սնարսըն բազմին Գեղասարոյն» (Բ. Լ. 151), որ բնագրին ժողովքը կ'ըմար լաւ ևս արեւելան-ով փոխանակուիլ, բայց բազմանութեան նշանակող:

(*)— Կենցաղական հոգեւոր զբաղուիլ կամ մամանակի բարեհաճ հեռանկի կը բարգմանուի այս բառերը (Հմմտ. Բ. Տիմ. Բ. 4) բայց Վուկասայի, և բայց մեր բարգմանութեան՝ «քնի կեանս առնարիս պատուիրի»:

պիսի համարձակութիւններ կուտան երբեմն իրենց գրչին:

Աւելորդ չըլլար զիտել տալ նաեւ՝ թէ Ղ. Փարպեցի, նմանափոխ ազգաքի մը պարագային, այսինքն Վարդանանց պատեհ-րագմին հետեանքով իրենց նախարար ա-մուսիններէն ալ յիշեցած փափուկ Տիկիննե-րուն զրկանքի կեանքը չհշտելու պահուն, կը յիշէ անոնց «քօղի տակէն տաղին անդին սեկ սեկ աչքերնին յաճելու» երբեմնի տը-կարութիւնը՝ որմէ հրամարած էին արդէն: Ո՞վ գիտէ՝ «Նափու ազատ կոնայք ապրեցան ինկարագործ անօթոյ, և ստ ի զաւարտունս սեկ սեկ քօթափերոյ» խօսքը՝ վերլիչումով մը դուզորդուած չէ՞ արդեօք Փարպեցիի

նկարագրութեան մէջ: Մենք կ'առաջարկենք թարգմանել զայն, նկատի առնելով Հեղի-նակին ընդհանուր միտքը հակադրական տո-ղերու կիրարկումով: «Իրենց արխանովը մը-կըրտուած փեսաները, ա՛յ վախ մը չունին մեղքի աղետը քննել... անով ազատունին վերջ տուա... կեանքի զրոսանքներուն, ա-նով ազատ կ'ենէին ու փրկուեցան կտաւե-ղէններ չ'ենէլ և իրենց արտաւանդը սեկ սեկ քօթափեր»:

Ահա՛ ինչ որ կը թելադրէ մեզի՝ Վար-դան Վարդապետի կողմէ արտաւան և աւարտ բռնկուած տրուած մերձեցումը:

Ե. Ե. Դ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՏԵԱՌՆԵՂԲՈՐ ՀԱՅ ՎԱՆՔԸ ՅՈՎՍԱՓԱՏԻ ԶՈՐԻՆ ՄԷՋ

«Գլխադիր» և «Տեառնեղբայր» կրկին Ս. Յակոբնեքու յիշատակին վաղնջական ժամանակներէն կառուցուած է Սիոնի լե-րան վրայ հռչականուն Հայոց վանքը, որ ունեցած է իր յատուկ միարանութիւնը, և ունի իր ուրոյն պատմութիւնը: Աւան-դութիւն, յիշատակարաններ, արքունի հրովարտակներ, արձանագրութիւններ և պաշտօնական գրութեանց ամբողջութիւն մը, անհրաքելի կերպով կ'ապացուցանեն նոյն մենաստանին հայկական սեփական-ութիւնը: Երուսաղէմի Հայ միարանու-թիւնը Սիոնի բարձունքին վրայ կառու-ցած այդ պանծալի հաստատութիւնէն զատ, ունեցած է ուրիշ վանք մըն ալ, յանուն Ս. Տեառնեղբոր, Յովսափատի Զորին մէջ: Անոր հետքը թէ և չկայ հիմակ, բայց պատ-մական փաստեր և յիշատակարաններ կը վե-կայեն թէ նախնի դարերու հայ բարեպաշ-տութիւնը չէ զոհացած Սիոնի Ս. Տեառն-եղբոր միակ վկայարանով, այլ անոր նա-հատակութեան տեղւոյն վրայ կամ մօտը ջերմեռանդօրէն փափաքած է, շատ կանու-թէն, հաստատել ուրիշ վանք մըն ալ «Ս. Տեառնեղբայր» անունով:

Եկեղեցական պատմութիւնէն գիտենք թէ

Տեառնեղբայրը երկար ժամանակ երուսա-ղէմի եկեղեցւոյն Էպիսկոպոսապետն էր, ու անոր Սթոպ, իբր ի որհրդանշան ք-րիստոնէական Նուիրապետութեան, մեր Ս. Յակոբայ եկեղեցւոյն մէջ կը մնար. գի-տենք նաեւ թէ Տեառնեղբայրը նահատակ-ուած է Տաճարին մօտ տեղ մը. վասնզի այն ժամանակի քրիստոնէական կրօնի ընդգլխավորները ուղեցին փակել բերանը քրիստոսի այդ անձնուէր Առաքելոյն, բայց ան իր ձայնը լսելի կ'ընէր Տաճարին աշ-տաբակէն, և ճշմարտութեան հակառա-կորդները կատարութեան նպայէ մը բռ-նուած՝ աշտաբակէն վար գլորեցին Տեառ-նեղբայրը. և երբ ան՝ կ'աղօթէր իր թըշ-նամեաց համար, անոնցմէ մին սօփանով զարկաւ Սուրբի գլխին, ու ան նահատակ-ուեցաւ ի սէր Քրիստոսի: Եւսեբիոս, Հի-զեսիպպոսէն և Կղեմէսէն առնելով, ման-րամասն կը պատմէ անոր նահատակու-թեան պարագաները ու կը գրէ. «այոպէս վկայեալ նա, և թագեցին չնա անդէն ի տեղւոյն. և մինչև ցայսօր ժամանակի շի-րիմ նորա կայսռ կողմն տաճարին» (Եկեղեց. Պատմ. Դպր. Բ. էջ, 125-130): Սյա վրկա-յութիւնը բացօթը կ'երպով կը հաստատէ

տիրող աւանդութիւնը Ս. Տեառնեղբոր գերեզմանին նկատմամբ: Դ.րդ դարուն, Կիւրեղ Երուսաղէմացիին օրով, Տեառնեղբոր նշխարները գտնուած են և Սիւն փոխադրուած, մեր այժմու Ս. Յակոբայ եկեղեցւոյն տեղը, ինչպէս կը վկայեն աւանդութիւնք և վկայաբանութիւնք: Բայց մէկնէն որով վկայութիւնը հուսալի չարթւիր քաղաքին (Փարիզի մօտ) մատենագրանին մէջ գտնուած և Յունարէնէ Լատիններէն թարգմանուած Ժ.րդ դարու ձեռագիր մը, չոր Պոլլատեանք հրատարակած են 1889'ին (Revue Biblique, 1919. էջ 480-499): Այդ ձեռագիրին համեմատ Դ.րդ դարուն, Ս. Տեառնեղբոր գերեզմանին վրայ կը շինուի վկայարան մը և նշխարներէն մաս մը կը փոխադրուի այդ նորակերտ վկայարանը:

Նոյն թուականին, յայտնի է թէ քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ տակաւին մուտ գործած չէր խորականութեան ոգին. բոլոր քրիստոնէաները, «մի հօտ և մի հովիւ», առ հաւարակ ջերմեռանդութեամբ կը յաճախէին տնօրինական Ս. տեղեր. պաշտամունքներ կը կատարէին միասնաբար: Որով թուականէ մը յետոյ է որ՝ Երուսաղէմի մէջ, իւրաքանչիւր ժողովուրդ կ'ունենայ իրեն սեփական ուխտատեղիները և վանքերը: Մեր ձեռքը գտնուած յիշատակարաններ կը վկայեն թէ Է.րդ դարուն, Յովսափատի Ս. Տեառնեղբոր վանքը Հայոց սեփականութիւնն էր: Անաստաս Հայ վարդապետին կազմած ցանկին մէջ, զուցէ Պաղեստինացիները առարկելի մասեր մատնանէն, սակայն ան իր հիմքին մէջ իրականութենէ բոլորովին դուրս չի կրնար նկատուիլ: Երուսաղէմի և չրջակայից մէջ յերեան եկած հայկական արձանագրութիւններ, մուշկիքներ, և աւերեալ Հայ վանքերու հատակոտոր յիշատակարանները յայտնար կը ներշնչեն թէ օր մը թեւեւ կարելի ըլլալ վերականգնել Անաստաս վրդ.ի վանօրէից չուցակը՝ իր գլխաւոր գիծերուն մէջ. (*):

Յովսափատի Ս. Տեառնեղբայրը, որ

Արիստղոմայ արձանին հարաւային կողմը կը գտնուէր, հետեւեալ կերպով կը յիշուի նոյն վարդապետի չուցակին մէջ. «Սահառունեաց վանքն, չոր Քարուվանի կոչեն, որ Տեառնեղբորն է, չոր բնաւաւ վէմն»: Սահառունք կը նկատուին հայ նախարարութիւններէն մին, որուն ծագումը Հատ յայտնի չէ: Ս. Սահառի գահանամակին մէջ Խե.րդ կարգն է: Զորորդ գարէն սկսեալ, պատմական գերմը ունեցած են Սահառունք: Իրենց բրնակութիւնը կը թուի ըլլալ Շիրակի մէջ: Մուշկ. Բաս և Կարեկ Սահառունք կը յիշատակուին պատմութեան մէջ: Իսկ Է.րդ դարուն, Դաւիթ Սահառունք շինած է Մրենի հոյակապ եկեղեցին Շիրակի մէջ. և ան յիշատակներ ունեցած է, նոյն իսկ Աղթամար (Շիրակ, էջ 140): Սահառունեաց մասին կարելի է փոքր ի շատէ ծանօթութիւններ քաղել Ալիշանի Շիրակէն (էջ 141-142): Անհաւանական չեմք կատար Դաւիթ Սահառունքի վերագրել Յովսափատի Ս. Տեառնեղբոր վանքին շիթիւնը, քանի որ ան կործանուած կրնար ըլլալ 614'ի ղարսիկ արշաւանքներու ընթացքին: Թ.-ԺԲ.րդ դարուն կը յիշուին նոյն վանքը նոյն իսկ օտարներէն: Արար մատենագիր մը, Մուգատարի, 985'ին կը գրէ թէ՝ Յովսափատը ծաղկեալ ուխտատեղի մըն էր, պարտէզներով, այգիներով ու զարդարուած եկեղեցիներով, և կը յարէ թէ ճգնասուն վանականներ, ինչպէս Հայեր, յայնք և ասորիներ խուցերու մէջ կը բնակէին և կը չէնցնէին Սիւղվամի տարար գիւղակին ստորոտը (Revue Biblique, 1919, էջ 493 - 495): Այս վանքը ԺԲ. 'րդ դարուն, Սալահէտունի և անոր յաջորդներուն արշաւանքներուն հետեւեալով որչափ ալ կործանուած նկատենք, բայց քանի որ ունինք յիշատակարաններ, որ լացայտօրէն կը յիշեն այս վանքին գոյութիւնը մինչև ԺԷ.րդ դար, կը տարուինք մտածել թէ Հայ միաբանութիւնը կարողացած է նոյն արշաւանքներէն վերջ վերաշինել Ս. Տեառնեղբոր վանքը: Օտարներէն Ալլատիոս, Վատիկանի մատենագրանապետը (+ 1669), իր Երուսաղէմի պատմութեան գրքին մէջ («Վարդ Մրոց 2. Մկրտիչ Ազգերեանի, Հատ. 10, էջ 257) կ'գրէ. «Ոչ կարի հեռի է ի Զորոյն

(*) Անաստաս պատմական անձ մըն է, որ Երուսաղէմ գալով կը չուցակագրէ այն Հայ վանքեր, որ գոյութիւն ունէին նոյն պարուն, հայ իեթաւնի իր ինքնացանց համաձայն:

Յովսափատայ վանք Սրբոյն Յակոբայ աստուածեղբոր՝ բնակեալն ի Հայոց»։ Մեր Ս. Յակոբայ մատենադարանին (Խ. 1130) անթուական ձեռագիր «Ազօթագրքի» մը մէջ, Մարկոս գրիչ հայ ուխտատեղիներու ընդօրինակեալ շուքակի մը մէջ, Յովսափատի վանքերու շարքին կը յիշէ Ս. Տեառնեղբոր վանքը, բնկով. «Եւ եկեղեցի մի Յակոբայ աստեղայն, որ եղև քարկոծեալ ի տաճարն»։ Բայց ամենէն բացայայտ վկայութիւնը կը գտնենք Ղայաթիոյ (Կ. Պոլիս) Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ զրապիք Գանձարանի մը յիշատակարանին մէջ, չոր ընդօրինակած է Ղ. վրդ. Փիւղալէմեան—«Եւ արդ գրեցաւ սա ի սուրբ քաղաքիս երուսաղէմ, ընդ հովանեաւ Յարութեանս Բրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. և Գողգոթայի և Սուրբ Յակոբայ, և Յովհաննու աստեղայնի Բրիստոսի, և Սուրբ Սարգսի զօրավարին, և Սուրբ Առաքելոցս և Հրեշտակապետացս, և Սուրբ Փրկչին, և Սուրբ Ծննդեանն, և Սուրբ Աստուածածնին, և Սուրբ Համբարձմանն և Սուրբ Տեսնեղբոր, և Սուրբ Լեոնակողմանն, և այլ ամենայն Տնօրինականացս Բրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, ի կաթողիկոսութեան Հայոց Տեառն Կարապետի, և յեպիսկոպոսութեան սուրբ քաղաքիս երուսաղէմայ Տէր Մկրտչայ և Տէր Արքանամին, և այլ ամենայն միաբանացս Սուրբ Յակոբայ ամէն... Յիշեցէք... զանարհեստ գրիչս զներսէս էրէցս, և զծնողսն իմ. Յետկար և զՄարթայ...»։ (Եօսարժ Հայոց, էջ 18-19)։ Ինչպէս կը տեսնուի, յիշատակարանին գրիչը՝ ներսէս երէց իր «Գանձարանին» ընդօրինակութիւնը կը կատարէ երուսաղէմի մէջ և կը յիշատակէ իր ժամանակին ազգային ուխտատեղիները, և առանց թուականի կը յիշէ իրեն ժամանակակից Կարապետ Կաթողիկոսը և երուսաղէմի հայ եպիսկոպոսները։ Կարապետը կ'իլիկիոյ կաթողիկոսն է (1448-1477), որով նոյն ձեռագիրը ընդօրինակուած կ'ըլլայ 1448-էն մինչև 1477 երկարող տարինելուն մէջ, և Յովսափատի Ս. Տեառնեղբոր վանքն ալ իր գոյութիւնը պահած կ'ըլլայ մինչև այդ թուականը։

Ուշագրութեամբ կարդալով վերի յիշատակարանի մէջ յիշուած ուխտատեղիները, կը գիտենք որ նախ և առաջ կար-

գաւ նշանակուած են քաղաքին մէջ զրտնուածները, և ապա քաղաքէն դուրս գտնուած «Ս. Փրկչի. Ս. Ծննդեան, Ս. Աստուածածնին, Ս. Համբարձման և Ս. Տեառնեղբոր և Ս. Լեոնակողման» վանքերը. արդէն իր կարգին յիշատակուած ըլլալով Սիոնի մեր Ս. Յակոբայ վանքը, Լեոնակողման վանքէն առաջ, առանձինն յիշատակուած Ս. Տեառնեղբոր վանքը, պէտք է ընդունուի թէ՛ Քարովանքի և Յովսափատու Ս. Յակոբայ վանքը, որ այժմ աւերակ է։

Պատմական այս յիշատակներուն անդարձումը յիշել կուտայ մեզ մեր նախնեաց բարեպաշտական ոգին, որ գիտցած է Ս. Տեղեաց յարգը ճանչնալ և անոր բազմազան շնորհաց վայելքը բմբռնել։ Նոյն ոգին կրած է նախ մեր Սարգիս Շնորհալի վարդապետը, որ Յակոբայ Առաքելոյն կաթողիկեայց թղթին մեկնութեան զրքին վերջին յորդորակին մէջ, հետեալ կերպով կ'արտայայտուի, «Եւ ես սակս այնորիկ զերուսաղէմ սիրեմ և զովեմ և երանեմ, զի այսպիսի զանազանութիւնք շնորհացն Աստուծոյ եղեն անդ»։

Երանե՛ անոր որ կը զգայ ու կը զրնահատէ Ս. Տեղեաց մէջ Աստուծոյ շնորհաց զանազանութիւնները և կ'արժանաւորի անոնց։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՊՍ. ԱՂԱԽՆՈՒՆԻ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

— «Արդ զայս շնորհ, եղբար, սոսկեցուն մեր միտք մշտնադիտելով յերանման սու ազգի տեսակն, ի զաւակն արդարաց, յերկիրն պարգեաց՝ յանձնալի քաղաքն Երուսաղէմ, ի հրաշակիւն տաճարն Աստուծոյ, ուր օրհնէն աստուածաստիք և մարգարէն հոգեկիրք, արդար շնորհալիցք. հարկն կ'ստանալ և որդիք խրատեալք. ուր նշանք երկնային և արեւսք երկրային, ուր յայտնաբերեալ հրեշտակաց և ընդունեալք ի պատարագս ի ձեռն կեկոյանի Հոգւոյն Սրբոյ, որով Աստուած անուայի արշմարտակս այնոցիկ՝ որոց ոգիքն արքութեամբ համեմատեալ են ընդ Աստուծոյ»։

(ԵՂԵՇԷ. Մատթ. 23. 37. էջ 274)։

ԳՐԱԿԱՆ

Լ Ա Մ Ա Ր Յ Ն

ՍՈՎԵՏԻ ՄԱՆԸ

«Համարադրվել է Առանձին»

Արեան՝ Հիմնի սարերն ի վեր բարձրացած՝
Թխեւսեան մենեի կասարին վրայ կը շողար,
Ու ցովերը զարնելով Պարբենոնի պատերուն՝
Ջերդ հրաժեշտ մը փախըսեալ կը սրբորդէ բանսէն ներս:

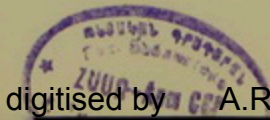
- 5 Ծովուն վրայ կը նստառէր ոսկեգոծ խել մը նաւու՝
Որ օրհնից մոմունջներով կը դիմէր դէպ Պիւրէն.
Այս այն նաւն էր որուն աղիսաբեր դարձն, աւաճ,
Մահապարս անձերու կը գոժէր օրը վերջին:

- Բայց օրէնքը կ'արգիլէր անոնց արեւը բառնալ՝
10 Յարչափ հեշտ լոյսն արեւուն Յոնիայ վրայ կը ծագէր,
Վախնալով որ ողջերուն սանձաւումս ապր հաճանքներն
Հայեացքէ գուրկ աչքերով չը պրդըրսին երկրի վրայ,
Կամ, որպէս իր եղկելին փակած ասեւ իր բիբերն՝
Երկիցքս չաւաղէ կեանքի կորուստն ու լոյսին:
15 Այսպէս մարդն իր նախնեաց մարդէն հանուած ստեղծի,
Կը մեկնի արաւոյտէն երկինքը դեռ չըջացա՛:

Ապասելով որ Սփրոնկի որդին փունէն արքնու:
Սգաւոր բարեկամներ կը հեմէին սրահին մէջ,
Իր կիներն ալ, ծուկներուն վրայ զաւակը գրկած՝

- 20 Գի՛րդ մանուկ որ փականքին հետ կը խաղար ձեռներովն,
Անրգգայ պահնորդներուն յալութեան դէմ զանգեղով
ձակսո՛վը կը ծեծէր պղինձն անողոք դուներուն.
Ամբոխն՝ անուշադիր իր աղեկէզ հեծմունքին՝
Կը հարցնէր վեր ի վերոյ՝ պատհառն անոր ողբերուն,
25 Եւ ընդհուպ իր ընդհատուած ընթացն շառաջ սանելով,
Ու, երկայն անցներով դեգերելով խումբ առ խումբ,
Կը հաւէր աս ու անդ շրջող լուրերը սնոսի.

1. Հիմնաւ, Արեանի հարաւ-արեւելեան կողմը գտնուող այն լեռը, որ համարու էր իր մեղունքներն ար-
տադրած մեղրովը: 2 Թխեւսի մենեանը՝ շինուած է. Գարուն (Ն. Ք.)՝ կը գտնուի Ակրոպոլի (բեր-
դաւաղաք) նիսիս-արեւմտեան կողմը. Արեանի բոլոր աւերակներէն յաւաքոյն պահուածն է ան: 3 Պարբենոն
(կոյս), Արեւմտա զիջուրիին մենեանն է Ակրոպոլի վրայ, եւ հրաշակներն է Փիլիսաի: 17 Սփրոնկիս հայրն
է Սոկրատի: 19 Իր կիներ: Պղտսոնի Փեղոնի մէջ Սոկրատի կնոջ անունն է Քասմիրիպպա: Լամարքին կը հե-
տեւի այն զրոյցին՝ որուն համաձայն Քասմիրիպպա արդէն մեռած էր այդ բուսականին, եւ Սոկրատի երկրորդ կինն
եղած էր Միթոյ:

- Կը խօսէր խորակուած բազիններու ու դից վրայ,
 Մանկութիւնն ապականող նոր կըրօնի մը մասին,
 30 Անանուն այն աստուծոյն՝ որ Յովներուն էր օսար:
 Անմիտ մէկն էր անեռօս, կամ թէ նրէ մը զարեղի,
 Դիբերէն կուրացած նոր Ուրեսէս մըն էր ան,
 Զոր կ'պատժէր վերջապէս արդարութիւնն յապաղիտ,
 Եւ զոր պէ՛տք էր որ երկիրն երկինքին տար իբրեւ զոն:
 35 Սոկրատէս. եւ դուն էիր՝ որ կապանքի զարնուած՝
 Կմեռնէիր արդարութեան՝ նամարտութեան համար սոսկ:
- Վերջապէս քառալեցան բանիսն նարնչող ծխնիներն.
 Ակընկոր, ներս մըտան բարեկամներն յամբապ,
 Իսկ Սոկրատէս ակնարկ մը արիններուն նետելով,
 40 Մասնանիօք ցոյց տալով Դելփոս դիմող առաջապահ՝
 «Ահա՛ ծովուն վրայ ծաղկազարդ խեղճը նաւուն.
 Նուիրական նաւն է ան, Քափօրն է ան երջանիկ.
 Ողջունե՛նք զայն, ըստ, ան առաջապահն է մահու.
 Իմ հոգիս ալ հանգըրուան պիտի մըսնէ անոր հետ:
 45 Եւ սակաւն խօսեցէք, եւ քող այս օրը վերջին
 Մեր անուօ խօսներովն անցնի ուրիշ օրուան պէս.
 Զընեսենք հովերուն մնացորդներն խախնանքին
 Ի սպառ վայելելով աստուածներու պարգևներն:
 Երջանիկ նաւն որ համբուն վերջակէտին կը մօտի՝
 50 Զի կասիր իր ընթացքէն ի տես ծովու ափունքին,
 Այլ պատկուած ծաղիկներով՝ առաջապահներն ալ հովուն՝
 Երգեով կը դիմէ զինքը կանչող հանգիստին:
- «Քերթողներն ըսած են՝ թէ նախ քան իր ժամը յետին
 Ազու կտրապը կուլայ ննչխներով ներդաճնակ.
 55 Մի՛ հաւատ, բարեկամներ, հաղցանքուագ այդ քոչունն
 Օծքուած է դիբերէն բնագոյով մը վեհ ու վսեմ:
 Ծիծաղիտ Եւրոստի ափունքը երբ կը քոչու
 Հոգին՝ կէս փախսեայ՝ այս գեղեցիկ մարմինն
 Քալ առ քալ յառաջելով դէպի աշխարհ մ'հրաւազան՝
 60 Կը տեսնէ անմահութեան օրուան ծագումը վրնիս
 Եւ անուօ զարմացումով՝ ուր կը սուգի իր նայուածքն՝
 Երկրի վրայ՝ մեռած պահուն՝ դուրս կը գեղու խինդն ամբողջ:
 Դուք որ շիրմիս մօտ կուգաք ինձի ունկնդրել,
 Ե՛ս ալ կարող մըն եմ. կը մեռնիմ, պէ՛տք է երգեմ»:
- 65 Այս խօսին ի յուր՝ ողբեր կամարին տակ ննչեցին,
 Բարեկամքն՝ առելի նեղ քշանակով մօտն եկան,

64. Մանուէրն Կարապին գրչոյր Պղատնի Փեղոնէն բարգմանուած է նշմուրք տըր:

«Քանի որ պիտի մեռնիս, շահ չունի մեկնող բարեկամ,

Խօս՝ մեզ յոյսի՝ անմահ կեանքի մը վրայ» :

— Իմ իդնս ալ նոյնն է, բռաւ, բայց բող կիներն նեռանան,

70 Մղձկո՛ւտ հառաչն անոնց կը բուցընէ մեր հոգին :

Արդ, պէ՛տք է, անհետեւով գերեզմանին տակումը,

Նոր աշխարհ մը մօնել յանդուգն ու սէզ հայերով :

Գիտէ՛ք, բարեկամներ, յաճախ իմ տղայ հասակէս

Անձանօր Ոգի մի՛նձի իմաստութիւն ներշնչեց .

75 Եւ ինձի յայտնեց օրէնքն հանդերձեալ աշոյ աշխարհին :

Արդեօք աստուած մէր ան՝ ձայնի մը մէջ քամնուած՝

Ըստուէ՛ր մողչազօւրող զիս իբրեւ գաղտ մտերիմ,

Անձագա՛նգն ապագայի, կամ քերթողի՞ն էր Մուսան,

Չեմ գիտեր, բայց այն Ոգին որ կը խօսէր նեսս յուշիկ,

80 Քանի մեծ հայերով կը մօտեամ վախճանիս,

Անմահ բարձր ննչխններով ինձ կը խօսի, կ'ըստովի .

Մանաւանդ կը հանչնամ աստածային իր խօսքը .

Կամ սիրս ըզգայութեանց տմբոխումէն ձերբազա՛ս՝

Աւելի լուռ ու հանդարտ՝ կ'ունկնդրէ իր շեշերուն,

85 Կամ քէ՛ իբրեւ քոչուն՝ աներեւոյթ այդ Ոգին

Իրիկուան դէմ կը կրկնէ իր ստատուչ նըւագներն,

Եւ կամ քէ մօտեալով իր վերջացող օրն ինկին

Հոգիս՝ ապագայի եզերներուն մօտ կախուած՝

Լաւ է՛րս կ'որոշէ անդեւորէն եկող ձայնն՝

90 Ինչպէս ծովուն վրայ յաճող նաւագն իրիկունն,

Ուշափ նաւարկելով կը մօտենայ ափունքին

Լաւ է՛րս կ'որոշէ հանգրբուանէն հասնող ձայնն :

Այդ անհետ բարեկամը չի լքէր զիս երբեք,

Անոր ոլորակովն ականջս միշտ կը դարնչէ,

95 Ու միայն իր ձայնն այսօր իմ ձայնիս մէջ կը խօսի,

Բարեկամք, մըտիկ քրէք, այլ ես ես չեմ, այլ ինքն է . . .

Ձինչ ու սե՛ւրն հակսով, աչքն ալ յոյսով վողվողուն՝

Սուրբս իրեներուն նըւան քաւ որ նսին :

Անոնք հնազանդեցան իսկոյն այդ մունչ նըւանին,

100 Եւ անոր մահի՛նի՛ն քով նստան լուռ ու անձայն :

Սիմիաս վերադառնալով կը ծածկէր իր աչքերն,

Ու Կրիստն մըստիսն դէպի երկինք էր յառած .

Կեփիս մեղամաղձոտ հակասն հագիւ կը հակէր,

Ու հեզնոտ ծիծաղովն Անահապոս ալ գիմուած՝

105 Նախանձոտ երջանիկ վիճակին մեծ իմաստոյն՝

Կը ծաղրէր կարծես քախսն, ու ձայնասուր էր մահուան :

(Շարունակելի)

Ե . Ե . Դ .

74. Անձանօր Ոգի մը. Սուրբս զայն իր Գեւը կը կոչէր: 101-104 տողերուն մէջ յիշուած անունները Սուրբոյ գլխաւոր առակներն են, որոնք, ըստ Փեղոսի, ներկայ գտնուեցան անոր վերջին վայելեաններուն: Անոնց զիրէ ու կայր մեծամուն նկարչը Գալիքի հաշակաւոր պատկերէն առած է Լամարքին:

ՊԱՐԶ ՔԱՐՈՋՆԵՐ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ, ԲԱՅՑ Ո՞Չ ՍՐՏԱՇԱՐԺ

«Աստուած մեր ապաւեն եւ զօրութիւն օգնական յայժմ ցտակի իննգուրիւնս. վասն այստեղի ոչ երկեցաւ մեծ ի խրատով երկրի, ի փոխիսն լեռանց ի սիրքս ծովս:»

«Տէր զօրութեանց քնի մեզ, ապաւեն է մեր Աստուած Յակոբայ:»

(Սաղմ. ԽԶ. 1, 2, 12:)

Հայաստանի քաղաքներէն լենինականի եւ շրջակայ 57 գիւղերու երկրաշարժի հետեւանօք կործանելիք մեզ ամենուս խորունկ ցաւ պատճառեց եւ նոր վերք մը աւելցուց մեր արտին խորը: Հետզհետէ հասնող հեռագրական տեղեկութիւններ եւ թղթակցութիւններ ցոյց կուտան թէ 100, 600 մարդու զոհ տուին, բուքի եւ անձրեւի տակ մնացած են: Երկրաշարժի աւերակներու տակ հարիւրաւորներ մեռած կամ վիրաւորուած են. բաց աստի ֆոլերայի համահարակ սկսած է եւ քաղաքի մասեր կան:

Հազիւ թէ լենինականի եւ շրջակայ գիւղերու մեր արտի հատոր հայրենակիցները խաղաղ սրտով շինարարութեան գործին լծուած էին, հազիւ թէ աւերուած գիւղերն ու անդատանները շէնցնելու եւ ծաղկեցնելու գործով կը ըզրադէին, հազիւ թէ ազաւոր սրտեր այլ եւս իրենց տան մէջ ապաստի կը զգային, ահա բոլոր աշխատութիւնք, բոլոր իրենց խնայեց եւ յորտանց արդիւնքը կը կործանին գրեթէ ամբողջութեամբ:

Ի՞նչ պէտք է բնենք այս նոր աղէտին առջեւ, որ մեզ իրապէս կ'անգամաւորուէ եւ պիտի ըսէի կրկին զմեզ յուսահատութեան կ'առաջնորդէ: Բայց ի՞նչ, միթէ այս երկրաշարժը, որ պատճառեց մեծ քաղաք մը եւ գիւղեր աւերեց, պիտի կրնա՞ր նաեւ աւերել մեր սիրտն ու զգացումները, պիտի կրնա՞ր յուսահատեցնել եւ սոսկացնել զմեզ:

— Ո՞չ երբեք: Ընդհակառակն, ուրիշ ժամանակէ աւելի պէտք է կանգուն մնանք եւ պէտք է պահենք մեր լուսատեսութիւնը հանդէպ ամէն յետանգնեցու եւ աղէտներու եւ կրկինք Ամբաստան մարգարէի հետ. «Այլ եւ ի՞Տէր ցնծացայք եւ ուրախ եղէք յԱստուած փրկիչ իմ»: Տէր Աստուած զօրութիւն իմ» (Ամբ. Գ. 18-19):

Զէ՞ մի որ բնական սիրտն ալ, անխառնար մարդուն հաւատքն, մեղի նոյնը կը խօսի: Բարեգիտն թերի մը կը պատմէ թէ ծարունի վերջին մեծ երկրաշարժի ահաւոր աղէտին, իր խորագիրներէն մին կը հանդիպի ծանօթ ծարունցի մը, որ փոխանակ ընկնելու եւ տխրազէմ երեւոյթ մը ունենալու, ուրիշ ատենուան պէս ժպտալէս եւ երեւոյթ մը ունէր, եւ անոր կը յայտնէ իր ցաւ

աւելցութիւնը երկրաշարժի մեծ աղէտին առթիւ: Ծարունցին առանց այլայլելու իր ժպտալէս պատասխանէ. «Ա՛հ, երկուդի կամ ցաւի բան մը չկայ. մենք ծարունի մէջ վարժուած ենք երկրաշարժներու. մեր կողմերը միշտ կը շարժին...»: Խմբագիրը հետեւեալ օրը դարձեալ անոր հանդիպելով կը կրկնէ իր ցաւակցութիւնը աւելի զգայուն շնչերով, քանի որ նոր հասած թարմ լուրեր աւելի դառն կը նկարագրէին երկրաշարժի հետեւանօք յառաջ եկած ցաւագին վիճակը: Ծարունցին միշտ ժպտալէս պատասխանեց. «Ծըշմարիտ է որ աղէտը մեծ է, բայց այդ աղէտն բարիք պիտի գայ անկասկած. կործանուած քաղաքներու թաղերը խիստ վատաւոյժ պայմաններով բլլալուն, պարտաւորեալ ենք դանտք մեր բաշխել տուղթապահական կանոններու համեմատ:» Քանի մը օր վերջ խմբագիրը կրկին հանդիպելով ծարունցիին եւ բացատրելով թէ աղէտը կարծաւանդն աւելի ահաւոր եղած է, ծարունցին առանց իր ժպտալէս պատասխանեց խմբագրին. «Իրաւունք ունիք. աղէտը սարսափելի է, բայց խորհեցէք որ դարձեալ բախտաւոր ենք. ժամն զի կայրքը անփոփոխ ապաստան է երկրաշարժին. քաց աստի, որովհետեւ երկրաշարժը շարժի օր պատահած է, զգորցականներէն մեծ մասը գերծ մնացած է վատեղէն, բայց որուն նոյն օրը զգորցները փակ կ'ըլլան մեր մէջ. ասիկա միթէ բախտաւորութիւն չէ՞. ժամն զի վերջապէս նկատի առէք որ քաղաքները հայրենիքի ապագան են»:

Երբ կը կարդանք այստիպի անփոխ մտայնութիւն ունեցող ժողովուրդի մը արտայայտութիւնը, կը զգանք ինքզինքնիս շփոթուած ի նկատի ունենալով որ ոչ-քրիստոնէայ մը, հաւատաւոր նկատուած քրիստոնէայէ մը աւելի լուսատես եւ վստահ է ամենամանր աղէտներու հանդէպ եւ կը նայի յառաջ անայլալ եւ անվերջ ոգով Այդ հեկտաւոր մարդուն կեցուածքին մէջ միթէ չէ՞ք տեսներ ազգարարութիւն մը մեղի ուղղեալ՝ մնալու համար կանգուն եւ հատաւտուն ամէն ինչ որ ալ հասնի մեր վրայ: Բնաբան այն բնութեազգայն համարներէն է, որ սահմանուած է զմեզ քաջախիւրդ աղէտներու մէջ:

— «Աստուած մեր ապաւեն եւ զօրութիւնն է, նեղութեան մէջ խիստ օգնական կը գտնուի: Ամբոստար պիտի չվախեամք թէ իսկ երկրի խռովութի, թէ իսկ լեռների ինքան ծովերու մէջ. Զօրաց Տէր մեզի հետ է: Յակոբին Աստուծոյ մեղի ապաւեն է:» Ո՞րքան փափաքելի պիտի ըլլար որ ամէն հաւատացեալ իրեն տեփականացնէր այս խօսքը եւ իր վտանգի եւ փորձութեան պահուն կարեւոր վտահարար կրկնէր զայն միշտ լուսատես ոգով մը:

Նախ եւ առաջ հարկ է բռնի որ Հայաստանի այս նոր աղէտը, ինչպէս ամէն տեսակ սահմանակցող յեղաշրջումներ, ուժգնորէն կը ստիպեն մեզ ներթափան աշխարհէ վեր ուրիշ տեղ մը փնտռել մեր յենակետը: Այս երկրաշարժի ցնծացումները շատ խօսուն են. անոնք մեղի պատգամներ ունին, անոնք զմեզ կը ստիպեն խորհն

յու թէ զսոցացոյ երկիրը մեր ճշմարիտ յենակէ-
ար, մեր ամուր խորիւխը չի կրնար բլլալ. այլ
թէ անպայման նիւթէն վեր աննիւթական աշ-
խարհ մը պէտք է բլլայ: Ընդհանրապէս գիտու-
թեանց յայտնութիւններուն հետեւանօք մեր հա-
կումները զմեզ ծայրայեղօրէն կը կապեն նիւ-
թական աշխարհի և մենք կը կարծենք թէ ամէն
բան նիւթական աշխարհի մէջ է: Այսպիսի ա-
զններն են որ նիւթական աշխարհի մեր կապը
կը խզեն և մեզ կը մղեն խորհելու աննիւթական
հոգեկան աշխարհի մը վրայ: Եթէ այդպէս չ'ըլ-
լար մենք հոգեկանապէս մահաւան պիտի ենթա-
կուէինք: Երբ արժիւնի ձագերը կը սկսին մեծ-
նալ, ծնողքին անգթօրէն կ'աւերեն այն բոյնը,
որուն մէջ ապաստին մեր կարծես ձագեր պէտք
էին մնալ, տակաւին պէտք էին սեանիլ ու մեծ-
նալ: Զագերը կը մնան առանց բոյնի ցուրտ և
լերկ ժայռերու վրայ բոլորովին անպատասպար:
Այս բունապարկ վիճակն է սակայն որ ձագերը
կը մղէ որ զգան թէ թեւեր ունին թռչելու, սը-
լանալու, և ինչ սքանչելիք, ահա՛ մեր ձառ-
ցող և հոգիւ թէ թեւերին շարժող ձագակներ-
ը կը սկսին բախել իրենց թեւերը, և թռի՛ւ...
թռի՛ւ՝ հրաշալիօրէն, թռի՛ւ՝ մինչև անդունդներ-
ու վերև, մինչև լերանց գագաթները: Այսպէս
է նաև մարդուն համար. անիկա երկինք սլանա-
լու, վերանալու կոչուած է. անիկա սահման-
ուած է երկինքի: Զայրական ձեռք մը շատ ան-
գամ կ'աւերէ, շարժանք կ'ընէ՝ մեր տարուկ
բոյները, մեր օժտանքները, մեր աշխատութեամբ
կանգնած և մեր քրտինքով շինած տուները, ու
կը մնանք անպատասպար, անօգնական: Այս խղ-
ճայի և ցաւազգին վիճակն է սակայն որ մեզ կը
մղէ ինքնին խորհելու թէ ուրիշ տեղ մը կոչուած
ենք, թէ ուրիշ տեղ մը պէտք է փնտռել: մեր
յնտարներ, մեր հաստատուն և ամուր վայրը, և
ահա մարդկային հոգին կը թեւաւորուի և կը
վերադառնայ նիւթական աշխարհէն զէպի ան-
նիւթական աշխարհը, հա՛ն փնտռելու համար իր
յնտակէտը: Աննիւթական աշխարհի կեդրոնը Աս-
տուած ինքն իսկ է, զոր կը կոչենք երկնաւոր
Հայր: Մարդ երբ կը տեսապի ոչ թէ կը փնտռէ
նիւթական առարկայ մը, բան մը, այլ կը փնտը-
ռէ մէկը, հոգեկան և քաղցրական էակ մը, զո-
րութիւն մը, որուն կարենայ արտայայտուիլ, ու
որուն կարենայ ապաստնիլ, անփոփոխ և հաստա-
տուն ուժ մը, վե՛մ մը, որուն կարենայ պինդ
կառնիլ, որով և կարենայ ամրանալ: Արդ, այս
Զորութիւնը, այս վե՛մը կայ. այս հաստատ ամ-
բութիւնը նոյն ինքն Աստուած է:

Ո՛հ, գիտեմ թէ շատեր պիտի առարկեն թէ
զժուարէ և հաւատալ տակաւին Աստուծոյ մը,
որ ուզէ կամ թոյլատրէ այսպիսի ազնանք: Մի-
թէ Աստուած սիրոյ Աստուած չ'է՞ պիտի բռնին,
միթէ թշնամանիլ պիտի չ'ըլլա՞ր զինք, միթէ
սրբապղծիլ պիտի չ'ըլլա՞ր իր անունը երբ կար-
ծէինք թէ այդ ազնանքներ իր քրտինքով մարդ
կը կազմեն: ճիշդ է. մենք կը գտնուինք անգութ
խորհուրդի մը առջև և անկարող ենք զայն բա-
ցատրելու, հասկնալու: Զի ստուգիւ, բոկ թէ

Աստուած կը թոյլատրէ այս ազնանքը, անիկա
կը նշանակէ թէ Աստուծոյ կամքովն է որ կը
կատարուին այս ազնանքը: Բայց մենք գիտենք
թէ Աստուծոյ կամքը ուրիշ բան մըն է: Աստու-
ած աւերումի, կործանումի, փոթորիկի մէջ չէ:
Միեւնոյն ժամանակ գիտենք նաև, սակայն թէ
ամէն բան Աստուծոյ գիտութեամբ կ'ըլլայ, նոյն
իսկ ճեղքուկն ցետին չ'իջնար առանց գիտութեան
Աստուծոյ: Արդ՝ Աստուած բոլոր ազնանքներն
կը բերէ բարիք. բաւական է որ սիրտը մարդուն
յնտակէտ քնտրած ըլլայ զԱստուծոյ, և իր սիր-
տը հանգչեցնէ Աստուծոյ օրտնի վրայ: Լիրան
բարոյցին մէջ իմաստուն և յիմար մարդը չի-
նամ տուններուն առակով՝ Յիսուս կը բացատրէ
թէ իմաստուն մարդը խնդրի հիմերու վրայ
պէտք է կառուցանէ իր տունը որպէսզի երկրա-
շարժի նման փոթորիկներու, հեղեղներու հետե-
ւանքով չ'կործանին, չ'աւերուին, և Ամենայն ու
յսէ զրանս իմ եւ սուք զսուս, նմանեցէ սուս իմաս-
նայ ու շինեաց զսուս իւր զվեցայ վիմի:՝ Վե՛մի վը-
րայ շինուած տունը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ
Աստուծոյ բարութեան հանդէպ խորունկ գիտակ-
ցութիւն և անայլայլ հաւատք և հնազանդու-
թիւն՝ հանդէպ անոր նախախնամական կամքին:
Եւ անգամ մը երբ այս խորունկ գիտակցութիւ-
նը, այս զօրեղ հաւատքը, այս հնազանդութեան
կեցուածքը հիմ կը դնէ մարդուն մէջ, ո՛չ մէկ
երկրաշարժ, ո՛չ մէկ հեղեղ, ո՛չ մէկ փոթորիկ
չեն կարող քանդել իրականին մէջ, իր ստան-
դի եթէ նիւթական շէնքեր կը կործանին, հոգե-
կան շէնքը իրականին մէջ կը մնայ հաստատ և
հոգեկանին հետ սիրուն ալ կը մնայ անսասան:
Ընդհակառակն երբ տունը շինուած է տարակոյ-
սի, անհաստատ կամքի և աննկարագիր բնաւո-
րութեան աւազին վրայ, «ի յառնել ներկեաց բաղի-
կաց զեհ զսուսն եւ վաղարպակի սմկու եւ եղև կոր-
ծանումն սանն այնորիկ մեծ» (Ղուկ. 2. 48-49):

Կ'ազնի բոլոր ուժովս գոչել անիկա ամէն
անոնց, որոնք կը յաւանքին թէ չեն կրնար մնալ
հաւատացեալ՝ հանդէպ բնութեան այս ազնանե-
րուն խառնաշփոթութեանց: Եւ միայն պիտի
խնդրէի իրենցմէ որ ունենան այն պատշաճ կեց-
ուածքը հանդէպ Աստուծոյ, ինչպէս ունեցած
են մեր նախնիք, և յայնպէս պիտի համոզուին
թէ այս երկրաշարժներն եթէ կը կործանեն քա-
ղաքներ, չեն կրնար սակայն կործանել հաւատքի
հիմերու վրայ կառուած ազգ մը: Գարձեալ պիտի
խնդրէի որ փոքրանակ քննադատելու զԱստուծոյ,
անգամ մը նայէին անցեալ մեր լուսեղէն պատ-
մութեան վրայ, ու պիտի համոզուէին թէ երկ-
րաշարժներն աւելի կը մօտեցնեն զմեզ մեռ-
տուածային կոչումին քան կը հեռացնեն զմեզ
կարգացէ՛ք Յովնան պատմարանն, կարգացէ՛ք
Թովմայ Արքունին և պիտի համոզուէի որ մեր
հայրենիքին անմահութիւն չեն ապրաքներ երկրա-
շարժներն: Մեր հայրենիքը յաճախ տեսած է եր-
կրաշարժներ, մեր ազգային պատմիչներ կը նկա-
րագրեն այդ երկրաշարժները, մահաւանդ Դե-
նայ մեծ երկրաշարժի նկարագրութեան կրնանք
զատել առնել, ան տեղի ունեցած է յերկրորդ ամի

Թագաւորութեան Սմբատայ, այսինքն՝ 863 ին, որ ստատկագոյն երկրաշարժը կը նկատուի քան Չաքարիա Չաղեցիի որով 892 ին տեղի ունեցած երկրաշարժը, որ երեք ամիս տևած է: Դուին ի նիմանց տապալելու կործանեցաւ, «տեղիք սրբութեան զշարժման կիրաւ կրեցին», 70,000 է աւելի մարդիկ մեռան, որոնց թաղումը անհնար բլլալով «ի վիհս եւ ի խորափոսս» կը նետուէին եւ աղեկաւոր տեսարաններ կը պարզուէին:

Աւագ, չունիմ արժանիքը Մաշտոց եղիմար-դեցիի, որ իր Սեւանայ անապատէն Դուինի երկրաշարժի աղէտեաներուն ուղղուած միտքաւորութեան նախաձեռնութեամբ արդարեւ արեւմտեան և արևելեան համայնքներու քայքայումը կ'ուզէ մը եւ կ'ուզէ մը յայտնել զայն արաբա բոլոր աշխարհի, այն է թէ երբ մեր հաստատութիւններն մեր չէնքերն, մեր բնակարանները կը վերաշինենք, չինենք զանոնք Տիրոջմով, (Սղմ. 812. 1), չինենք զանոնք հաւատայ վէմին վրայ, չինենք զանոնք իր լուսայ խորաններ, որպէսզի երբ երկրաշարժները գան եւ աւերեն նիւթական չէնքերը, չկարենան քանդել եւ աւերել մեր արտերն, որպէսզի զարմեալ կարենանք զօրեղ հաւատարմութեամբ Սաղմոսեղոսին հետ, «Աստուած մեր ապաւնէ եւ գոյթիւնն օգնական յոյժ գաւի ի ի նեղութիւնս. վասն այտորիկ ո՛չ երկիցուր մեր ի խեղճ ուղի երկրի ի փոփոխել իրանց ի սիրտս ծովու» Ամեն:

Մանչեթր

ՂԵՒՈՆԴ ԵՊՈԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՎՐԹԱՆԷՍ ՔԵՐԹՈՂ

Վրթանէս քերթոյ, Սեւանայ (=Տաթևի) գրաւորացին, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ազգապալից մէկ շրջանին, եղիմարդեցի Մովսէս կթղի. (574—604) փախճաւ մէկտեղ՝ Տեղապալի եղաւ, եւ երեք տարի կառավարեց կաթողիկոսութեան շարժելը Դուին ի մէջ:

Մովսէս կթղի. կենդանութեան, յունարածին Հայաստանի համար առանձին կաթողիկոսութիւն մը հաստատած էր Մօրիկ կայսր, եւ Բագարանցի Յովհաննէս Լապ. կոչուած էր այդ Աթոռին (590): Ասիկայ միջոց մըն էր Բիւզանդիոնի կողմէն՝ յունարածին Հայաստանի հայերը յոյն եկեղեցիին դաւանակից բնելու համար: Միւս կողմէն, Վրաստան, Կիւրիոն կթղի. առաջնորդութեամբ, կ'ընդգէր Հայոց կաթողիկոսին իշխանութեան դէմ, եւ կը միանար Յոյն եկեղեցւոյն, իրեն զաւանակից, անկախ կաթողիկոսութիւն մը ունենալու մարմաւորով, հաւանաբար տանէր իրաւարական յայտնով: Վրթանէս Քերթոյ այս երկու շարժումներու դէմ պաշտպանեց Հայոց եկեղեցին եւ Հայոց կաթողիկոսութեան դիրքը:

Վրթանէս Քերթոյի քղաքականութիւններն քանի մը հասարակած են մեզ Գեորգի Թորոսի միջոցաւ, որոնք ցոյց կուտան թէ Վ. Քերթոյ շատ փափուկ պայման-

ներու մէջ էր զամուկը իրեն Տեղապալի, եւ Հայոց եկեղեցին չգոյնու համար դուրսէն՝ Հոռոմեոս քաղաքական զալճուածներուն եւ ներսէն՝ կարգ մը եկեղեցական ու աշխարհական իշխաններու անձնական նկատմունքուն, Շաւրիկի պայքար մղած է: Վ. Քերթոյ, արդէն ծանօթ Դունայ կաթողիկոսարանի գործերուն, իրեն գործակից Մովսէս կաթողիկոսի, իր սեղապատութեան երեք տարին երուն մէջ ամուր ձեռնհասութեամբ կառարկեց իր պաշտօնն ու պարտականութիւնները մինչեւ որ Աղբաթանեցի Արքայապետ կաթողիկոսի քնարութեամբ (607—615) ազատեցաւ եկեղեցական պատասխանաւորութիւնէ:

Քերթոյ կը նշանակէ ո՛չ միայն հմուտ քեղականութեան ու գրագէտ, արժակ ու չափական շրջապատներու մէջ, այլ նաեւ հմուտ Սուրբ գրքի գիտական:

Վրթանէս, իրաւամբ կրնանք նիթաղել որ իրեն Քերթոյ, քաւական քանիք գրած բլլալու էր, ապա թէ ոչ ձրի տնադոս մը եղած ախի լլլար իր վրայ Երթոյ: Դժբախտաբար մինչեւ հիմայ իր գրչէն մասնաւոր աշխատութիւն մը յերեւան չէ ելած. միայն ինչպէս որ կաթիկոսները գիտել ապ, իր Տեղապալիութեան ընթացքին առիթ ունեցած է յանի մը պաշտօնական զրիքի շրջել, որոնց մէջ Վրթանէս կ'արգարտէ ընէ իր Քերթոյի քաղաք, իրեն հմուտ Սուրբ Գրքոց, բրիտանական եկեղեցւոյ պատմութեան եւ դաւանաբանութեան (Գեորգ Թորոս. էջ 90—154):

Լլլողէմ պատկերամարտից գրուածն ալ, հաւանաբար պաշտօնական գրուած մըն է, որ դուրս մընաւած է մեզի հասած Գեորգ Թորոսէն:

Վրթանէս Քերթոյին այս թուղթը կը հրատարակենք մեր Մատենադարանին միակ Ձեռագրին համեմատ՝ զոր Ս. Պատրիարք Տայր ծանօթարանած է, աւելորդ նկատուած քառերը առնելով փակագիծներու մէջ, իսկ յանկի քառերը զնելով կաթողիկոսներուն մէջ:

Եւ որովհետեւ այս թուղթը անգամ մը հրատարակուած է, 1852ին, Վիկտորի, Զ. Գաբրիէն Զ. Սահակեանի (=Չարհանէլեան) կողմէն, Յաղագս բանիւստարան Արագ եւայն, զիրիւն մէջ, իրլու յունարած (էջ 525-542), ազգագրին կարեւոր քարիւղութիւնն էր ալ ծանօթութեանց մէջ նշանակուած են:

Ս. Պատրիարքը մասնաւոր յօդուած մըն ալ գրած է այն Վրթանէսի վրայ, զոր կը յուսենք հրատարակել Սիւնի մէջ:

Նոյսարք Մատենադարանէն Նախնեաց ի որպէս յան հրատարակուած այստիս անշատ գործեր, որ մը հաւաքածոյի մեծով պիտի կազմեն առանձին հատորիկներ:

Բ. Ե.

ՆՇԽԱՐՔ ՆԱԽՆԵԱՑ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վ Ե Ր Թ Ո Ւ Ն Ե Մ Ի Բ Ե Ր Թ Ո Ւ Ն

ՅԱՆԱԳՍ ՊԱՏԿԵՐԱՄԱՐՏԻՑ

Ի կենտրոն լուսոյ զարդարին ամե-
նայն արարածք, և ի ճառագայթից նո-
րա պայծառացեալ բերկրին երկինք և
երկիր, և քանդի լոյսն ճշմարտութեան
5 կից լուսով զամենայն ակեզերս, փա-
րատեաց զմէջ խաւարին ի ստուերա-
մած և ի թանձրացեալ սրտից, և լցաւ
աշխարհ տառուածածանօթ վարդապե-
տութեամբ. իսկ մթաւորական ուսման-
10 ցըն խոնորի որք շրջին ընդ աղջո-
մուղջն խաւար, ընդօլորածք ջայդ-
եայք ստանին, զանկերս պատրեն ըզ-
սիրտ անմեղացն և մուծանեն հերձուա-
ծըս յեկեղեցի: Ոչ է արժան, տեսն,
15 ներս և պատկերս յեկեղեցիս առնել,
և բերեն վկայութիւն ի հին կոտակա-
րանաց, զոր վասն կոտապաշտութեան
հեթանոսացն էր ասացեալ, վասն որոց
և ամբաստան լինէին մարգարէքն:
20 Բայց մերս ոչ նմանի նոցա որ յազգաց
Քրիստոսի և ընտրեցոց իւրոց, և ոչ եթէ
ի բանից ճարտարութենէ, այլ զորց վկա-
յութեամբ: Եւ ասացուք որպէս և պատ-
միւք պատուիրանացն ուսուցին մեզ:
25 Քանդի պատկերաց օրինակ նախ
Մովսէս արար ի խորանին հրամանաւն
Աստուծոյ երկու քերովրս ասկի ճախա-
րակեայս թեւաւորս մարդակերպս ի վե-
րայ քառութեանն, յորոց մէջոյ խօսէր
30 Տէրն Տերանց, զոր և Առաքեալ ի վկայ-
ութիւն հաստատէ. «Քերովբէքն փա-
ռաց, ասէ, հովանի ասնէին ի վերայ
քառութեանն», որ է մեծի խորհրդոյ
օրինակ: Սոյնպէս և զվարդապետն զոր
35 Տէրն տաաց ասնել նարստով նկարուք
և պէսպէս յօրինուածովք զարդարել,
որ է բեհեզ և ծիրանի՝ կարմիր և կա-

պուտակ. ո՛չ ապաքէն զեղք էին և-
րանդք նարստոց վարդապետին, և էին
40 նկարք վարդապետին քերովբք: Սոյն
օրինակ Սողոմոն արար ի տաճարին քե-
րորս ի կիտարիս փայտէ, և պատեաց
ասկեով, և ոչ միայն որ ի դարբին էին
քերորքն, այլ և յորման և ի գրուան
45 և ի սեաման չուրջանակի գրեաց զրշու
քերովրս և արմաւենիս և թուցեալ
թիթղունս, և ոչ խոտեաց Աստուած,
այլ կոչեաց զնա տաճար անուան իւրոյ:
Եւ հոգեկիր մարգարէն եղեկիկէ՝ տե-
50 սիրն չոր հոտս ոչ իբրեւ զայլ ոք ի մար-
գարէիցն, կամ պատգամախօսիւք, այլ
աստուածապետ զուշակմամբն բարբա-
ռէր, ասէ. «Եղ զիս Տէր ի վերայ լերին
միոյ բարձու, և ի վերայ նորա իբրեւ
55 զլինած քաղաքի, և տարու զիս ի ներ-
քսս, և տեսի ի նմա տաճար, և այր մի
ի նմա անդ և զարմանալի, և փայլա-
տակունք հաստանին իբրեւ ի պղնձոյ,
և կայր ի վերայ զբանն, և ի ձեռն
60 անէր լար շինողաց և ձող չափոյ, և
ասէ զիս. Որդի մարդոյ տես և ի միտ
տա զամենայն ինչ որ ի սմա է, զի վասն
ցուցանելոյ քեզ եկի այսր: Եւ տեսի
զատաճարն նկարեալ չուրջանակի ի ներ-
65 քոյ և արտաքոյ քերորս, և արմաւե-
նիք յատակէն մինչև զվերնայարկն,
և ո՛չ միայն տաճարն էր նկարեալ, այլ
և պատշգամքն և գրուանքն և սեղանն,
և էին քերովբէքն մարգարեկրպք, եր-
70 կուս երկուս ամենեքին, և արմաւենիք
ի մէջ երկոցունց». որ է մեծ սքանչե-
լեաց տարացոյց:
Արդ՝ զի՛նչ տօնցես յազգաց սորա,
ո՛վ մարդ, որ հիւանդ ես մտք, զի
75 վասն Մովսիսի և Սողոմոնի յօրինու-
ածով քերովբէից ասացի թէ՛ ձեռա-

10. Տոյ. Խոնալ (Տես շէ ի գիտադութիւնք սոյն
բառի մասին): 11-12. Թերեւս՝ ջայլեալ տառա-
նիք անկերս, պատրեն . . . Տոյ. ունի չաղեալ:

53-71. Համառոտութիւն եղեկիկի ԽԱ և ԻԲ
զլուխներուն: 76. Թերեւս տառացի:

զործք էին, իսկ զսա զի՛նչ համարի-
ցիս, զի Ասատուծայ իւր է շուշեալ: Ահա
յայտ եղև, զի և առաջնոցն պատկերք
80 էին ի պատուի երկրպագութեան փա-
ռաց աստուածութեանն: Այս ի հնոց
զբոց ասացեալ:
Եւ ի նորոց կախարանաց. առէ Փո-
ղոս ցԱթենացիան, « շրջեալ և տեսեալ
85 պաշտամունս ձեր՝ զաի բազին մի յո-
րում գրեալ էր «անձանթի աստուծոյ, .
չորս դուր յանձանթս պաշտէք՝ ևս բզ-
նոյն պատմեմ ձեզ »: Միթէ աստուծ
էր բազինն, բայց զի յանուն աստու-
90 ծոյ պատուէին, չնայն և Պողոս վկայ-
եաց: Եւ մեք ոչ լիթէ աստուած ճշմա-
րիտ ասեմք պատկերն և զնկարս, այլ
յանուն Աստուծոյ նկարեմք՝ որպէս և
երևեցաւ:
95 զոր Եսայի առէ զնանկն,
և երևիս զԸնդ մարդկան շրջին,
և Գաւթի զԶարչարանացն և զԹաղմանն,
և եղեկիկ և Ուսէէ զՅարութեանն.
և Դանիէլ և Զաքարիա զերկրորդ Գա-
100 լլասեանն,
և Նաուս և Մաղաքիա զԴատաս-
տանն:
Բանդի նորա ընամառ[ս] պատմե-
ցին մեզ. և է՝ որ եղև, և է՝ որ լի-
105 նելոց է, և մեք զնոյն նկարեմք, զոր
ի զիրան գրեալ է, զի և զիրն գեղ է, և
նիւթք պատկերաց: Նաև մարդապետք
եկեղեցոյ յիշատակն վասն պատկե-
րաց, որպէս և Յոհան Կոստանդնու-
110 պոլսի եպիսկոպոսն յայնմ ճատի որ առէ
առ լուսաւորեալսն ասացելով. և փոքր
մի յառաջ մատուցեալ առէ. Զոր օրի-
նակ պատկերք պղնձիք թագաւորա-
կանք անշունչք ևն և անզգայք, որք
115 փախչին ի Նոսա մարդիկ ապրեցուցա-
նեն անշունչ ևն և անզգայք. ոչ զի
պղնձ է, այլ փանդի թագաւորի պատ-
կեր է. և զու ըստ այսմ օրինակի իմա-
ցիր, ո՛վ հերեաիկա: Եւ զարձեալ ի
120 յայնմ ճատի որ առէ, Ոչ պարս և անցա-
նիլ զաստուածային գրով, և ապա առէ
«Ո՛չ տեսանէք ի թագաւորական պատ-

կերան, զի ի վեր անդ կայ պատկերն,
և զթագաւորին ունի գրեալն, և ի խո-
125 նորն ի խարսխին գրեալ ևն թագաւո-
րին նահատակութիւնք, յաղթութիւնք,
իրաց ուղղութիւնք, նոյնպէս և ի մաշկ-
սրն է տեսնել, [զի] գրեալ է թա-
գաւորական պատկերն ի վերայ և ի բո-
130 տորն առաքինութիւնքն, յաղթութիւն-
քն ամենայն»: Կամ զի՛նչ արդեօք ա-
սիցես զպատկերն Տեառն, զոր աստու-
ծային հաւատարմն թագաւորին Ար-
գարու նկարեալ յանդիման Քրիստոսի
135 տեսութեամբ իսկ, զոր և այժմ տան
զոյ ի մեծ եկեղեցւոյն Ուսույի: Եւ
Ասերիման եպիսկոպոս առէ. « Զոր օ-
րինակ թագաւորի ի բաց եղելոյ՝ և
պատկեր նորա ընու չաղի թագաւո-
140 րին, և երկիրպագանեն իշխանքն և ըզ-
տանս ամաց կատարեն, սրտք հան-
դիպին ևս սամիթք երկիրպագանեն.
ոչ ի առիտակն հայելով, այլ ի պատ-
կեր թագաւորին, ո՛չ ի բնութիւնն հա-
145 յին, այլ որ գրովն տպաւորեալն է. Եւ
թէ մահկանացու թագաւորի պատկեր
այնքան զօրանայ, ո՛րչափ ևս առա-
ւել անմահի թագաւորին կերպարան և
պատկերն »: Այսպէս իմա զոր ասեմս.
150 չի ևս սորա վարդապետք ևն եկեղե-
ցոյ, և [և]թէ զսոցա զիրս կամիս ու-
սանել զնոյն պատմուն: Այսպէս և սըր-
բոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչի, որ
առէ յարթան խոտմ, «Փոխանակ զը-
155 րօշկոցն փայտից՝ զխաչն իւր կանգ-
նեալ ի մէջ արեգիւրաց, և չի սովոր
ևն մարդիկ երկիրպագանել անշունչ
պատկերացն մեռելոց, եղև ինքն մեռ-
եալ պատկեր ի վերայ խաչի, մեռաւ և
160 անշնչացաւ զի հաւատացն երկիրպա-
գանել խաչին փայտի, և որ ի վերայ
նորա պատկերն և մարդաղէմն իցէ. զի
զպատկերազօրման և զպատկերասէրան
և զպատկերապաշտան յիւր պատկեր
165 աստուածութեանն հաղանդեցուցէ »:
Այլ թէ մերոց բանիչս ոչ հաւատայք՝

77. Տպ. շինել է 83 Գործք ԺԷ: 103. Տպ. Եսա-
նակաւ: 111. Տպ. Թարգմանութիւն Դաւթեալաց
Զաքարիանէլեանի (էջ 557): 114. Աւելորդ կրկնութիւն
մեր Ձեռագրին մէջ: 120-121. Թերեւս սկզբնաւորու-
թիւնն է ուրիշ ճառի մը:

132. Այս բառը՝ ԱՏԱՆ անուան սխալագրու-
թիւնը էր թուրքալ: 133. Եղիսիոյ եկեղեցիին մէջ:
137 Աստեղիտոս(?), Ամասիոյ եպիսկոպոս Գ. զաբուն:
Յիշատակ մը չունինք թէ նախնիք թագաւորած ըլ-
լան իր ճառերը: Տպ. Աթերմանոս (=Սեբերիանոս?):
154 Ազաթանդեզոս էջ 67, 68 (Տպ. Ղեկեալ.):

- զգիրս պարտ է յննել և ի վերայ հասանել, բայց զուք ի զրոյց անշափ հեռի էք՝ որպէս երկինք յերկրէ :
- 170 Բազում և այլ վկայութիւնք են ի զըրոյց, և միաք խմանան, և առանց մըտաց աչաց՝ մարմնոյ աչք կուրացեալ գտանին : Բայց զարմանք մի այս են որ զպատգաման ընդունիք և զիշխանն հա-
- 175 լածէք, նշանին երկիրպագանէք և ի թագաւորն քարածիր լինիք, զխաչն պատուէք և զխաչեալն թշնամանէք : Այսպէս Մանիքեիքն, Մարկիոնացիքն առ աչօք համարին զճշմարտութեամբ մարմնաւոր Փրկչին, և յորժամ տեսանեն զպատկերս՝ զժգմին, զայրագնեալք՝ մատուցեալ թշնամանեն : Միթէ ոչ իցէ տեսեալ զմարդարեան [ն] լրննեալ, զինչ առաջ վասն կոտորապանութեան
- 185 աղաղակէին, բոտ այնմ թէ՛ կուսք հեթանոսաց զեք են : Բայց ոչ ուրեք զըտանեմք զրեալ՝ էթէ պատկերք եկեղեցւոյ կամ քրիստոնէից տօնն զեւք : այլ զկոյնն ամբաստան լինէին :
- 190 Նաեւ յեկեղեցական Պատմութեանն տա՛ զոր եւսերի ժամանակադրի հաստատու է՝ յեթններորդ զպրտութեանն՝ յեթն և ժրդ ճատին վասն սքանչելի նշանացն՝ որ եղեն տա՛ ի Պեննագա քա-
- 195 զաքի՝ մեծամեծ դործոցն (վասն) Փրկչին մերոյ : Այլ քանզի զայս քաղաք յիշեցաք մեք, առէ, ոչ է արժան անցանել զսորա պատմութեամբ, զի արժանի է առ յիշատակս այնոցիկ որ գայցեն
- 200 զինի մեր. վասն կնոջն տեսանախ ուրոյ ըզրոյմն արեանն խաղացեալ ելանէր, զոր ուսաք մեք ի սուրբ աւետարանէն՝ որ բժշկեցաւ ի ցաւոցն ի Փրկչէն մերմէ : Յայնմ ֆաղաֆ ասեն քե-
- 205 ւր նա, և ճուկ նորս անդին յայտ և ի ֆաղաֆն, և շնորհի պարմութեանն որ եղին ի կինն ի Փրկչի մերմէ, նշան սքանչելեացն Աստուծոյ մինչև ցայսօր ժամանակի, զի տալի գրան տան նորա

- 210 կայ ի վերայ քարճր վիմի պատկեր պըղնձի կնոջ մարդոյ իջեալ ի ծունգս իւր և անուալ զձեռս իւր, և աղաչէ բոտ նորա նմանութեանն : Եւ ընդդէմ նորուն զարձեալ կայ պատկեր պղնձի առն
- 215 մարդոյ՝ որ կանգնեալ և կայ. և արկեալ զիւրեաւ կրկնոց՝ և կարկոտեալ ունի զձեռն իւր առ կինն, և ի կողմանէ ոտից նորա ի վերայ քան զհանդերձն բուսեալ է արմատ ինչ՝ որ օտարէ տես-
- 220 լեամբ ի յամենայն արմատոց, և ելանէ մինչև ի զրօշակ հանդերձի նորա, և է նա զեղ ամենայն ցաւոց : Այս անդրի ի նմանութիւն Փրկչին մերոյ է, որպէս և տանն, և կայ միայ մինչև
- 225 ցաւորս մեր, և տեսաք մեք զնա աչօք մերմէք ի ժամանակին իրրեւ չօգաք մեք ի քաղաքն այն : Բայց ոչ ինչ և առ մեծ ֆառ զայն որք հաւատացին ի Քրիստոս յարանց հեթանոսաց. և նը-
- 230 կարեցին զպատկերան զեղով՝ զՊօղոսի և զՊետրոսի և զնոյուն իսկ զՔրիստոսի և կայ մինչև ցայսօր ժամանակին : Եւ որդ չիցէ՞ տեսեալ ձեր զգիրս զայս, ո՛վ ընկեր, որ հակառակ կոտ Աստու-
- 235 ծոյ պատուիրանացն : «Ընկեր» ասեմ, ոչ վասն ուղղափառութեան հաւատոյ, այլ բոտ այնմ որ լուսա ի Տեառնէ մերմէ, Ընկեր, վասն որոյ եկիրդ : Զի թէ [ձեր] ընթերցեալ է և ոչ զիտէք, ապա
- 240 առ ձեզ կատարի բանն Առաքելոյն որ տա՛, «Որոց աստուած աշխարհիս այսորիկ կուրացոյց զսիրտս անհաւատիցն, զի մի՛ ծագեացի առ նոսա լուսաւորութիւն տեսարանի փառացն Քրիս-
- 245 տոսի», այլովքն հանդերձ : Ապա թէ [է] ձեր ընթերցեալ՝ խնդրել արժան է, և քննել, և զիտել զբարին և զչարն, և բնութիւն զաստուծայինան և զգիտեալանն : Եւ զիտրդ ոչ զիտէք՝ զի ի մեհ-
- 250 եանս կոտց է զրօշեալն Որովոյ, Արամազդ, և պոռնկութիւնք իւր և կախարդութիւնք :

(Շարունակելի)

170 - 171. Տպ. Ի Գրոց Սրբոց. կը յաւելու նաև և Բանգի ամենայն ինչ տեսանելի է որ միտան ունին, զի անկողնք լսեն, և միտք . . . : 184. Տպ. ունի, երկեղեցւոյ եւ քննեալ, 204-207. Տպ. չունի այս տողեր : 208. Մեր Ձեռագիրք աչ. կարգա՝ կայ. ինչպէս ունի հին թարգմանութիւնք : Տպ. ունի սոցա :

210. Տպ. ի վերնարարճր վիմի : 212. Սփռեալ բառով էր սրբազրուի հին թարգմանութեան առեալը (եւս. Եկեղեցական Պատմ. է. մէ. էջ 557) : 228. Ուղղելի բոտ հին թարգմանութեան : Ոչ ինչ է առ մեծ գոր արարին այնքիկ . . . 245. Տպ. չունի է բայք : 250. Տպ. ունի Որովոյ որ է Արամազդ :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Ե Գ Ե Ե Ե Ե Ե

Միայն մեկ պան, մեկ խորհուրդ: Չբխայ անցեալ, ապագայ:
Կը չիտ եւ չափ մեկ կտրմե, եւ միւս կտրմե՝ քունութե:
Ըստաստի՛ն՝ ամեն տեղ Օրհնիս սուրբ կուգայ
Կտրեղ կապերը մտքի եւ բանալ անցը լուսոյ . . . :

Պե՛տք հ ստրկիկ եւ մտնալ: Կեանքի կեղեւը՝ սրտի
Վերհին վրայ՝ պե՛տք հ միշտ եղունգներով փրցրնել:
Պե՛տք հ մըրուր ըլլայ օրն եւ հուրեմն տակ նստի.
Ճանաչե՛ք խիղճը մուրին պատերուն մեջ նոսրմարդեղ. . . :

Գիշերն հ որ կը փայլեն—ճամբաներէն լռութեան,
Փայտուղիին մեջ փունիս եւ երազի լուսանցիկ
Ծակերուն տակ—նոցիներն եւ Սոսո՛մոյ դիմ կուգան. . . :

Աղքատական հ գիշերն եւ քնովմառ յախեան.
Միայն իրեն կը ծընին արեւներ մեծ ու սգոյիկ.
Չայն իրեւ տար ըստեղծման քողոց ձեզ Տէրն, ո՛վ մարդիկ. . . :

ԳԱՀԻՐԷ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Ա Ղ Օ Ե Ե Ե Ե Ե

Յաւերժական մագաղաթի վրայ տեսնու՛մ
Այս երգին բառն, աղօթք աննուն Աստուածի,
Եթէ հոգւոյս ճրագին լոյսով կարդացի,
Դադանիսին վարդը շրթներուս տփր Դուն:

Թախանձանքն հր օխտրեալի մը տփոյն
Յոյսի երկրին՝ Արեւին զոր սիրեցի,
Երբ մերկութիւնն աղբիւր մը չի բախիծի
Ուր խնամահա՛մ եմ այնքան խոնջ եւ նրկուն:

Եւ խունկին քոյրը մասնեւուս տփր Դուն,
Ռոնք եղան շուշանաքոյր, եւ այնքան
Հրաշքե՛րս՝ որ սիրելս փայլեցին դիւրախան

Ծաղիկի պէս՝ փռ խորանի՛ց անպատու,
Ու կրկնելով եւ մոռցա՛յ, ո՛ր նիւսեցի
Այս երգին բառն, աղօթք աննուն Աստուածի . . . :

ԳԱՀԻՐԷ

ՍՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ Շ.

ՀԱՒԱՏՔԻ ՅՈՒՔԵՐ ՈՒ ԽՕՍՔԵՐ

Յովհաննէս Պապինի, Իսթապոլ տպագրարող հոգի մը, հաւաստի եկած միտք մը, գրած է Յիսուս Քրիստոսի պատմութիւնը, մինչեւ նիմայ գրուածներէն բոլորովին տարբեր ոճով եւ նորաճան հառադարներով: Այս գործը այնքան հռչակ հանձն գրական եւ կրօնական աշխատանքներու մէջ որ այլեւայլ լեզուներով թարգմանեցաւ անմիջապէս:

Հիմայ աչի առջեւ ո՛րքինք Հայեւէն թարգմանութիւնն ալ Պապինի գործին, Հ. Արսէն Ղազարեանի նոյն եւ նկուն աշխատարարով:

Հրատարակութեան մեկեանսն է պատուական հաշտոյ մը, Իճեմարդ Պետրոս Հ. Կէտ, որուն նմանները ցանկալի է որ շատան մեր Ազգին մէջ եւ Բաշայեւնէն Հայ գրիչը:

Իէ՛-ՀՅԻ մեծ ուրաւաւայ երեսնոց ընէի թղթով եւ Ս. Ղազարի հաւակաւոր իրարով աղուոր գիրք մը՝ շատ յանձնարարելի ընթերցումի ու արժանի ուսումնասիրութեան:

Մեր ընթերցողներ վստահ ենք որ հանդիմով պիտի ընթերցենք սա հարեւիր եւ կրօնաւունչ հաստածները.

• • •

—«Ամէն սերունդ ունի իր հոգեւն ու մտածումները — Եւ յիմարութիւնները: Պէտք է վերաբարձրանալ՝ օգնութեամբ կուտուածներուն՝ նին Աւետարանը: Որպէսզի Քրիստոս միտ կենդանի ըլլայ մարդոց կեանքին մէջ, յաւիտեանակա ներկայ, պէտք է յարուցանել երեւնի երբեմն, ոչ թէ զայն ներկելու համար օրուան զոյններով, այլ ներկայացնելու համար՝ նոր խօսքերով, այժմեական յարաբերութեամբ՝ իր յաւիտեական նշանաւորութիւնը եւ իր անփոփոխելի պատմութիւնը:

• • •

—«Դիպուածով չէ որ Յիսուս ախտաւ մը մէջ ծնաւ: Աշխարհն արդէն խառն ախտաւ մը չէ՞՞ որ մարդիկ կը կլնեն ու կը քրքեն: Ամէնէն աւելի գեղեցիկ, մաշուր, աստուածային բաներ չեն փոխեր միմեք՝ դժոխային բիւրիւղներով մը՝ կղկղանքի: Յետոյ կը փութին աղբէրներուն վրայ եւ զայն կը կոչեն «Վախելի կեանք»:

• • •

—«Յիսուսի արեւնքս մէկն է չորս ամէնէն նին եւ ամէնէն նախական արեւասերէն: Արեւասերը Դեղուկին, Որմնաղբին, Դարբինին եւ Հիւսին՝ ձեռակաւն արեւասերուն մէջ, ու ամէնէն աւելի թափանցողներն են՝ մարդուն կեանքին մէջ, ամէնէն անմեղներն ու կրօնականները: Մտքիկը կ'ապաստէր՝ աւագակ կը դառնայ, նաւասի՛ն՝ ծովանէր. վաճառականը՝ բախտախնդիր: Բայց զիւրացիցին, որմնաղբը, դարբինը, նիւսը չեն մասներ, չեն կրնար մասնել, չեն ապականիր: Կը գործածեն ամէնէն աւելի ընտանի երիւթեր, եւ պէտք է զանոնք փոխակերպեն ամէնուն աչիին առջեւ, ամէնուն ծառայութեան համար, շեւտնելի, նաստաւուն, բանեւրացեալ, նշարիտ գործերու:

Դիւրացիին կը պատէ հոգը եւ անկէ կը հանէ հաջը զոր կ'ուսէ: Սուրբ իր Բարայի մէջ, ինչպէս մարդասպանը իր բանին. Որմնաղբը կը հարէ բարը եւ կը բարեացնէ՝ տունը, տունը աղխան, տունը թագաւորին, տունն Աստուծոյ: Դարբինը կը կարծրնէ երկարը եւ կը ծռէ սուր թաղի համար զինուորին, արօր՝ զիւրացիին, մուրն՝ նիւսին. Հիւսը կը ազօցէ կը գաճէ փայլը՝ շինելու համար դուռը որ կը պաշտպանէ տունը աւագակներէն, շինելու համար անկողինը որուն վրայ պիտի մեռնին աւագակներն ու անմեղները:

Այս պարզ բաները, այս սովորական, հասարակ, գործածական, այնքան գործածական ու սովորական՝ որ այլեւս չենք տեսնել զանոնք, որ կ'անցնին գրեթէ անմարտադիր մեր աչիներուն տակ, վարժուած շատ աւելի կենդանաւորութեան անկողիններու, մարդուն ամէնէն պարզ տեղեւորութեան ընթացքին են, բայց աւելի հրաշագործակ եւ կարեւոր բան թուր միւս նմարումներն յետոյ:

Հիւս Յիսուսը ապրեցաւ՝ իր երկաստարգութեան՝ այս բաներուն միջեւ, եւ զանոնք շինեց իր ձեռներով ու մտաւ առաջին անգամ՝ այս իրձէ շինուած առաջնականութեան միջոցաւ՝ հաղորդակցութեան մարդոց ամէնորեալ կեանքին հետ, ամէնէն աւելի մեղմ ու սուր կեանքին հետ, այն է՝ սանը: . .

Յանապի Յիսուս, միջնդէս պայծառ ու քեքել տեսողներ զանգուրներ կը յորինէին Բերիլին սայրին տակ ու քեքի կ'անհետէր զեօնը՝ խառնոցի լիւս կռույթովը, մտածեց հոգը խառնմանուն վրայ, մարդաւորներուն աւելիանուն վրայ, ուխտանքի մը վրայ, որ պէտք պիտի չունենար զերաններու եւ Բանոններու, այլ հոգով եւ նրբամարտութեան:

• • •

—«Մարդաւոր է ան՝ որ կը տեսնէ՝ խոռով սրտով բայց վնիս աչիով՝ շարք որ կը թաղաւորէ այսօր, պատիժ որ պիտի գայ վաղը, երբ անկի թագաւորութիւնը որ պիտի յաջորդէ պատիժին եւ ապաշխարութեան:

• • •

—«Կրնայ մարդը անցեալը ուրանալ՝ բայց ոչ ջնջել. ան կը խառնուի՝ նոյն իսկ անգիտակցաբար՝ միեւնոյն մարդոց մէջ որ կը վերակին կեանքը՝ ապաշխարութեան երկարող ծնունդով:

• • •

—«Այս օրուան մարդերը Աւետարանով կը հասկնան սովորաբար Դիւրքը, ուր տպուած ու կազմուած է Յիսուսի Բառեակ պատմութիւնը: Բայց Յիսուս զիր չէր գրեր, եւ ոչ ալ հաստատելու մասին կը մտածէր: Աւետարանով ան կը հասկնար—Համեմատ ծրարքի եւ բառին հաջը նշանակութեան—այն զոր գրական աւանդութիւնը կը կոչէ «Բարի լուր», եւ զոր խառնոցն պիտի ըլլար թարգմանել «Չուարք պատգամ»: Յիսուս պատգամաբեր մըն է, նրբեակ, որ կը քրէր երբեմնի լուր մը. բարի դեպքով միւսին մը: Ահա իր զուարթ պատգամը, Հիւսնոցները պիտի բռնէին, կայրեր տեսնէն, աղբաններն հարստանան անպատելի հարստութիւններով, վճատները մը-թիւրաւորին, մեղաւորները ներսէն զսնեն, անմաւորները լուրալուին, անկասարները կարենան կասարեալ ըլլալ, անբանները սուր ըլլան, սուրբերը հրեշտակ, նման Աստուծոյ:»

— «Ընտրող համար ուրիշ համբայ չկայ: Կամ ամեն անմիջապես հազմապարհ, կամ ամեն անհատական հաշիւ: Կամ մեկնել, կամ փրկել: Անցեալը զարհուրելի է, ներկան զարհուրելի: Կուսակցութիւն մեր ամբողջ կեանքը, կը նստի մեր սիրելու եւ հասկնալու բոլոր կարողութիւնը որպէս զի վաղը լուսազոյն ըլլայ, որպէս զի ապագան երջանիկ ըլլայ: Երբ միշտ եւ նոսր սխալեցանք — եւ մեր բռնապետութիւնը անօրինակ լուսազոյն է — ապա ինքնին մեր մարդու մը եւ նոր կեանքի մը ծնունդովն: »

— «Ով որ Յիսուսի նէս կը կենայ՝ հակառակ է անանական հին բնութեան, եւ կ'աշխատի հրեշտակականին համար, որուն պէտք է յարդէ: Բոլոր միայնակ մարդիկ է եւ շատախաբութիւն: »

— «Ամէն մարդ սխալ ուզէր առաջին ըլլալ՝ նաեւ հաւատարմ երես մէջ: Կ'ուզէ մեծագոյնն ըլլալ՝ այս կամ այն կերպով՝ իր շուրջիններուն մէջ, կ'ուզէ հրամայել, իշխել, սելի մեծ ելլալ, աւելի հաբուստ, զինգիսի, իմաստուն: Մարդոց ամբողջ պատմութիւնը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ արտաքին երկրորդութեան: Բայց Յիսուս կը սորվեցնէ, եթէ մէկը կ'ուզէ առաջին ըլլալ՝ թող ամէնէն վերջինն ըլլայ եւ ամէնուն ծառայ: Ամէնէն մեծը ամէնէն փոքրն է: Հոգեւոր մը սէր է ծառայել բնականութեան: »

— «Մարդոց ազատութիւնը այնքան մեծ է՝ որ ամէն որ ամէն ջանք ի գործ կ'ընէ ուրիշներէն շատ առնելու եւ բիշ ստալու: Ամէնքը կը ջանան ունենալ առատանոնութեան զոյնն ուրիշներէն համեստ զիման մըն եւ մարտնչանութեան: Բայց Յիսուս կը հաստատէ. լաւ է ապրել քան առնելը: »

— «Ո՞վ սխալ յաջողի ըլլալ նման Աստուծոյ, ըլլալ ինչպէս Աստուծոյ: Աստուծոնք է: Աստուծոնք մեր մէջ է. անասնութիւնը զայն կ'երկարապնդէ եւ կը սեղմէ զմիտակ կեղծի մը պէս եւ կը յապաղէ մեր աճումը: »

— «Երեք բաներ անհրաժեշտ են մարդոց. հաջորդ, առողջութիւնը եւ յոյս: ... »

«Ով որ կ'ուզէ մարդիկ իրեն բաշխել՝ սէր է ապրելու, առողջութիւնը եւ յոյս: Չէր էր իր շատանքէ, բռնէ եւ սեղծէ հաւատը՝ սելի զինգիսի կեանքի մը: »

— «Յիսուսի ամբողջ գործը ստեղծել մըն է վերհայնութեան, զօրութեան, մարդութեան, հարստութեան, ազատութեան: Բայց կը մեղմեցնէ հիւանդներուն՝ վաճելու համար հիւանդութիւնը, տկարներուն՝ ազատելու համար զանոնք իրենց թուլութիւնէն. աղքատներուն՝ յաւալու համար զանոնք: Չի սիրէր հիւանդները միայն զի հիւանդ են. կը սիրէ հիւանդուն հաւատարմ առողջութիւնը, եւ այն աստիճան կը սիրէ, որ կ'ուզէ ապրել զայն առողջ՝ որ զայն կորսնցուց: »

Յիսուս մարգարէն է երջանկութեան, երաշխաւորը կեանքին, կեանքի մը աւելի արժանաւոր ապրումով ըլլալու: Հրաշքներն ուրիշ բան չեն եթէ ոչ զրաւական իր խառնումին: »

1866-Ի ՍԻՈՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

ԴԱՂՈՒՄՆԵ ՄԸ

— « Հասաւ մեզ ուրեմն այն երջանիկ օրը, կամ լաւ եւս է բոկի բարեպաշտն առիթը, յորում ամենայն վատահոգութեամբ կ'ընծայեցնեմք զմեզ ուսումնական հանգիստարանին մէջ. ուր տեղ փոփոխելի կը մեզ կանուխ ժամանակաւ երեկ, եւ ազգասիրաց իրաւալի իղձնու բազմանքը լեցնելու: »

« Եւ ունե՞լնք արդեօք այս պարտաւորութեան կատարելու շարժումով մի, եւ ի՞նչ էր այն որ ջարդ արդէ կ'ընէ մեզ զայն ի գործ դնելու: Երկրորդ յայտնի է որոց ունի ի գլուխն է. առաջինին վերայ միայն կ'ուզեմք հոս խօսել, յորում եւ զմեր նպատակը յայտնել: Ամենայն գործ պատճառէ մի կը յառաջագոյն բաժնի փոխադարձից. եւ հարկ է որ խրատանշիւր պատճառ իրեն համեմատ գործ ունենայ, ապա թէ ոչ արարամբանական վրիպակ մի հոն կը զուտակուի, եւ հարկ է այն ժամանակ նոյն գործն ուրիշ պատճառ մի դանելու: Նախորդ դարու մէջ կամ ի սկզբուն հրապարակական թերթերու հաստատութեան պատճառ ինչ որ այլ էր, յայտնի է որ ներկայ ժամանակին խմբագրութեանց չըսեմ ամենուն, բայց շատերուն հրատարակութեան պատճառ առ երկու պայմաններն են. — Որհնելու ազատութիւն եւ խօսելու ազատութիւն: Այս երկու նշանաբաններն կը փայլին առաւելապէս երիտասարդ խմբագրութեանց մէջ: Իմաստից խորը թափանցել չեմք ուզեր, այլ միայն մեք եւս ազատօրէն խորհելով կը հարցնեմք մեզ, թէ հո՞րկ է որ մեր Աթոհի նշաններն եւս ասոնք ըլլան. եւ թէ մեր ներկայ խմբագրութեանն եւս պատճառ չանոնք ընելու ըլլամք՝ իրաւունք կ'ունենեմք արդեօք: Պատասխանը լսելէս յառաջ բնականօրէն խորհելու եւ խօսելու ազատութիւնը, տեսնեմք անոնց սահմանը, անհոն կամ հոնաւոր, եւ թէ ամէն մարդ անխափ ունի՞ այս ազատութիւնը: »

« Ոչ ոք երբեք կրնայ ուրանալ մարդկային մտաց այն զօրութիւնը, զոր ամենեւին բնական զօրութեամբ հնար չէ զօղել զայն. եւ որովհետեւ միայն հոգեւոր մեզ մասն է, եւ հոգին պարզ եւ աննիւթ է ուս-

թիւն մի ըլլալով, բնականաբար անհնարին է որ և է մարդ կեղէն հնարքներով եղանակաւորութեան մի մէջ գնել անոր զօրութիւնը, կամ չափաւորել, Ապա ուրեմն խորհիւն ալ՝ որ մտաց զործն է, անկարելի է զսպել և չափաւորել, ուրեմն մարդոյս միտքը ազատ է, և հետեւապէս խորհելու ևս ազատութիւն ունի. և ամենեւին հեղինակութիւն մի չկայ որ բնական կամ բարոյական ուժով կարողանայ գերել մտաց այս ազատութիւնը, Բնաւորաց ու կոտակաշտ կայսերաց սուրն և հուրը ու հազարումէկ տանջարանները՝ այն՝ կարողացան սուրբ վկայից մարմինները կարատել, այրել, խանձողել, բայց անհնարին եղև անոնց միտքն ու աստուածային խորամանկ գերել. մարմիններն բռնակցին չղթայեցին, այլ միտքերնին ազատ մնաց: Մարդս կը խորհի ներքնապէս, և անոր այս խորհելու ազատութեան զէմ որ և է յարձակում մի արտաքին ըլլալով, մտաւոր չօրութիւնը կը մնայ անդոքելի և անյարթանալի: Այս ճշմարիտ է որ, թէպէտ և խորհելու ազատութիւնը չկրնար կաշկանդիլ ու զսպուիլ, սակայն կրնայ խորհելու եղանակը փոփոխիլ մարդոյն և արուեստին միջոցաւ: Քանզի մարդկային միտքը որ և է առարկայի նկատմամբ չորս և զանակի կամ կրից ենթակայ է. ազիտութեան, տարակուսի, կարծեաց և ստուգութեան. ուստի հնար է ազէս մարդոյ մի սխալաբար խորհիլը կամ միտքը բժշկել ևն: Թակայի կամ զաղափորի մի ճշմարիտ գիտութեամբ, և սխիլ այնուհետև այլազգ խորհել, նայնպէս տարակոյս էամ սխալ կարծիք ունեցողին երկրայութիւնը փարատել և կարծիքը ուղղել, սբով և անոր խորհելու եղանակն այլ կ'ուղղի: Դարձեալ ասուցովեան մէջ եղող միտք մ'ալ կրնանք երկրայեցնել ու անստուգութեան մէջ ձգել և սխիլ տալ անոր այլազգ խորհել: Ասանք խիտա գիւրտութեամբ կրնան ըլլալ. և որչափ առաւել հնարուոր է մարդոյս խորհելու կերպը փոխել նկատմամբ միևնոյն ենթակայի, այնչափ առաւել անհնարին է դարձեալ անոր ազատութիւնը իրմէ վերցընել, որ ուրիշ բան ըսել չէ, և թէ ոչ մարդոյս հոգւոյն կեանքը բառնալ. վասն զի խորհիլը որ մտքին զործն է, հոգւոյն ալ կեանքն է. . . .

«Բարի է խօսելու կարողութիւնը, քա-

նի որ մեր մտաց բարի խորհուրդները յայտնելու կը ծառայէ, Չոր է նոյն կարողութիւնը, թէ որ մէկը իւր սրտին չոր խորհուրդները յայտնելու կը ծառայեցնէ: Արդ, քանի որ խօսելու կարողութեան մէջ կայ շարաշար գործածումն, ապա ուրեմն ազատ չէ այն. ուրեմն չիք ազատութիւն խօսելու. և ուլ որ խօսելու ազատութիւն կը դաւանի, կը բռնաբարէ իւր անձնական իշխանութիւնը, կը բռնադրուէ իւր մտաց ողջութեան զատումը, որոց ձևքն է, կամ սղտք է ըլլաց խօսելու ազատութեան ստնձը. . .

«Խօսելու ազատութիւնը իւր չափն ու սահմանը ունի. ուրեմն մարդս ազատ չէ խօսելու, քանի որ ուղիղ զատում և լաւ խորհելու արամադրութիւնները չունի, քանի որ միտքը կրից զոյնգոյն երանգներով տողորուած է. միով բանիս՝ քանի որ միտքը ազատ չէ անձնահաճ խորհուրդներէ ու կիրքերէ, աչատ չէ նաև խօսելու:

«Արդ, մտաց այն կարողութիւնը չոր արդի հեղինակը ազատութիւն կ'անուանեն, ինչպէս ամէն բանական ստեղծումք՝ նոյնպէս և մեք կը վայելեմք և կը դաւանեմք, սակայն չեմք ուզեր բնաւ մեր այս խմբագրութեան նշանաբան բնել և խօսելու ազատութիւնը: Քանի որ մարդիկ ասով կը գեղձանին շարաշար գործածութեամբ, այնչափ բարոյական աշխարհիս խանգարման պատճառ կը լինին: Համեստութիւնն ու կրօնքը խիտ շատ անգամ կը վերաւորի այս ապօրինաւոր ազատութեան երեսէն. և ինչպէս մարմնաւոր իշխանութիւնք՝ նոյնպէս հոգւոր իշխանութիւնք կը տազնապին անոր գեղձմանը զէմ և կը հարկադրին շատ անգամ բուռն զօրութեամբ չափաւորել զայն, և երբեմն ևս տուգանօք հանգերձ կշռել անոնց պատիւը: Այս գեղձումները, որոնք անթումը և անսանձ յորդեցին մօտ տարիներս զբաղան հրատարակութեանց տեսարանին վրայ, արդի եղան մեզ ինչոյն ներկայանալու: Պարտաւորութիւն մի, չոր ազգութեան ներկայ ոգին մեր վրայ կը տեսնէր, տեղի կուտար ակամպս անոնց երեսէն: Ազգին՝ էթէ ոչ նիւթապէս անոնց երեսէն: Օգնական ըլլալու սէրն ու յօժարութիւնը զմեզ կը յորդորէր ինչոյն, բայց վերին Տեսութիւնը կարծես թէ մատամբ կը յայտնէր մեզ, թէ պարտիմք խօսելու ազա-

առաջնան դէմ պատկառ կենալ:

«Սիօնը իր ընդունած օրինաց համեմատ և իբրև աղբիւր՝ յորմէ ամենայն օրէնք կ'ելանեն, սիրոյ խաղաղութեան դրօշակաւ կ'ընծայէ զինքը բնդհանուր Ազգին, կը փութայ անոր բազմամեայ աղբնկալութիւնները բոս կարի լեցնել ներկայիս մէջ, ապագային թողով կատարելութիւնը: Ինքն ալ փոխարէն կը յուսայ ընդունել քաղցր և ուրախական ծախս մի իրեն դէմ, որ պիտի ըլլայ մի միայն յորդոր և քաջալեր իւր յարատեւութեան մէջ, միանգամայն և ներողամտութիւն մի իւր սիրելի ազգին կողմանէ բոլոր այն թերութեանց, որ անբաժան յարակիցք են որ և է նոր հաստատութեան մի:

«Իսկ Սիօնի մէջ պարունակելիք նիւթին գալով, այսչափ կ'ընեմք թէ բացի ապօրինաւոր վիճաբանութիւններէ ու նախադրեալ բանակոտութենէ, որոնցմէ իսպառ պիտի զգուշանայ, պիտի խօսի անխտիր ամէն տեսակ նիւթերու վրայ, որ թէ կրթիչ են և թէ զուարճալիք:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Ա

ԳՊՐՈՅԱԿԱՆ ԱՐԴԻՆՔԷ

Ժառանգաւորայ Վարժարանին 1925-26 դպրոցական շրջանը նշանակալից եղաւ իր արդիւնքով:

Ժ. Վ. այդ շրջանին ունեցաւ չորս դասարան: Եւ կիւլգէնկեան բարերարութեան շնորհիւ Չորրորդ դասարանը եղած էր Ընծայարան: 1926 Հիտմոր. 3., Կիր. առտու, Սրբոց Յակոբեանց Տաճարին մէջ, Ընծայարանի ուսանողներ Աւագ Սարկաւազութեան աստիճանին կոչուեցան Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարքի ձեռնադրութեամբ: Ձեռնադրութեան կարգը ներշնչումի ժամեր եղան այս նուիրեալ թարմ հոգիներու և մեր ամէնուն համար:

Նորընծայ Սարկաւազներու արուեստն անունին սենեակներ Չամ-Թաղ չէնքի առաջին յարկին վրայ, իրենց ուսումնական կեանքը և առանձնական աշխատութիւնները լաւագոյն պայմաններու մէջ

կատարելու համար: Ընծայարանը հնգամեայ շրջան մը ունի, որուն առաջին տարին բոլորուեցաւ, և հիմայ կը մնայ 3-4 տարուան շրջան մը, որու ընթացքին Սարկաւազներ մասնագիտօրէն պատրաստուած պիտի ըլլան իրենց սուրբ կոչումին:

Ընծայարանի դասերը ստանձնած է ուսուցչական մարմին մը, որուն ղրութիւն է Ամեն Ս. Պատրիարք Հայր, որ կ'աւանդէ այս շրջանին Պատ. հայ և օսար մասնագրութեանց, և Հայերեկեղեցական եկեղեցի: Բարեկէն Սրբազան կ'աւանդէ Հին և Նոր հայերէն, և Պատ. նոր հայերէնի, և Ներածութիւն Սուրբ գրոց, Հայց. և Ընդհանուր եկեղեցւոյ պատմութիւն: Ամերիկացի Հայր Պրիմէն Անգղիերէն լեզու և գրականութիւն: Ֆրանսացի Մ. Պասան, Ֆրանսերէն, Երուսաղէմացի Մ. Ֆարա՝ Արաբերէն, Տիար Լ. Չիլինկիրեան՝ եկեղեցական երաժշտութիւն: Նորընծայ սարկաւազներն ութը հոգի են և իրենց անուններն են ձեռնադրութեան կարգով. Կարապետ Չալրկեան, Սարգիս Մանուկեան, Հայկ Արամանեան, Եղեղիկ Վրամեան, Գրիգոր Քասեմեան, Ներսիս Տէր-Յակոբեան, Արփիար Մանուկեան, Մասթոս Գուրմանեան, ամէնքն ալ երիտասարդ, ամէնքն ալ հայկական հաւածանքի և տառապանքի մէջէն անցած, գիտակից իրենց ազգին և եկեղեցւոյն վիճակին, և օժտուած ծառայութեան երկիւղած ոգիով:

Ընծայարանի ութը Սարկաւազներուն հետ պէտք է յիշել, մեր միւս երեք սարկաւազներու անուններն ալ, որոնք դարձեալ Ժ. Վ. 1924-25 դպրոցական տարին, մասնաւոր խնամքի տակ յառաջ տարին և գեւ կը տանին իրենց ուսանողութիւնը, և ներութեան եկեղեցւոյ ծառայութեան:

Այս երեք սարկաւազներն են. ձեռնադրութեան կարգով, Նորայր Պողոսեան, Անդրանիկ Պալպիլեան, Ներսիս Տէր-Ներսիսեան: Նորայր և Ներսիս Սրբոյ. թէ՛ կ'ուսանին այժմ և թէ՛ Ժ. Վ. և Երուսաղէմացիներու դպրոցին մէջ կ'ուսուցանեն. իսկ Անդրանիկ Սրկոյ. Ս. Սթոպին ելեմքից տեսչութեան գիւմարին մէջ օգնական նշանակուած է, շարունակելով հանգերձ իր ընկերներուն հետ իր մասնակի ուսումը:

Ինչպէս կը հետեի այս տեղեկութիւններէն, Ս. Յակոբ այժմ ունի մետասան

Սարկաւագունք, որոնք կը պատրաստուին Հայց. եկեղեցւոյ սպասարարութեան, տը-
նայ պայմաններու մէջ, լաւագոյն խը-
նամբներու տակ:

Ժ. Վ. ն ալ այս դպրոցական տարին
ունի միայն երեք դասարան, աշխնքն՝ Գ.
Բ. և Ա. դասարաններ: Գ. րդ դասարանը
պիտի կաշուի յառաջիկայ դպրոցական
տարին, 1927-28:

Բ

ՍԵՐ ԻՌՆԱԼԵ ՍԵՐՈՐԻ

ՀՐԱՑԵՆԵՐ

Ս. երկրի Անգլիական գրաւումն ի վեր երու-
սաղէմ քաղաքին Առաջին Կառավարիչը, Սեր Բ.
Սթորս, որ պաշտօնի քաղաքացւոյն կարգուած է
Կիւրաս Կղզիին Ջինուորական և Քաղաքական Ընդ-
հանուր Կառավարիչ, ժամողիւր եղած էր Ս. Պատ-
րիարք Զօր, անցեալ Նոյեմբերի 28, Կիւրասի երկնոյ
ժամը 5.30 ին, իր Անտ Բարոյր քսելու համար ն. Ա.
ման. Սրբազնութեան և Ս. Յակոբայ Միտրանութեան:

Սեր Սթորս յաճախ այցելած էր Ս. Յակոբ, ա-
ռանձինն կամ իր քարեկամներով. վասն զի սրբա-
զին համարանք մը կը առնէր Հայոց այս պատմա-
կան հաստատութեան հանդէպ, կը հետաքրքրուէր
առոր միջնադարեան շէնքերուն ճարտարապետա-
րեան, և մասնաւորապէս Ս. Յակոբայ Տաճարին
գեղարուեստական հմութիւններով ու կը ներշնչուէր
Հայց. եկեղեցւոյ պաշտամունքին իսկապիսի արա-
յայտութիւններէն, և ներկայ կը գտնուէր միշտ Ա-
լան ԵՇ. երեկոյ Ոստիւայի արարողութեան: Իր մը-
տաւորական անն, մասնաւոր քարեկամութեամբ կա-
պուած էր Ս. Պատրիարքին. որու աշխատութեան
սենեկին մէջ, որ մասնաւորապէս ինն է, մեծ հաճոյք
կ'զգար խօսակցել ն. Ամեն. Սրբազնութեան հետ:

Ս. Պատրիարք Հայրը թէ՛ Ս. Յակոբի և թէ՛
իր անձնական քարեկամին շրեղ ընդունելութիւն մը
բրաւ անոր հրաժեշտի այս այցին առթիւ:

Սեր Սթորս իր Ազն. Տիկնոջ հետ նշանակուած
ժամուն հասաւ Մարազանքիս արտաքին Աւագ դու-
ռը, ուր զինուորական վարդապետներէ և քառա-
պաններէ, և Պատրիարքարանի ներքին դրան մու-
րին վրայ եպիսկոպոսներ զինուորացիներ զիբներ. իսկ
Ս. Պատրիարք Հայրը մեծ զանգի մը գունդն ողջունեց
իր հիւրերը և առաջնորդեց զէպի իրենց համար զըր-
ուած աթոռներ:

Շատ յուզուած էր Սեր Սթորս: Անմիջապէս իր
զօհունակութիւնն ու գնահատանքը յայտնեց Ս. Պա-
տրիարքին և Միտրանութեան, Ս. Յակոբի մէջ իր
վայելած քարեկամական անկեղծ ընդունելութեանց
համար, և բոաւ թէ շատ մեծ վիշտ ունի, որ կը մեկ-
նի երուսաղէմէն, և մաշխատող Ս. Յակոբէն:

Հայ աշխատանքու և Ս. Յակոբի Տաճարին
գեղարուեստական յարգարանքին ու զարգարանքին
մասին իր հիասթափեցր շնչացեց, Հայ ժողովուրդին

համար իր սնուցած համակրանքը արտայայտեց, և
մեծ զօհունակութեամբ վերջեցեց Մանչեսթրի Հայ գա-
ղութի կողմէն իրեն եղած ընդունելութիւնը, Անգլիա
գտնուած առնէ: Իր սորված հայերէն ասացուածնե-
րով արտայայտեց իր շնորհակալութիւնները, և հար-
ցուց Ս. Պատրիարքին թէ հայերէն լեզուն բանի-
րաւ անի, և երբ լսեց թէ բիւրաւոր քառեր ունի
Հայ լեզուն, կարծեմ շատ շատ է բաւ, որովհետեւ
աշխարհագրական Շէյքսպիրին բովանդակ քառաբա-
նը վեց հազար քառոյ է, և կարծեմ այն ալ շատ
է լեզու մը խօսելու համար: Խօսելով Հայց. եկեղե-
ցւոյ մասին՝ երկիւղած զգացումներով գնահատեց զայն,
միանգամայն ցաւ յայտնելով որ յարանուանական
բաժանումներ տեղի ունեցած են այսպիսի եկեղեցիի
մը շուրջ, և ժպտումով մը բաւ, եթէ երբեք հարկ
տեսնէի փոխի իմ եկեղեցիս, կը յարէի Հայոց եկե-
ղեցւոյն:

Կրկին կրկին յայտնելով իր զօհունակութիւնն
ու շնորհակալութիւնները սորի ելան թանկագին հիւ-
րեր, Ս. Պատրիարքը մինչև զանգի հոսը ելաւ
միտան, և ողջեց Մաղթնիով Սեր Սթորսին՝ համու-
րեց անոր մակաւելն, և ինքն ալ մեծ պատիւ էր հա-
մարիմ ինմ Սրբազան, քսելով խոնարհութեամբ թօթ-
ուեց Ս. Պատրիարքին մեռերը, ինչպէս նաեւ քոյր
եպիսկոպոսներուն մեռերը, և Պատրիարքարանէն
իջաւ Ս. Յակոբի Տաճար, որ մասամբ միայն լու-
սաւորուած էր: Նախ աղօթեց Աւագ սեղանի առջեւ
զմայրիկ քարեպաշտութեամբ, յետոյ Դիւանիկի մա-
ւառն մէջ, և այնպիսի զգածուած խօսքերով արտա-
յայտեց իր տպաւորութիւններն ու զգացումները, որ
իր քառերը կարծես թափը կ'առնէին Ս. Յակոբի
խորհրդաւոր ստանդարտներուն մէջ:

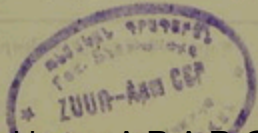
Վերջին անգամ դիտեց չորս կողմը, կարգ մը
բաներ մասնաւոր ըրաւ հիտութիւններէն ու արուեստ-
ներէն իր Ազն. Տիկնոջ, և ելաւ Տաճարէն: Իր զօ-
հունակութիւնները յայտնեց խոսարարապետ Սրբա-
զանին, այնքան խնամքով պահելուն համար Ս. Յա-
կոբը և անոր Դաժնաւանքը:

Մարազանքիս արտաքին Աւագ դրան մէջ
վարդապետներ կայքիւր (ովպիւր) մը ըրին ն. Վր-
սեմութեան, որ ամէնուտ ալ մեռ էր թօթուեց, մին-
չև զոնապաններ և մեկնեցաւ:

Իր դէմքին վրայ կը կարգային իր յուզումնե-
րը ու իր անկեղծ սրտին սէլը դէպի Ս. Յակոբ, երբ
կ'ըսէր շատ կը ցաւ իմ երուսաղէմէ հեռանալու հա-
մար. մենք աւելի կ'զգանք դիտել տուինք այդ ցաւը,
Կիւրաս շատ հեռու չէ, եկէր երբեմն երուսաղէմ, և
մի' մոռնար Ս. Յակոբը:

Ս. Յակոբը չեմ մոռցած և պիտի չմոռնամ...
Երա՛ն թէ կարող ըլլայի գալ, և կէսկառուակ, «բայց
ինձի սենեակ մը կուտա՛ր, երբ գամ»:— Ամէնէն լաւը
Ձեր արամազրութեան տակ է, յարեցինք: «Շատ շը-
նորհակալ եմ», բաւաւ հայերէն:

Ստուգիւ մեծ կորուստ մըն է Ս. Յակոբի հա-
մար իր այսպիսի թանկագին մէկ քարեկամէն զատ-
ուիլը: Բայց չտեսնէք որ ն. Վսեմութիւնը ո՛ր որ
պըլլայ, միշտ Ս. Յակոբի հետ է, իր սիրտով և իր
զարծնական համակրանքով, որուն աղացոյցը տուած
է ամէն առթիւ, և անշնչելի ու անշուշ յիշատակ մը
թողած է այս պատմական հաստատութեան մէջ:

Ս. Յակոբայ Միտրանութիւնը յաւիտ երախտաւորացաւ պիտի մնայ իրեն:

Կ'արժէ արժանաբեկ թէ ի պատիւ Պաղես ինի Բարձր Գովախտութեան, Սրբ. Ռ. Աթոքի, Կիպոս մեկնելուն հետեւանքով, ելուադեմի կառավարչութիւնը փոխադրուած է եւ ֆա:

Գ

ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ

Հնգշ. Օրմանեան Սրբազանի Ազգապատմին Գրդ. և վերջին մասը մամուլի տակ է Ս. Ազոսի տպարանին մէջ, որու տպագրութեան ծախքը հոգացած է Վսեմ. Պօղոս փաշա Նուպար, և բուն գործին կէսը տպագրուած է արդէն, և կը յուսանք թէ ամբողջ գործը տպագրուած ըլլայ մինչև հունիս: Երբ այս առիբը կը գրենք 62 ըդ. վարձան կը տպագրուի:

Ազգապատմին Գրդ. մասը, իբրև ժամանակակից ազգային-եկեղեցական պատմութիւն, առաջին անգամն է որ գրի առնուած է բուսական մանրամասնութեամբ ու հեղինակութեամբ, և կը բովանդակէ 1800էն մինչև Իգմիրլեանի կաթողիկոսութեան վերջ՝ ազգային-եկեղեցական պատմութեան վերաբերեալ դէպքերը: Գործը հետաքրքրական է մանաւանդ այն տեսակէտով որ ինքքն պատմագիրը, այդ ժամանակակից պատմութեան կարկառուն դէմքերէն մէկն է, և կը պատմէ իբրև գերակատար պատմութեան որոշ մէկ շրջանին:

ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄԷՆ հապարտիկնայ միայն կը տպագրուի. անոնք որ կը փափաքին ունենալ մօտաւորապէս 2000 երկիջեան այս գործը, այժմէն թո՛ղ փութան դիմել Տպարանին Տեսչութեան և արձանագրել տան իրենց անուններն ու հասցէները: Գինն և Ամերիկեան հիկզ տօյար կամ Եղիպտական մեկ ոսկի: Փօստի ծախքը Տպարանին վրայ:

* * *

Այս առթիւ կ'ուզենք հերքել անիրաւութիւն մը, զոր գործած է ՀՈՐՈՅ Կ. Պոլսի ժամանակ օրաթերթին մէջ (1926 Նոյմբ. 23 ԳԾ.) Ազգապատմի հեղինակին հանդէպ. — իբրև թէ Ազգապատմի Բրդ. մասին մէջ Օրմանեան «վանքապակուտիւն» բացատրութեամբ օրակած ըլլայ իրմեան Հայրիկին գործել տուած աւերները Էջմիածնի Մայր Տաճարին որմնանկարներուն վրայ: Ստոյգ է, այդ խիստ բացատրութիւնը

կա՛յ հոն, բայց Չօպանեանին է այդ, և Օրմանեան գա՛ն յառաջ բերած է իբրև հեղինակուոր դատաստան մը գեղարուեստական խնդրի մը մասին: Չօպանեան, որ խորին հիացողներէն է Հայրիկին, խափաքնադատեց իրմեան կաթողիկոսին այդ մեծ սխալը տարիներ յառաջ իր Անանիսին մէջ, և յետոյ իր «Նաղաշ Յովնաթան Աշուղը, և Յովնաթան Յովնաթանեան Նկարիչը» գործին մէջ (Տպ. Փարիզ, 1910):

ՀՈՐՈՅ, եթէ կը կարծէ որ արդա՛ր է իր դիտողութիւնը, չայն պէտք է ուզէ Չօպանեանին, որ ողջ առողջ է, և կըրնայ տալ իրեն հարկ եղած պատասխանը, և ո՛չ թէ Օրմանեանին, որ ոչևս է, և որ իբրև պատմագիր, Ղուկաս կթղի. գործերուն վրայ գրելու ատեն, մատնանիչ բերած է ատենց քանդուիլը իրմեանի կողմէ, և յառաջ բերած է այդ մասին յայտնուած քննադատական լուրջ կարծիք մը:

Իրմեան, իբրև հայրենասէր անձնաւորութիւն, արժանացած է համազգային յարգանքի: Բայց «Հայոց Հայրիկը» գերծէկը մարդկային թերութիւններէ և սխալներէ, և իր մեծ սխալներէն մէկն եղաւ Էջմիածնի Մայր Տաճարին որմնանկարներն ու գեղակերտ խաչկալը քանդել տալը, փոխանցել ատենց վիստուած մասերը վերանորոգել տալը. այնպէս որ այդ հռչակաւոր Մայր Տաճարը, զոր ներսէն գեղազարդելու համար այնքան հոգ տարած էր Ղուկաս կթղս. (1780-1799), իրմեանի քանդումին հետեւեալով բոլորովին մերկ և տկուղ մնաց. իսկ Աւագ Խորանը, իր հին գեղարուեստական քանդակածոյ ոսկեզօծ խաչկալին տեղ, հասար. շտախտակէ ու հասարակ գոյնեքով ներկուած սեղան մը միայն ունի հիմայ, գեղջուկ եկեղեցիի մը տպաւորութիւնը թողով դիտող աչքերու և գեղարուեստասէր ճաշակներու վրայ:

Իրմեանի այս գործը, չոր Չօպանեան «անմուսաւայի վանքապակուտիւն» բառերով օրակած է, և որ ստուգիւ անփոխարինելի կորուստ մըն է հայ գեղարուեստի պատմութեան համար, նոյն իսկ մեծ գայթակղութիւն պատճառեց ժամանակին Պետրբուրգի Հնագիտական Ընկերութեան, որ փութեց զաղբեցնել տալ այդ քանդումի գործը, թէև, շատ ուշ...

ՆԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՂՐԱՏԱՐԱԿԻՑՆԵՐՈՒ

Այն հեղինակներ և հրատարակիչներ, որ կը փափաքին իրենց գիրքերուն ծանուցումը դնել ՍԷՆՔ մէջ, պէտք է որ երկրորդ օրինակ զրկեն տառնցմէ ՍԷՆՔ Խմբագրութեան հասցէին:

ՍԻՈՆԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

- 1.— Զերմայէս կը խնդրուի մեր յարգելի աշխատակիցներէն որ իրենց յօդուածները գրեն թուղթի միայն մէկ երեսին վրայ շնորհալի, հարկէ հարկէ քննելով, և եթէ դիւրութիւն ունին հետաքննելու, որպէսզի վրիպակներ չստորգին իրենց զրուածներուն մէջ, և յետոյ զանոնք ուղղելու յոգնութենէն զերծ մնան թէ՛ իրենք և թէ՛ խմբագրութիւնս:
- 2.— Անոնք որ ծածկանունով կ'ազնն ասորագրել իրենց յօդուածները, պէտք է որ տառնձին նամակով խմբագրութեան յայտնեն իրենց բուն անունը: — Այսպէս նկատի չառնուիր իրենց զրուածները:
- 3.— Եկեղեցիներու և դպրոցներու վերաբերեալ կարեւոր թղթակցութիւններ կը հրատարակուին ՍԷՆՔ մէջ, հակառակ որ զուտ ազգեկութիւններ ըլլան տառնք, բայց յորովն զերծ անձնական նկատաւմանէ և բանականներէ: — Խմբագրութիւնը իրաւունք ունի պէտք եղած ասորագրութիւններն ու կրճատումները ընելու այդպիսի թղթակցութեանց մէջ:
- 4.— Այն բոլոր յօդուածներ ու թղթակցութիւններ, որոնք չեն կրնար հրատարակուիլ ՍԷՆՔ մէջ, չեն վերադարձուիր իրենց գրողներուն, ոչ ալ սեւ պատասխան կը տրուի այդ մասին եղած հարցումներուն:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

* ԹԵՂԵԿԻՅԻ ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՔԸ, 1927ին, 21^{րդ} Տարի. 640 երեսնոց, բազմազան նիւթերով ասուար հասար մը, արդիւնք անմրցելի աշխատանքի, Փարիզի ՄԱՍՍՈ Տպարանէն, ընտիր բուրգով և հաւակաւոր տպով. կողքը գեղազանր է երուասղեմի Հայ մոզայիսի մանրանկարով: Գին 2 Տօլար:

* Հալէպի Առաջնորդ Տ. Արսաւազ Վարդապետի ՏԱՐԵՑԻԿԸ, 1927ին Գ^ր Տարի, 336 երեսնոց. կոկիկ հասար մը, շանեկան բովանդակութեամբ, լաւ բուրգի վրայ, Հալէպի ԱՐԱՅՍՍ Տպարանէն: Գին մէկ Տօլար:

* Կ. Պօլսի Ս. Փ. Ազգ. Հիւանդանոցին ԸՆԴԱՐՁԱՆ ՏԱՐԵՑՈՅՔԸ, 1927ին, նոր երջանի Գ. Տարին, զոր կազմած են Թ. Ա. Ազատեան - Մ. Զահեան, կողքը զարդարուած Ազգ. Հիւանդանոցի նիւնաղիր Պղնձեան Արքիմ. Ամիրայի գեղանկարով, 448 երեսնոց, ընտիր բուրգի վրայ, և նոյն բովանդակութեամբ, Կ. Պօլսի ԱՂԱԷՏՏԻՆ Տպարանէն: Գին 1,50 Տօլար: Այս հրատարակութիւնը Ազգ. Հիւանդանոցի հասարի աղբիւրներէն մէկն է, ամէն հայու պարտականութիւն մըն է օրինակ մը գնել:

ՍԻՈՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Բոլոր երկիրներու համար՝ ՍԻՈՆի Տարեկան բաժնեգրինն է

Եզրագրական	ՂԷԷԷ	50
Անդրիական	ՇԷԷԷ	6
Ամերիկեան	ՏԷԷԷ	1, 50

Եռամսեայ կամ վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չկայ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է

ՍԻՈՆի իւրաքանչիւր քիւր Երուսաղէմի մէջ կը վաճառուի եզրագր. 2 ՂԷուի

Բոլոր անոնք որ ՍԻՈՆի այս Ա. Թիւր կ'ընդունին եւ ետ չեն վերագործներ

դայն, պիտի նկատուին կանոնաւոր բաժանորդ:

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՈՆ կը զրկուի բոլոր Հայ օրաթերթերու եւ հանդէսներու հասցէին, փոխա-
նակը պէտք է ուղղել ՍԻՈՆի Խմբագրութեան հասցէին:

ՍԻՈՆ Հարհակալութիւն կը յայտնէ այն բոլոր թերթերուն, օրոնք բարեհա-
ճեցան հրատարակել իր Յայտարարութիւնը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դորձանութեանց զիւրութեան համար կը խնդրուի ՍԻՈՆի աշխատակիցներէն ու
բաժանորդներէն որ բաժանորդագրական, ապարանական, գրամական, եւայլն խնդիրնե-
րու եւ զործերու համար զիմէն ուղղակի մեր Տպարանի Տեսչութեան, սո՛ւ հասցէով.

Direction de l'Imprimerie du Patriarcat Arménien
JÉRUSALEM—Palestine

Իսկ Խմբագրական գործերու համար զիմէն ուղղակի Խմբագրութեան, սո՛ւ հասցէով.

Rédaction de la Revue Arménienne SION
Patriarcat Arménien
JÉRUSALEM — Palestine